

**Læsefærdigheder og deltagelse i
samfundslivet**

af

Torben Pilegaard Jensen,
Angelo Andersen og
Tue Halgreen

AKF Forlaget
August 2001

Forord

I 2000 udgav AKF en rapport med resultater fra den danske deltagelse i en international undersøgelse af befolkningernes læse-regne-færdigheder. Rapporten havde fokus på, hvem i den danske befolkning der har gode eller mindre gode læse-regne-færdigheder. Men langt fra alle relevante problemstillinger blev lige grundigt belyst. Baggrunden for rapporten her, har været SID's ønske om at få sat særlig fokus på de læsesvages deltagelse i samfundslivet. Selv om vi finder mange med utilstrækkelige læsefærdigheder blandt de uddannede, er det dog de ufaglærte, der har de største problemer med at læse og derfor har vanskeligst ved at begå sig i et samfund, som stiller stadig større krav om at kunne læse og anvende skriftlig information.

Den undersøgelse som rapporten her bygger på, havde ikke direkte fokus på de læsesvages deltagelse i samfundslivet, men giver dog på en lang række områder mulighed for at belyse først og fremmest de læsesvages brug af skriftlig information mv., oplevelse af egne færdigheder og de problemer, som svage læsefærdigheder medfører i og uden for arbejdslivet.

Rapportens indhold har været drøftet med Kim Olsen og Poul Hansen fra SID. Den er udarbejdet af forskningsleder Torben Pilegaard Jensen med støtte fra studentermedarbejderne Angelo Andersen og Tue Halgreen.

Vi håber, rapporten kan være til gavn for de mange læsesvage, der på arbejdsmarkedet og privat er i en sårbar situation.

Torben Pilegaard Jensen
August 2001

Forord

af forbundsformand

Poul Erik Skov Christensen, SID

Folkeundersøgelser af læsevanskeligheder og ordblindhed har i de sidste 10 år givet os stor indsigt i problemernes omfang og udbredelse. Herunder er det kommet bag på alle, at op mod halvdelen af den voksne befolkning ikke læser og staver godt nok til at kunne leve op til det moderne samfunds krav om information, efteruddannelse og demokratisk medvirken.

Sidste år kunne AKF dokumentere, at der er nøje sammenhæng mellem dårlige læsefærdigheder, manglende efteruddannelse og svag lønudvikling. Specielt er det gældende for ufaglærte arbejdere. En indsats for bedre uddannelse, lønfremgang og højere produktivitet er derfor ikke meget værd uden samtidig at gøre noget effektivt for at forbedre læsning og stavning.

Hermed synes det også godtgjort, at læse-stave-vanskeligheder er et af de største problemer, der skal overvindes, for at sikre beskæftigelsen, bedre betingelser for vækst og dermed fastholdelse af velfærdssamfundet.

Det er baggrunden for, at Specialarbejderforbundet har bedt AKF om at undersøge læsekundskabernes indvirken på andre områder af hverdagslivet. Med udgangspunktet i AKF's store undersøgelse for OECD, og de mange heraf afledede resultater, har det været naturligt, at den store viden, AKF har fået om dette emne, bliver kendt af en større kreds af beslutningstagere, eksperter og andre interesserede.

I SID har vi især noteret os, at de negative følger af læseproblemerne rammer ufaglærte grupper i meget højere grad end andre. Men også, at selv svage forbedringer i læsekundskaberne medfører klare målbare forbedringer på en række andre områder.

Derfor skal denne rapport ikke læses som en begrædelse over de ordblindes problemer, men som en opmuntring til at gå i gang: alle med læse-stave-vanskeligheder kan opnå et væsentligt større livsindhold og velfærd gennem veltilrettelagt læse- eller ordblindeundervisning.

Indhold

1	Sammenfatning og konklusion	7
1.1	De ufaglærtes læsefærdigheder	7
1.2	Ufaglærtes brug af skriftligt materiale	8
1.3	Ufaglærtes oplevelse af egne læsefærdigheder	9
1.4	Ufaglærtes deltagelse i voksen- og efteruddannelse	11
1.5	Ufaglærtes deltagelse i fritidsaktiviteter	12
1.6	Konklusion	12
2	Baggrund og formål	14
2.1	Læse-regne-færdigheder.....	14
3	Ufaglærtes læsefærdigheder i forhold til andre grupper	17
3.1	Ufaglærtes færdigheder	17
3.2	Hvem har de ringeste færdigheder?	18
4	Ufaglærtes oplevede problemer med læse-regne-færdigheder	20
4.1	Oplevede færdigheder i forhold til kravene på arbejdet.....	20
4.2	Vurdering af færdigheder som begrænsende for mulighederne på arbejdsmarkedet.....	22
4.3	Oplevede færdigheder i forhold til dagligdagen	24
4.4	Typer af tekster, det kan være vanskeligt at læse på arbejde	25
4.5	Typer af tekster, det kan være vanskeligt at læse i fritiden.....	27
4.6	Problemer med syn, hørelse mv., før og nu	29
4.7	Deltagelse i specialundervisning.....	30
4.8	Behov for hjælp til at læse mv.	31
5	Ufaglærtes brug af skriftligt materiale	33
5.1	Brug af skriftligt materiale på arbejde.....	33
5.1.1	Hvem læser hvad på arbejde?.....	33
5.1.2	Hvem skriver på arbejde?.....	45
5.1.3	Hvem regner på arbejde?.....	49
5.1.4	Hvem bruger computer på arbejde?	51
5.2	Brug af skriftligt materiale i fritiden	54
5.2.1	Hvem læser hvad i fritiden?	54
5.2.2	Hvem skriver i fritiden?	62
5.2.3	Hvem bruger computer i fritiden?.....	64
5.2.4	En samlet analyse	67
6	Voksen- og efteruddannelse	69
6.1	Hvem deltager i voksen- og efteruddannelse?	69
6.2	Baggrund for deltagelse	73
6.3	Uopfyldte ønsker om deltagelse i voksen- og efteruddannelse	

	i forbindelse med arbejde og fritid	76
6.4	Udbytte af kursusdeltagelsen	78
7	Deltagelse i fritidsaktiviteter	82
7.1	Foreningsarbejde	82
7.2	Kulturelle aktiviteter	83
7.3	Fremmedsprogede fritidsaktiviteter	87
	Litteratur	89
	English Summary	91

1 Sammenfatning og konklusion

Der er i disse år en voksende interesse for befolkningens evne til at læse og anvende skriftlig information. Baggrunden er, at der i Danmark og i mange andre lande foregår en hurtig forandring i og uden for arbejdslivet, som betyder, at evnen til at bearbejde skriftlig information bliver mere og mere afgørende. De der ikke har eller opnår denne evne, vil stå svagt på arbejdsmarkedet og have vanskeligt ved at orientere sig i og deltage i samfundslivet.

Internationalt er der gennemført en række undersøgelser af befolkningernes evne til at anvende skriftlig information. Også Danmark har deltaget i en stor international undersøgelse af befolkningernes læse-regne-færdigheder. Resultaterne fra den danske undersøgelse blev offentliggjort i 2000. På den baggrund har SID fundet, at der var grund til at se nærmere på de ufaglærtes læsefærdigheder og de problemer, som ringe færdigheder kan skabe for deltagelsen i samfundslivet. Selv om den internationale undersøgelse ikke er gennemført med særlig fokus på de ufaglærtes og de læsesvages deltagelse i samfundslivet, kan den dog på mange områder kaste lys over de vanskeligheder, ufaglærte med ringe læsefærdigheder har, såvel på arbejde som i fritiden.

I det følgende fremlægges de vigtigste resultater.

1.1 De ufaglærtes læsefærdigheder

De ufaglærte er den uddannelsesgruppe i befolkningen, der i gennemsnit har de ringeste læse-færdigheder. Blandt de ufaglærte er der dog både gode og dårlige læsere. En stor del af de ufaglærte med de ringeste læse-færdigheder er uden for arbejdsmarkedet, fx på førtidspension eller efterløn. De ufaglærte i arbejdsstyrken har væsentlig bedre færdigheder end dem udenfor, men i forhold til andre uddannelsesgrupper er de ikke så gode.

Læsefærdighederne spiller en stor rolle for, hvilket arbejde man har. Men det viser sig samtidig, at først og fremmest uddannelse har en afgørende selvstændig betydning for, hvordan man klarer sig på arbejdsmarkedet. Ufaglærte med ringe læsefærdigheder klarer sig væsentligt dårligere på arbejdsmarkedet end uddannede med tilsvarende færdigheder. Derfor er der særlig grund til at sætte fokus på kombinationen af mangel på uddannelse i de unge år og ringe læsefærdigheder som voksen og konsekvenserne heraf.

De der har en videregående uddannelse, oplever således deres færdigheder væsentligt anderledes end faglærte med tilsvarende færdigheder, og de bruger skriftlig information i et helt andet omfang. At belyse brugen af skriftlig information alene ud fra læsefærdighederne er således langt fra tilstrækkeligt. Uddannelse spiller en selvstændig rolle.

1.2 Ufaglærtes brug af skriftligt materiale

Ufaglærte bruger skriftligt materiale på arbejde mindre end andre. Det kan fx dreje sig om regninger, fakturaer, breve og notater. Brugen af sådanne typer af skriftligt materiale er dog ikke væsentligt mere udbredt blandt dem, der har en gymnasial uddannelse – men ikke en videregående uddannelse – bag sig. Har man en gymnasial uddannelse anvender man til gengæld skriftligt materiale i fritiden i større omfang end de ufaglærte. Det kunne tyde på, at mange af dem, der har taget en gymnasial uddannelse uden at få gennemført en videregående, har samme typer af arbejde som ufaglærte.

Når ufaglærte i mindre omfang end andre anvender skriftligt materiale på arbejde, skyldes det blandt andet deres ringere læsefærdigheder. Men det er langt fra hele forklaringen, idet ufaglærte læser mindre end uddannede med tilsvarende færdigheder. En del af forklaringen er, at de ufaglærte er ansat i erhverv og typer af job, hvor der læses mindre end i de erhverv, hvor de uddannede først og fremmest er beskæftiget.

I mange arbejdssammenhænge skal der ikke blot læses og anvendes skriftligt materiale, men også skrives meddelelser. Også her ses karakteristiske forskelle mellem uddannelsesgrupperne. Kun godt hver tredje af de ufaglærte – inklusive dem med en gymnasial uddannelse – udfylder fx breve eller notater på deres arbejde. Næsten dobbelt så mange med en videregående uddannelse gør det. Men på ét område er der ikke forskel på uddannelsesgrupperne. Det drejer sig om udfyldning af formularer som fx regninger, fakturaer eller budgetter, hvilket først og fremmest skyldes, at denne form for skriftlig information også er almindelig inden for de erhverv og job, hvor ufaglærte er beskæftiget.

Når vi ser på, hvem der på arbejde skal lave udregninger – for at bestemme størrelse eller vægt – er forskellene mellem uddannelsesgrupperne ligeledes begrænsede. De, der har en erhvervsfaglig uddannelse, er dem der oftest foretager udregninger, men en del af de ufaglærte gør det også. Dette hænger blandt andet sammen med, at også forholdsvis mange ufaglærte er ansat i erhverv, hvor der skal laves udregninger mv., fx i bygge- og anlægsbranchen og i transportsektoren.

Evnen til at anvende en computer får stadig større betydning og kan være afgørende for mulighederne på arbejdsmarkedet. En tendens som fremover

må forventes at blive forstærket. Anvendelsen af computer viser store forskelle mellem uddannelsesgrupperne, og de ufaglærte er klart den gruppe som i mindst omfang anvender computer på arbejde. Over to tredjedele af dem med en videregående uddannelse gør det hver dag, mens det kun gælder for hver fjerde af de ufaglærte. Der er en tæt sammenhæng mellem læsefærdighederne og anvendelsen af computer: jo bedre færdigheder, jo mere anvendes den. Men hvilket erhverv, man er beskæftiget i, spiller også en stor rolle: i de primære erhverv – fx landbrug – og i bygge- og anlægsbranchen bruger de beskæftigede den mindst, og i finanssektoren gør de det mest. Og så er der en klar kønsforskel, idet mændene bruger computer oftere end kvinder. Derimod har alderen ingen betydning, når der i forvejen er taget højde for øvrige forhold. Men at være ufaglært betyder i sig selv, at man ikke så ofte som andre anvender en computer på arbejde.

Når vi ser på brugen af skriftligt materiale mv. i fritiden, ses de samme tendenser, som dem der gør sig gældende for brugen af skriftligt materiale på arbejde. Kun på ét område er der ikke forskelle mellem uddannelsesgrupperne, nemlig med hensyn til læsning af aviser, blade eller magasiner. Her er de ufaglærte på niveau med andre. Til gengæld har læsefærdighederne betydning, idet dem med ringe læsefærdigheder ikke læser avis mv. så ofte som andre.

Generelt er det dog sådan, at anvendelsen af forskellige typer af skriftligt materiale mv. er mindre almindelig blandt ufaglærte end blandt andre: læsning af bøger, brug af bibliotek, brug af computer til tekstbehandling mv. Og det har en selvstændig betydning at være ufaglært, idet ufaglærte i fritiden anvender disse typer af skriftligt materiale mv. mindre end andre med tilsvarende læsefærdigheder.

1.3 **Ufaglærtes oplevelse af egne læsefærdigheder**

Forholdsvis mange ufaglærte oplever, at deres læsefærdigheder ikke slår til i forhold til de krav, de møder på arbejde og privat. En væsentlig forklaring er naturligvis, at deres faktiske færdigheder i gennemsnit er ringere end blandt dem, der har en uddannelse efter grundskolen. Men at være ufaglært har også en betydning i sig selv. Kun omkring en tredjedel af de ufaglærte med ringe færdigheder oplever således, at deres læsefærdigheder er virkelig gode i forhold til kravene på arbejde. For dem med en videregående uddannelse og med tilsvarende færdigheder er det næsten halvdelen. Dette tyder på, at forholdsvis mange ufaglærte er sig deres ringe læsefærdigheder bevidst og muligvis af samme grund kan motiveres til at gøre noget ved problemet.

Når det drejer sig om vurderingen af, om læsefærdighederne er begrænsende for mulighederne på arbejdsmarkedet, oplever langt flere

ufaglærte også, at det er tilfældet, sammenlignet med andre. Det samme gælder i endnu større udstrækning for skrive-regne-færdighederne. Også med hensyn til regnefærdighederne er det sådan, at ufaglærte med ringe færdigheder i større udstrækning end andre med tilsvarende færdigheder oplever, at de er begrænsende for mulighederne på arbejdsmarkedet.

Flere ufaglærte end andre med tilsvarende færdigheder oplever også, at deres færdigheder er utilstrækkelige i forhold til de udfordringer, de møder privat med hensyn til læsning, skrivning og regning. Kun omkring en tredjedel af de ufaglærte med ringe færdigheder synes således, at de er virkelig gode; for dem med en videregående uddannelse er det næsten tre femtedele.

Når ufaglærte skal vurdere sværhedsgraden af forskellige teksttyper bekræftes deres generelle kritiske vurdering af egne læsefærdigheder, idet de udtrykker større vanskeligheder med at læse de forskellige tekster end andre med tilsvarende færdigheder.

Når ufaglærte har en mere negativ vurdering af deres egne færdigheder på næsten alle områder, kan det hænge sammen med, at de ikke så ofte som andre læser og bruger forskellige typer af skriftligt materiale på arbejde eller privat. Den begrænsede læsepraksis mv. kan tænkes at føre til en mere kritisk selvopfattelse sammenlignet med andre med samme færdigheder og med en daglig læsepraksis.

Det viser sig da også, at mange ufaglærte siger, at de har oplevet ordblindhed, og at de stadig har dette problem. Blandt dem, der har gennemført en uddannelse, er der også en del, der har oplevet ordblindhed som yngre, men som ikke har problemet i dag. Det kan muligvis skyldes, at de gennem uddannelse og senere beskæftigelse i et job, hvor der kræves daglig læsning, har overvundet problemet, mens dette ikke er tilfældet for ufaglærte med tilsvarende læsefærdigheder.

Mere end dobbelt så mange ufaglærte som personer med videregående uddannelse har oplevet indlæringsvanskeligheder, og næsten dobbelt så mange ufaglærte har oplevet ordblindhed. Ordblindhed hænger naturligvis tæt sammen med læsefærdigheder, og det er især den forholdsvis store gruppe ufaglærte med dårlige læsefærdigheder, der siger, de har oplevet dette problem.

Personer med ringe læsefærdigheder kan have brug for hjælp til at læse og skrive i det daglige. Knap en fjerdedel af de ufaglærte har ofte eller en gang imellem brug for en sådan hjælp, fx i forbindelse med breve og andre oplysninger fra offentlige myndigheder, virksomheder mv. En femtedel har brug for hjælp til at udfylde blanketter. Det er væsentligt flere end blandt andre uddannelsesgrupper. Forskellene bunder både i ringere læsefærdigheder blandt ufaglærte, men også i, at ældre generelt har mere

brug for hjælp end andre, og at mere end halvdelen af de ufaglærte er over 45 år.

1.4 **Ufaglærtes deltagelse i voksen- og efteruddannelse**

Ufaglærte deltager i væsentligt mindre omfang i voksen- og efteruddannelse end andre, og især med hensyn til deltagelsen i arbejdsmarkedsrelaterede kurser ligger ufaglærte helt i bund. Den manglende deltagelse hænger tæt sammen med læsefærdighederne. For de ufaglærte er der en klar tendens til, at ringere læsefærdigheder mindsker chancen for at deltage i efteruddannelseskurser. Dette gælder ikke i samme omfang for dem, der har en uddannelse efter grundskolen. Og de, der har en videregående uddannelse, deltager i voksen- og efteruddannelse mere eller mindre uafhængigt af deres læsefærdigheder. De, der i de unge år har fået gennemført en uddannelse, får i en voksen alder således også væsentlig mere voksen- og efteruddannelse end dem, der ikke har fået en uddannelse som ung, og som har ringe læsefærdigheder. Men ufaglærte med gode læsefærdigheder er næsten lige så kursusaktive som personer i andre uddannelsesgrupper.

Når de ufaglærte deltager mindre i voksen- og efteruddannelse, er det blandt andet fordi, de er beskæftiget i erhverv, hvor uddannelsesaktiviteten er mindre end i de erhverv, hvor de uddannede er ansat. I finanssektoren er det hele tre fjerdedele af arbejdsstyrken, som i løbet af et år er på voksen- og efteruddannelse. I bygge og anlæg er det under halvdelen.

Men derudover viser det sig, at i nogle erhverv, fx i finanssektoren, deltager alle mere eller mindre uafhængigt af deres læsefærdigheder i voksen- og efteruddannelse. Det er ikke tilfældet i andre erhverv. Fx er 85% af de beskæftigede med de bedste færdigheder i fremstillingserhvervene på voksen- og efteruddannelse, mens det kun gælder for under hver tredje med de ringeste færdigheder i disse erhverv.

I forbindelse med kursusdeltagelsen er det bemærkelsesværdigt, at personer over 55 år deltager i væsentligt mindre omfang end yngre personer, idet ældre mennesker faktisk angiver at have et større udbytte af efteruddannelseskurser end yngre. Næsten alle personer over 55 år, som har deltaget i efteruddannelseskurser, har siden hen gjort brug af de tillærte færdigheder, mens det samme kun gælder for to tredjedele af dem i de yngste aldersgrupper. Dette kan skyldes, at det først og fremmest er de omstillingsparate og motiverede ældre, der deltager. Men umiddelbart peger det betydelige udbytte blandt de ældre på, at øget voksen- og efteruddannelse blandt de ældre kunne være med til at fastholde flere på

arbejdsmarkedet.

Blandt voksen- og efteruddannelseskurserne er også kurser, der er rettet mod dem, der oplever, at de har behov for at forbedre deres læsefærdigheder. En særlig undersøgelse af disse personer har vist, at omkring halvdelen af deltagerne opnår en forbedring af deres læsefærdigheder. Det er således muligt – selv over en forholdsvis kort periode – at opnå målbare resultater. Størst udbytte havde dem med ringe læsefærdigheder og en uddannelse efter grundskolen. Dem uden uddannelse og samme ringe færdigheder oplevede derimod ikke en målbar forbedring af deres færdigheder. Også frafaldet i denne gruppe var forholdsvis stort. Spørgsmålet er derfor, om en mere målrettet indsats over for ufaglærte med ringe færdigheder kan sikre, at deres udbytte øges. Dannelsen af hold, hvor deltagernes læsefærdigheder er ens, og som muliggør anvendelse af undervisningsmateriale, der knytter sig til daglige udfordringer på arbejde eller derhjemme, kunne tænkes at være en mulighed. Men dannelsen af mere ensartede hold, vil kræve et højt aktivitetsniveau med mange deltagere.

Den væsentligste baggrund for at deltage i voksen- og efteruddannelse er »eget initiativ«. Og det viser sig, at langt færre af dem med ringe færdigheder selv har taget initiativ til at komme på voksen- og efteruddannelse sammenlignet med dem, der har gode færdigheder. Derimod er der ikke væsentlige forskelle med hensyn til, om arbejdsgiver har taget initiativet, blandt dem der har været på kursus.

Nogle kommer ikke på de kurser, de godt kunne ønske sig at deltage i. Det er tilfældet for omkring hver tredje. Det er blandt de uddannede, vi finder flest og blandt de ufaglærte, vi finder færrest med uopfyldte kursusønsker. Den væsentligste forklaring for ikke at deltage i de ønskede kurser er mangel på tid, og blandt ca. 15% af de ufaglærte angives manglende kursusplads/overtegnet kursus.

1.5 **Ufaglærtes deltagelse i fritidsaktiviteter**

Ufaglærte ser mere fjernsyn end andre, men går til gengæld sjældnere ud til teaterforestillinger, i biografen og til koncerter, og deltager mindre end andre som udøvere eller tilskuere i sportsaktiviteter. Resultaterne peger i retning af, at ufaglærte deltager i færre udadvendte aktiviteter end andre, men forklaringen kan også være, at de deltager i aktiviteter, som ikke er undersøgt.

1.6 **Konklusion**

De ufaglærte er den gruppe på arbejdsmarkedet, der i gennemsnit har de

ringeste læsefærdigheder, men blandt uddannede er der også personer med ringe færdigheder. Det viser sig dog, at de ufaglærtes brug af skriftligt materiale mv. og oplevede problemer med deres svage læsefærdigheder klart er anderledes end blandt de uddannede med tilsvarende færdigheder. Dette hænger blandt andet sammen med, at de ufaglærte har job, hvis indhold afviger fra de job, som de fleste uddannede bestrider. Spørgsmålet om konsekvenserne af ringe læsefærdigheder må således besvares i forhold til ens uddannelse og job. De problemer, der følger af ringe læsefærdigheder, ser nemlig meget forskellige ud afhængig af, om man er uddannet eller ikke uddannet.

Det viser sig således, at

- de ufaglærte med ringe læsefærdigheder i større udstrækning end andre oplever, at deres læsefærdigheder ikke er så gode – både i forhold til arbejdet og privat – som de uddannede, der har samme færdigheder. Denne kritiske vurdering af færdighederne har de ufaglærte, på trods af at de har job, hvor der ikke anvendes skriftlig information mv. i samme omfang som i de job, de uddannede bestrider. At denne type af job på længere sigt svinder ind, synes de ufaglærte i høj grad selv at være opmærksomme på. Langt flere ufaglærte end uddannede med tilsvarende færdigheder, oplever således, at deres færdigheder er begrænsende for deres muligheder på arbejdsmarkedet. Når forholdsvis mange ufaglærte er selvkritiske over for deres læsefærdigheder, peger det på, at en del kan være motiverede for at gøre noget ved problemet.
- mens de uddannede mere eller mindre deltager i voksen- og efteruddannelse uafhængigt af deres færdigheder, er de ufaglærtes deltagelse meget afhængig af deres færdigheder: dem med ringe færdigheder har meget lille chance for at komme på voksen- og efteruddannelse. Det ser således ud til, at det at have en grunduddannelse ud over folkeskolen fører en ind i job, hvor der stilles krav om brug af skriftligt materiale, og hvor medarbejderne efteruddannes – også dem med ringe læsefærdigheder. Modsat for de læsesvage ufaglærte. På den måde fastholdes de ufaglærte i en svag position på et arbejdsmarked, som i stadig stigende grad kræver, at medarbejderne har evne til at bearbejde skriftlig information. Også i forhold til deltagelsen i samfundslivet, som på samme måde præges af en voksende informationsstrøm, fx via computere, står de læsesvage ufaglærte i en sårbar position.

2 Baggrund og formål

I et samfund, hvor informationsstrømmen er i stadig vækst, og hvor det bliver mere og mere afgørende at kunne orientere sig i denne, er der fare for, at nogle grupper bliver stillet svagere end andre. Selv om megen information i dag formidles visuelt, er der bred enighed om, at kravene til at kunne uddrage information fra skriftligt materiale er voksende. Uden denne færdighed har man svært ved at begå sig i det moderne informationssamfund, både i og uden for arbejdslivet. Det gælder ikke kun i Danmark, men i de fleste dele af verden. Internationalt er der sat fokus på færdighederne i at forstå og anvende skriftlig information for at nå ens mål og at udvikle ens viden og muligheder. OECD har således taget initiativet til en omfattende undersøgelse af befolkningernes læse-regne-færdigheder, jf. OECD (2000). 20 lande har deltaget, og knap 70.000 personer har medvirket i undersøgelseerne.

I Danmark omfatter undersøgelsen godt 3.000 personer, jf. Jensen og Holm (2000a) og det giver mulighed for at se nærmere på, om danskere med ringe læsefærdigheder oplever, at deres færdigheder udgør en barriere for deltagelsen i samfundslivet. Formålet med denne rapport er at belyse, om det er tilfældet. Der er således ikke fokus på de ufaglærtes læsefærdigheder generelt, men specielt på om deres læsefærdigheder stiller dem svagere end andre i deltagelsen i forskellige aktiviteter i og uden for arbejdslivet.

Et centralt spørgsmål er, om det er muligt at forbedre de læsesvages færdigheder. Der er derfor også medtaget resultater fra en evaluering af læsekurser for voksne, Jensen og Holm (2000b).

2.1 Læse-regne-færdigheder

I den undersøgelse, som denne rapport først og fremmest bygger på, omfatter evnen til at kunne læse og forstå skriftligt materiale ikke kun evnen til at læse en almindelig avisartikel eller en novelle. Den omfatter også evnen til at kunne drage nyttig information ud af køreplaner, tilbudsannoncer, manualer, instruktioner og figurer.

Der indgår således tre færdighedsområder i undersøgelsen af danskernes læse-regne-færdigheder, jf. Jensen og Holm (2000a):

- Færdigheder i læsning – den viden og de færdigheder, der er nødvendige for at forstå og bruge tekster som fx ledere, nyheder i aviser og blade samt skønlitteratur og digte.
- Færdigheder i dokumentforståelse – den viden og de færdigheder, der er

nødvendige for at finde og bruge information indeholdt i forskellige formularer som fx jobansøgningsskemaer, lønblanketter, køreplaner, landkort, tabeller og diagrammer.

- Færdigheder i regning – den viden og de færdigheder, der er nødvendige for at kunne bruge de forskellige regnearter – enten alene eller i sammenhæng – med hensyn til tal indeholdt i skriftligt materiale som fx at afstemme et checkhæfte, regne drikkepenge ud, færdiggøre en ordreformular eller udregne rentesatsen ved et lån.

På alle tre færdighedsområder indgår evnen til at kunne læse, og det er sådan, at hvis en person er god på ét færdighedsområde, da er vedkommende det højst sandsynligt også på de to andre færdighedsområder.

Læse-regne-færdighederne er testet ved en lang række forskellige opgaver, hvis indhold svarer til, hvad vi kan møde i dagligdagen, på arbejde eller i fritiden. Ud fra den enkeltes besvarelse af de stillede opgaver er vedkommende tildelt et færdighedspoint på de tre færdighedsområder. Færdighedspointskalaen for hvert område går fra 0-500, hvor 0 repræsenterer den dårligste færdighed. Hvert område er blevet grupperet i fem empirisk bestemte færdighedsniveauer. For en gennemgang af de anvendte testopgaver henvises til Jensen og Holm (2000a).

Figur 2.1 illustrerer skalaområdet og de numeriske værdier, der definerer de fem færdighedsniveauer. Disse værdier er de samme for alle tre skalaer. De fem færdighedsniveauer bestemmes af kvalitative skift i de færdigheder og strategier, der er nødvendige for at kunne udføre forskellige opgaver på skalaen strækkende sig fra nemt til indviklet. Denne skaleringsmetode tager hensyn til »afstanden« mellem efter hinanden kommende niveauer af færdigheder i at behandle information og giver mulighed for en præstationsanalyse af en række færdighedsopgaver. Nogle steder i denne rapport refereres til færdighedsniveauerne, andre steder blot til, om færdighederne tilhører den ene eller den anden ende af skalaen.

Figur

2.1 Skala og færdighedsniveauer

□□□□□

Alle testopgaver, der blev benyttet i vurderingen, bestod af materialer, der stammede fra daglige anvendelsessammenhænge. Opgaverne inkluderede etiketter på medicinglas, simple fakturaer og kvitteringer, monteringsvejledninger, køreplaner, artikler fra aviser og tidsskrifter og opgaver, der kræver grundlæggende regnefærdigheder.

Det er den internationale undersøgelses udgangspunkt, at størstedelen af den voksne befolkning i OECD-landene kan læse, men den sætter spørgsmålstegn ved, hvorvidt en del af dem læser så godt, at de kan klare opgaver, som svarer til de udfordringer, folk møder i deres dagligdag. Evnen til at læse skriftligt materiale omhyggeligt og kritisk, mens man samtidig leder efter brugbare informationer, er nemlig en højt værdsat færdighed på arbejdsmarkedet og i dagligdagen i øvrigt.

Det er antagelsen, jf. OECD (1997), at færdigheder på niveau 3 angiver det kompetenceniveau, der er nødvendigt for på tilfredsstillende måde at kunne klare de komplekse krav, der stilles på arbejde og i dagligdagen. Men i nogle sammenhænge kan selv færdigheder på dette niveau være utilstrækkelige.

3 **Ufaglærtes læsefærdigheder i forhold til andre grupper**

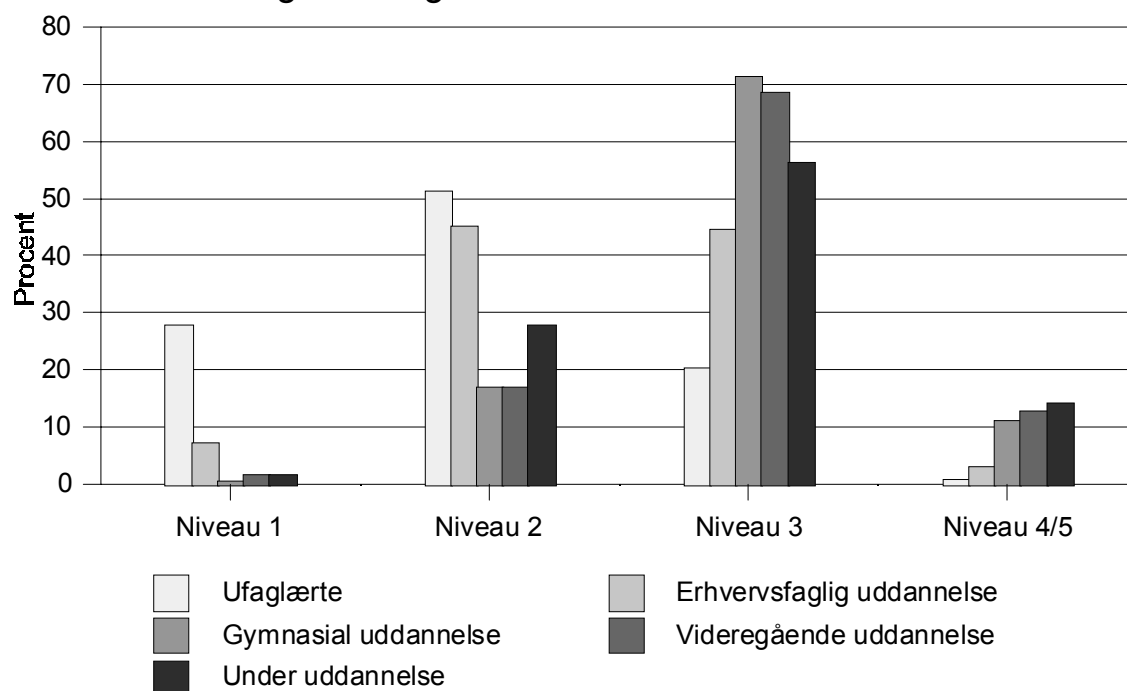
Vi skal her kort belyse de ufaglærtes læsefærdigheder i forhold til andre uddannelsesgrupper og dernæst give et samlet billede af, hvem det er, der har de ringeste læsefærdigheder.

3.1 **Ufaglærtes færdigheder**

De ufaglærte¹ har markant lavere læsefærdigheder end andre uddannelsesgrupper, jf. figur 3.1. 28% af de ufaglærte befinder sig på det laveste færdighedsniveau, mens kun 1% af de ufaglærte befinder sig på niveau 4/5. Samlet har godt tre fjerdedele af de ufaglærte læsefærdigheder, der må vurderes til at være utilstrækkelige. Men også ganske mange med en ungdomsuddannelse og en videregående uddannelse ligger på niveau 1 og 2 med hensyn til læsefærdigheder, nemlig henholdsvis 47 og 19%.

¹Overalt i denne rapport benyttes betegnelsen ufaglært for personer, som ikke har afsluttet nogen kompetencegivende uddannelse efter grundskolen, hvad enten uddannelsen giver studiekompetence (fx studentereksamen, hhx, htx, hf) eller erhvervskompetence (fx smed, lærer, jurist).

Figur
3.1 Læsefærdigheder og uddannelse

Når der ses på de ufaglærtes færdigheder i dokumentforståelse og regning, ser vi den samme tendens som med hensyn til læsefærdigheder, dvs. at der også her er langt flere af de ufaglærte, der har ringe færdigheder sammenlignet med færdighederne blandt de uddannede.

3.2 Hvem har de ringeste færdigheder?

Når vi ser på, hvem der har de svageste læsefærdigheder – dvs. på niveau 1 – sammenholdt med den øvrige befolkning, viser det sig, at der ikke kun er et eller få forhold, der karakteriserer dem med de svageste læsefærdigheder, men at de har mange fælles karakteristika på én gang. For dem med de svageste læsefærdigheder gælder fx, at de ingen uddannelse har ud over grundskolen, at de er over 44 år, at de ser meget tv, at de ikke læser meget i fritiden, at de har lav indkomst og dermed formodentlig ringe arbejdsmarkedstilknytning osv. Den vigtigste af disse enkeltårsager til at tilhøre gruppen med de svageste læsefærdigheder, er uddannelse, eller rettere mangel på uddannelse. Men langt fra alle ufaglærte tilhører denne gruppe.

De, der har færdigheder på niveau 3 og derover, har typisk en videregående uddannelse, er under 44 år, har en høj indkomst og er fuldtidsbeskæftiget.

Når der ses på dem, der har læsefærdigheder under det niveau, der af den

internationale undersøgelse anses som minimumskrav for at kunne fungere i et moderne informationssamfund, dvs. både dem med de svageste læsefærdigheder (niveau 1), men også personer, der læser lidt bedre (niveau 2), så viser det sig igen, at det at være ufaglært er den mest afgørende faktor for at læse under minimumskravene. Men der er dog nogle ufaglærte, der har ganske gode færdigheder. Karakteristisk for dem er, at de har opnået stillinger forholdsvis højt i stillingshierarkiet, og at de arbejder i informationsintensive erhverv.

Også de, der deltager i voksen- og efteruddannelse, har markant mindre risiko for at ligge på de to laveste færdighedsniveauer, såvel som for at tilhøre gruppen med de svageste læsefærdigheder. Om dette skyldes deltagelsen i voksen- og efteruddannelse eller andre forhold, der også karakteriserer deltagerne, er der ikke grundlag for at vurdere.

Forældrebaggrund, stilling og erhvervsplacering spiller også en rolle for færdighedsniveauet. Derimod betyder det ikke noget i sig selv, hvor i landet man bor. Men mellem mænd og kvinder er der en forskel, idet flere mænd end kvinder har svage læsefærdigheder, men det omvendte gælder med hensyn til dokumentforståelse og regning.

4 **Ufaglærtes oplevede problemer med læse-skrive- og regne-færdigheder**

I dette kapitel skal vi se nærmere på, hvem der oplever problemer med at læse forskellige typer af tekster på arbejde og i fritiden og på, hvem der mener, at deres læsefærdigheder begrænser deres muligheder på arbejdsmarkedet. Derudover belyses det, hvem der har haft problemer med syn, hørelse mv., hvem der har deltaget i specialundervisning, og hvem der oplever behov for hjælp til at læse forskellige typer af skriftligt materiale.

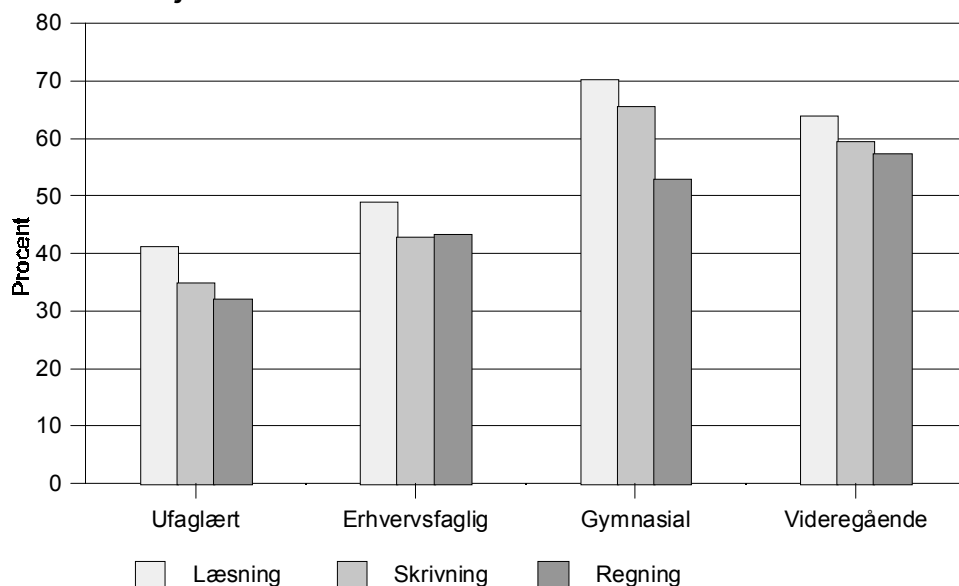
4.1 **Oplevede færdigheder i forhold til kravene på arbejdet**

Ufaglærte er den uddannelsesgruppe, som har den mest negative vurdering af, hvorvidt egne færdigheder slår til i forhold til kravene på arbejdsmarkedet og i dagligdagen.

I forhold til kravene på arbejdet oplever næsten alle, uanset uddannelsesniveau, at deres læsefærdigheder er enten »virkelig gode« eller »gode«. Men hvor 49% af dem med en erhvervsfaglig uddannelse og 64% af dem med en videregående uddannelse oplever egne færdigheder som »virkelig gode«, gælder det samme kun for 41% af de ufaglærte. Med hensyn til skrive- regne-færdigheder er tendensen endnu stærkere, jf. figur 4.1.

Figur

4.1 Andel af personer beskæftiget inden for de seneste 12 måneder, der oplever egne færdigheder i læsning, skrivning og regning som »virkelig gode« i forhold til kravene på arbejdet

En væsentlig årsag er naturligvis, at de ufaglærtes faktiske færdigheder er de ringeste blandt de forskellige uddannelsesgrupper. Det er nemlig først og fremmest de faktiske evner, der afgør, om man vurderer sine evner som gode eller dårlige i forhold til kravene på arbejdet.

Men derudover har de ufaglærte med ringe læse- regne-færdigheder også en tendens til i højere grad end højtuddannede med tilsvarende ringe færdigheder at opfatte deres manglende evner som et problem.

Resultatet peger i retning af, at de ufaglærte med ringe læse-regne-færdigheder kan være motiverede for at forbedre disse færdigheder. Blandt ufaglærte med læseevner på niveau 1 eller 2 vurderer kun en tredjedel deres egne læseevner som »virkelig gode« i forhold til kravene på arbejdet, hvorimod det samme gælder for næsten halvdelen af personer med videregående uddannelse og med samme reelle læsefærdigheder. Blandt dem, der har gode læsefærdigheder, er der ikke nævneværdige forskelle mellem de forskellige uddannelsesgrupper.

Med hensyn til selvvurderingen af skrivefærdigheder er der den samme tendens. Skrivefærdighederne er ikke testet, og selvvurderingen bygger derfor på en sammenligning med læsefærdigheder. Her gælder det også, at ufaglærte med ringe færdigheder i højere grad opfatter de ringe færdigheder som et problem i forbindelse med arbejdet, end højere uddannede med samme ringe færdigheder.

Selvurderingen af regnefærdigheder er for flertallets vedkommende mindre positiv end selvvurderingen af læse-skrive-færdigheder. Her taler vi stadig kun om personer med ringe færdigheder, dvs. niveau 1 og 2. På ingen uddannelsesniveauer vurderer mere end 30%, at deres regnefærdigheder er »virkelig gode« i forhold til kravene på deres arbejde, og forholdsvis mange vurderer deres færdigheder som »ikke særlig gode« eller »dårlige«, nemlig hhv. 14% og 4%. Igen synes de ufaglærte at have den mest kritiske vurdering af deres færdigheder. Blandt ufaglærte med regnefærdigheder på niveau 1 og 2 vurderer kun 21%, at deres færdigheder er »virkelig gode« i forhold til kravene på arbejdet, og forholdsvis mange – sammenlagt 23% – vurderer, at færdighederne er enten »ikke særlig gode« eller »dårlige«.

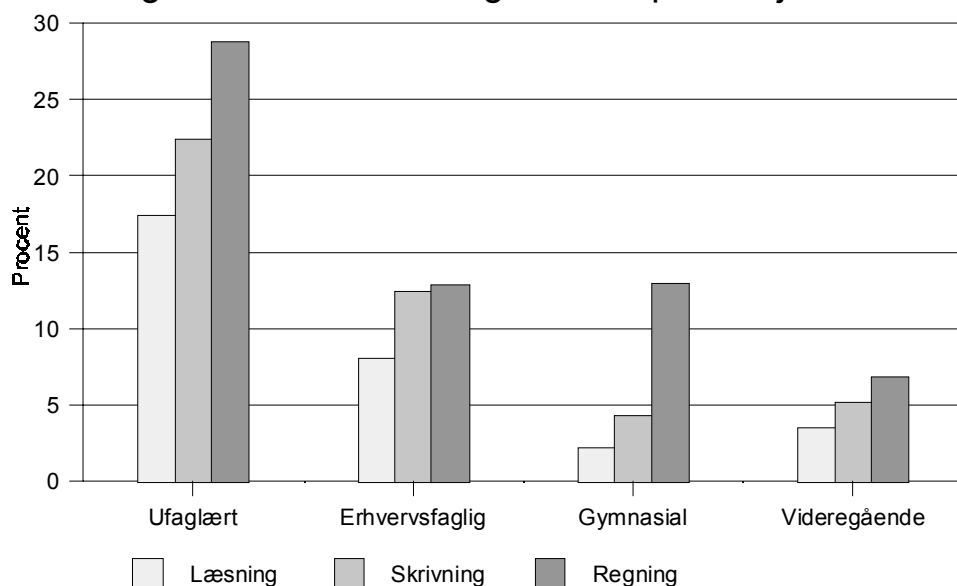
Generelt er der en tendens til, når der tages hensyn til de øvrige faktorer, at kvinder opfatter deres læse-skrive-færdigheder som mere tilfredsstillende i forhold til arbejdet end mænd, og at mænd omvendt har en mere positiv opfattelse af deres regnefærdigheder end kvinder. Blandt ufaglærte er dette dog kun en svag tendens, som ikke er statistisk sikker.

4.2 **Vurdering af færdigheder som begrænsende for mulighederne på arbejdsmarkedet**

Ringe læse-skrive-regne-færdigheder kan virke begrænsende for den enkeltes muligheder på arbejdsmarkedet. Det er undersøgt, om man mener, at ens læsefærdigheder i dansk er begrænsende for ens muligheder på arbejdsmarkedet – fx for forfremmelse eller for at få et nyt arbejde. Tilsvarende er der spurgt til skrive-regne-færdigheder.

Figur

4.2 Andel af personer beskæftiget inden for de seneste 12 måneder, der oplever egne færdigheder i læsning, skrivning og regning som »noget begrænsende« eller »meget begrænsende« for mulighederne på arbejdsmarkedet

De ufaglærte vurderer i langt højere grad end nogen anden uddannelsesgruppe, at deres færdigheder begrænser deres muligheder på arbejdsmarkedet. 17% af de ufaglærte oplever, at deres læsefærdigheder er »meget begrænsende« eller »noget begrænsende« for deres muligheder på arbejdsmarkedet. Det er mere end dobbelt så mange som blandt dem med en erhvervsfaglig uddannelse og fem gange så mange som blandt personer med en videregående uddannelse, jf. figur 4.2.

Med hensyn til skrive-regne-færdigheder er tendensen den samme. Her er der på alle uddannelsesniveauer flere, der oplever deres færdigheder som en begrænsning. 22% af de ufaglærte oplever, at skrivefærdigheder er meget eller noget begrænsende, og 29% oplever, at regnefærdighederne er begrænsende.

Når de ufaglærte i højere grad end andre vurderer læsefærdighederne som begrænsende, skyldes det udelukkende de ufaglærtes ringere faktiske læsefærdigheder. Uddannelsesniveauet har ikke i sig selv nogen forklaringskraft. Med hensyn til skrive-regne-færdighederne, kan de faktiske færdigheder derimod ikke forklare hele forskellen. Alt andet lige vurderer de ufaglærte i højere grad end andre uddannelsesgrupper, at deres skrive- og regnefærdigheder er begrænsende for mulighederne på arbejdsmarkedet.

På alle uddannelsesniveauer vurderer kvinder i højere grad end mænd, at deres regnefærdigheder virker begrænsende, uanset de faktiske

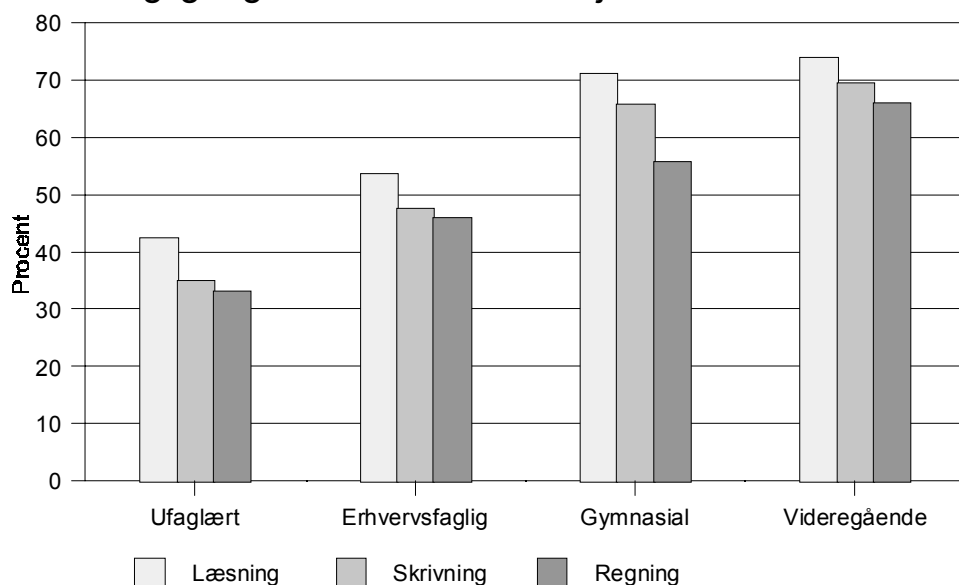
regnefærdigheder og de øvrige forhold der er taget hensyn til: fx alder og erhverv.

4.3 Oplevede færdigheder i forhold til dagligdagen

Oplevelsen af, om færdighederne slår til i forhold til dagligdagens udfordringer ved siden af evt. job eller uddannelse, svarer for de flestes vedkommende til oplevelsen af, om færdighederne slår til i forhold til arbejdet. Svarer man, at ens færdigheder er »virkelig gode« i forhold til dagligdagen, har man med stor sandsynlighed også svaret, at færdighederne er »virkelig gode« i forhold til arbejdet. For eksempel har 90% af de, der mener, at deres læsefærdigheder er virkelig gode i forhold til arbejdet, svaret, at deres læsefærdigheder i forhold dagligdagen også er virkelig gode.

Figur

4.3 Andel af personer, der oplever egne færdigheder i læsning, skrivning og regning som »virkelig gode« i forhold til dagligdagen ved siden af evt. job eller uddannelse

Blandt ufaglærte opleves egne læse-skrive-regne-færdigheder som mindre tilfredsstillende i forhold til dagligdagen end blandt øvrige uddannelsesgrupper. Hvor 43% af de ufaglærte oplever læsefærdighederne som »virkelig gode«, oplever 54% af personer med erhvervsfaglig og 74% af personer med videregående uddannelse det samme, jf. figur 4.3. Med hensyn til regnefærdighederne er forskellene endnu større, idet dobbelt så mange personer med videregående uddannelse end ufaglærte oplever egne regnefærdigheder som »virkelig gode«. I alle uddannelsesgrupper opleves

regnefærdighederne dog som mindre tilfredsstillende end læsefærdighederne.

Det er først og fremmest de faktiske færdigheder, der afgør selvvurderingen af, om færdighederne slår til i forhold til dagligdagen. Da ufaglærte gennemsnitligt set har ringere faktiske færdigheder end de øvrige uddannelsesgrupper, er det derfor naturligt, at de ufaglærte også har den ringeste selvvurdering.

Men derudover har de ufaglærte med ringe læse-regne-færdigheder også en tendens til i højere grad end højtuddannede med tilsvarende ringe færdigheder at opfatte deres manglende evner som et problem i forhold til dagligdagen.

Ser vi udelukkende på personer med ringe læsefærdigheder (niveau 1 og 2), vurderer 35% af de ufaglærte, at deres læsefærdigheder er »virkelig gode« i forhold til dagligdagen. 44% af dem med erhvervsfaglig og 56% af dem med videregående uddannelse, men med samme ringe færdigheder, vurderer, at deres læsefærdigheder er »virkelig gode«. Næsten alle dem, der ikke siger »virkelig gode«, siger »gode«. Kun ganske få procent i hver uddannelsesgruppe – flest blandt ufaglærte – vurderer egne færdigheder som enten »ikke særlig gode« eller »dårlige«. Foruden uddannelsesniveaet spiller kønnet en rolle. Blandt personer med erhvervsfaglig eller videregående uddannelse har kvinder således den mest positive vurdering af egne læsefærdigheder, hvorimod det blandt personer med gymnasial uddannelse er mændene, der har den mest positive vurdering. Blandt ufaglærte er der ingen forskel på mænd og kvinder på dette punkt.

De samme forhold gør sig gældende med hensyn til skrive-regne-færdigheder. Med hensyn til skrivefærdigheder har ufaglærte kvinder dog en mere positiv selvvurdering end ufaglærte mænd. Hvilket erhverv, man er beskæftiget i, spiller også en rolle. Beskæftigede i handel og i finanssektoren har således en mere positiv selvvurdering end ansatte i fx den offentlige sektor. Dette gælder først og fremmest for dem, der har en erhvervsfaglig eller en videregående uddannelse, mens tendensen ikke er så tydelig for de ufaglærte, bl.a. fordi undersøgelsen kun omfatter få ansatte i disse erhverv.

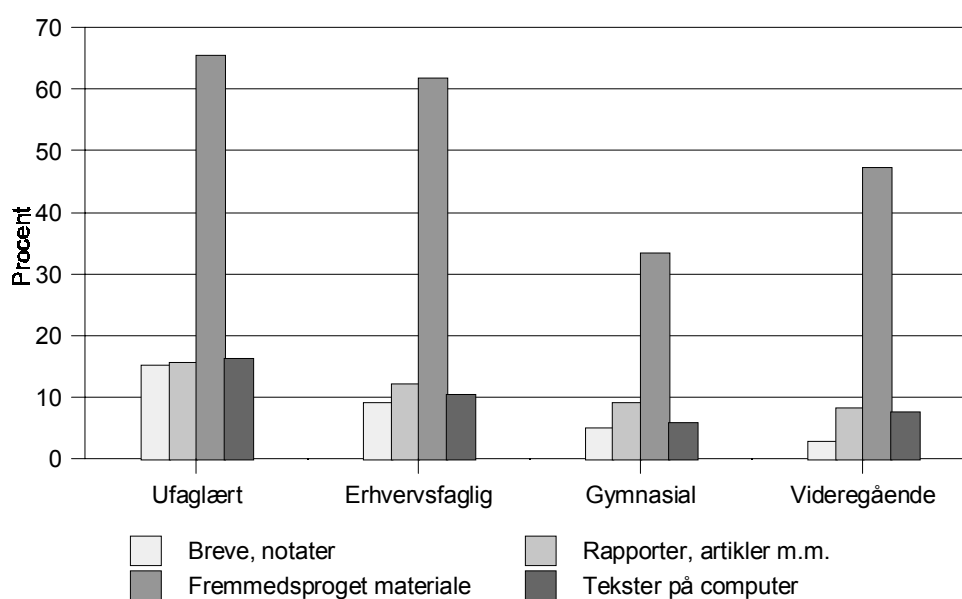
4.4 **Typer af tekster, det kan være vanskeligt at læse på arbejde**

Ufaglærte læser færre tekster end andre uddannelsesgrupper, det gælder alle de teksttyper, der er spurgt til. De fleste har brug for at læse breve og notater på arbejdet, kun 14% af de ufaglærte læser aldrig denne teksttype. 27% af de ufaglærte læser aldrig rapporter, artikler, magasiner eller tidsskrifter. Halvdelen af de ufaglærte læser aldrig fremmedsproget materiale, og

halvdelen læser aldrig tekster på en computerskærm. For alle teksttypernes vedkommende er der omkring dobbelt så mange ufaglærte som personer med erhvervsfaglig uddannelse, der ikke læser den enkelte teksttype på arbejdet. I forhold til personer med videregående uddannelse er der omkring fem gange så mange ufaglærte, der ikke læser de forskellige teksttyper, jvf. kapitel 5.

Figur

4.4 Andel af personer, der synes, den enkelte teksttype er lidt eller meget vanskelig at læse på arbejdet, blandt personer som læser teksttypen på arbejdet

Ufaglærte, som læser de forskellige teksttyper på arbejdet, oplever at have sværere ved dette, end personer med et højere uddannelsesniveau, jf. figur 4.4. Figuren angiver kun andelen blandt dem, der læser de forskellige teksttyper på arbejdet.

To tredjedele af de ufaglærte siger, de har vanskeligt ved at læse fremmedsproget materiale, men en stor del i de andre uddannelsesgrupper har også svært ved dette. Figuren viser kun den samlede andel af personer, der har svaret enten »lidt vanskeligt« eller »meget vanskeligt«, da det for de fleste teksttyper vedkommende kun er ganske få, der har svaret »meget vanskeligt«. Men med hensyn til fremmedsproget materiale har forholdsvis mange svaret, at dette er »meget vanskeligt« at læse. 30% af de ufaglærte, 16% af personer med erhvervsfaglig og 6% med videregående uddannelse angiver, at fremmedsproget materiale er meget vanskeligt at læse – ikke vist i figur.

Færdighederne i læsning er for alle teksttyper afgørende for, om man finder det vanskeligt at læse den enkelte teksttype. Med hensyn til breve, notater og fremmedsproget materiale kan ringe færdigheder dog ikke forklare hele forskellen mellem uddannelsesgrupperne, idet ufaglærte finder det vanskeligere at læse disse teksttyper end personer med anden uddannelsesbaggrund, men med samme færdigheder.

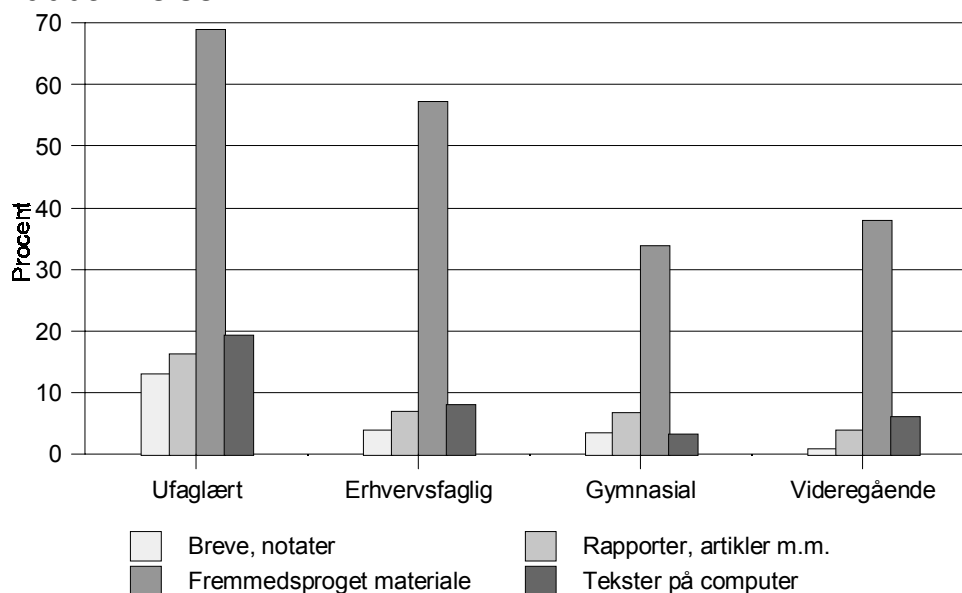
Alderen spiller en rolle med hensyn til breve, notater, rapporter, artikler, magasiner og tidsskrifter, som færre unge mellem 16 og 25 år end ældre angiver vanskeligheder med at læse. For alle teksttyper oplever flere kvinder end mænd, at de har svært ved at læse disse. En mindre andel af de ansatte inden for handel og i finanssektoren oplever at have vanskeligheder med at læse fremmedsprogede tekster, end ansatte i de øvrige sektorer. Om dette også gælder for de ufaglærte, er der ikke grundlag for at vurdere.

4.5 **Typer af tekster, det kan være vanskeligt at læse i fritiden**

Ikke kun på arbejdet, men også i det daglige ved siden af evt. job eller uddannelse læser ufaglærte færre forskellige teksttyper end personer med højere uddannelse. 8% af de ufaglærte læser ikke rapporter, artikler, magasiner og tidsskrifter. Det tilsvarende tal for personer med videregående eller erhvervsfaglig uddannelse er henholdsvis 1% og 3%. 35% af de ufaglærte læser ikke fremmedsproget materiale, hvilket er dobbelt så mange som blandt personer med erhvervsfaglig uddannelse og ti gange så mange som blandt personer med videregående uddannelse. 48% af de ufaglærte læser ikke tekster på en computerskærm, og igen er der tale om langt flere end i de øvrige uddannelsesgrupper. Næsten alle, uanset uddannelsesniveau, læser breve eller notater, jf. kapitel 5.

Figur

4.5 Andel af personer, der synes, den enkelte teksttype er lidt eller meget vanskelig at læse i det daglige, blandt personer som læser teksttypen i det daglige ved siden af evt. job eller uddannelse

Ufaglærte, som læser de forskellige teksttyper i det daglige, oplever at have sværere ved dette, end personer med et højere uddannelsesniveau, jf. figur 4.5.

Figuren viser kun den samlede andel af personer, der har svaret enten »lidt vanskelig« eller »meget vanskelig«, da det for de fleste teksttyper vedkommende kun er ganske få, der har svaret »meget vanskelig«. Tallene angiver kun andelen blandt de mennesker, som læser den enkelte teksttype i det daglige.

69% af de ufaglærte har vanskeligt ved at læse fremmedsproget materiale i det daglige, men en stor del i de andre uddannelsesgrupper har også svært ved dette: 57% af dem, der har en erhvervsfaglig, og 38% af dem med videregående uddannelse. For de andre teksttyper vedkommende er vanskelighederne mindre, men størst blandt ufaglærte.

De faktiske læsefærdigheder er naturligvis betydende for, om man opfatter læsningen i det daglige som vanskelig.

Men uddannelsesniveaet har også en selvstændig betydning. Både i forhold til breve, notater, fremmedsproget materiale og tekster på computerskærm. Flere ufaglærte med dårlige læsefærdigheder angiver vanskeligheder med at læse disse teksttyper end personer med ligeså dårlige læsefærdigheder, men højere uddannelsesniveau. 24% af de ufaglærte med ringe læsefærdigheder (niveau 1-2) angiver således en eller anden form for

vanskelighed med at læse tekster på en computerskærm. De tilsvarende tal for personer med erhvervsfaglig, gymnasial og videregående uddannelse, og samme ringe læsefærdigheder, er hhv. 11%, 11% og 9%.

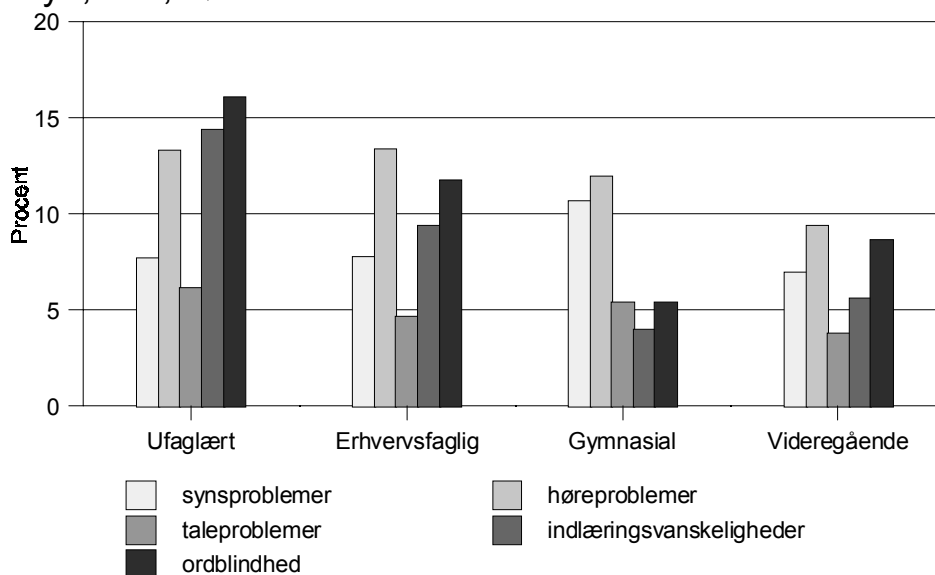
Flere kvinder end mænd angiver vanskeligheder med at læse breve, notater og fremmedsproget materiale. Alderen spiller også en rolle. Flere personer mellem 26 og 35 år oplever problemer med at læse rapporter, artikler, magasiner og tidsskrifter end både yngre og ældre personer. Ansatte i de primære erhverv og bygge- og anlægssektoren oplever at have større problemer med at læse fremmedsproget materiale i dagligdagen, end ansatte i andre sektorer. Der er ikke statistisk belæg for at vurdere, om disse sammenhænge også gælder specifikt for de ufaglærte.

4.6 Problemer med syn, hørelse mv., før og nu

Ufaglærte har gennem livet oplevet flere problemer med hensyn til hørelse, tale, indlæring og ordblindhed end andre, jf. figur 4.6. Med hensyn til synsproblemer, som her udelukkende dækker over problemer, der ikke kan korrigeres med briller, ligger de ufaglærte dog ikke i top.

Figur

4.6 Andel af personer, der nogensinde har haft problemer med syn, tale, hørelse mv.

De mest markante forskelle mellem uddannelsesgrupperne er med hensyn til indlæringsvanskeligheder og ordblindhed. Mere end dobbelt så mange ufaglærte (14%) som personer med videregående uddannelse (6%) har oplevet indlæringsvanskeligheder, og næsten dobbelt så mange ufaglærte

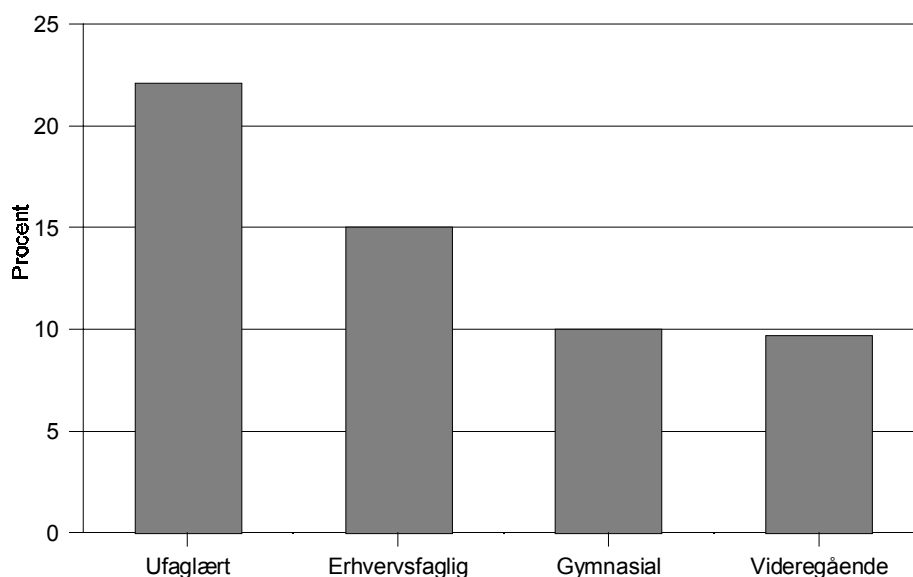
(16%) som personer med videregående uddannelse (9%) har oplevet ordblindhed. Forskellene mellem ufaglærte og personer med erhvervsfaglig uddannelse er knap så markante. Men uddannelsesniveaet har faktisk ikke nogen selvstændig betydning for udbredelsen af ordblindhed. De forskelle, der fremgår af figur 4.6, dækker således over forskelle i læsefærdigheder, køn, alderssammensætning og deltagelse i arbejdsstyrken. Og når det er tilfældet, skyldes det først og fremmest, at ordblindhed naturligvis hænger tæt sammen med de faktiske læsefærdigheder, idet dårligere læsefærdigheder øger risikoen for at have oplevet ordblindhed. Men også køn og alder har en markant betydning, uafhængigt af læsefærdighederne. Yngre personer og mænd angiver oftere ordblindhed end ældre personer og kvinder, også selv om der sammenlignes personer, som har de samme læsefærdigheder. Desuden angiver de, der er uden for arbejdsstyrken, oftere ordblindhed end dem, der er i arbejde.

4.7 Deltagelse i specialundervisning

Godt hver femte af de ufaglærte har på et eller andet tidspunkt modtaget specialundervisning på grund af læse-stave-vanskeligheder. Det er mere end dobbelt så mange som blandt personer med gymnasial eller videregående uddannelse, og halvtreds procent flere end blandt personer med erhvervsfaglig uddannelse, jf. figur 4.7.

Figur

4.7 Andel af personer, der på et eller andet tidspunkt har modtaget specialundervisning på grund af læse-stave-vanskeligheder

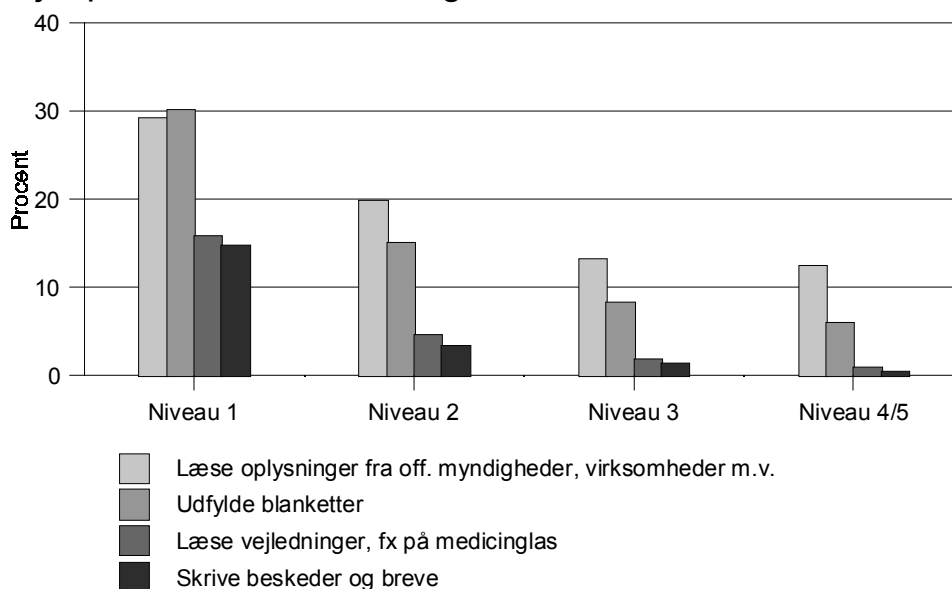
Forskellene mellem uddannelsesgrupperne kan dog forklares med andre forhold end uddannelsen. Læsefærdigheder er naturligvis afgørende, og desuden har færre ældre end yngre modtaget specialundervisning. Mænd har oftere modtaget specialundervisning end kvinder.

4.8 Behov for hjælp til at læse mv.

Ufaglærte har oftere brug for hjælp til at læse og skrive end personer med uddannelse efter grundskolen. I alle uddannelsesgrupper er der flest, som har brug for hjælp til at læse oplysninger fra offentlige myndigheder, virksomheder og andre institutioner. 24% af de ufaglærte har ofte eller en gang imellem brug for hjælp fra familie, venner eller andre til dette, 22% af personer med gymnasial uddannelse, og henholdsvis 14% og 9% af personer med erhvervsfaglig og videregående uddannelse har brug for samme hjælp, ikke vist i figur. Tendensen er den samme, hvad angår udfyldning af blanketter, læsning af vejledninger og at skrive beskeder og breve.

Figur

4.8 Andel af personer, der ofte eller en gang imellem har brug for hjælp fra andre til forskellige aktiviteter

Uddannelsesniveaut har dog ingen betydning for, hvor meget man har brug for hjælp, når der tages hensyn til andre faktorer. Det er først og fremmest de faktiske læsefærdigheder, jf. figur 4.8 og alderen, der har betydning for, om man har brug for hjælp. Går man ned i de enkelte aldersgrupper og ser på folk med samme læsefærdigheder, er der således ingen forskel på, hvor

meget ufaglærte og andre uddannelsesgrupper har brug for hjælp.

Bedre faktiske læsefærdigheder betyder mindre behov for hjælp. Samtidig angiver unge mennesker i væsentlig højere grad end ældre, at de har brug for hjælp, uanset læsefærdighederne. Til ét af de fire forhold, som er nævnt i figur 4.8, angiver kvinder desuden, at de oftere har brug for hjælp end mænd, nemlig til at læse oplysninger fra offentlige myndigheder, virksomheder eller andre institutioner.

5 Ufaglærtes brug af skriftligt materiale

De fleste mennesker bliver i større eller mindre omfang stillet over for at skulle læse eller anvende skriftlige meddelelser på deres arbejde eller i fritiden. Der kan være tale om mange slags skriftligt materiale. I det følgende vises, hvem der bruger udvalgte eksempler på sådanne skriftlige materialer på deres arbejde og i fritiden².

5.1 Brug af skriftligt materiale på arbejde

I dette afsnit skal vi se nærmere på, hvem der på arbejde anvender forskellige typer af skriftligt materiale. Der kan fx være tale om læsninger af manualer, breve eller notater, om udfyldelse af blanketter eller skrivning af notater, om beregninger og på tværs af disse typer af informationsbearbejdning, brug af computer.

5.1.1 Hvem læser hvad på arbejde?

Vi skal her belyse, hvem der læser og anvender forskellige typer af skriftligt materiale på arbejde.

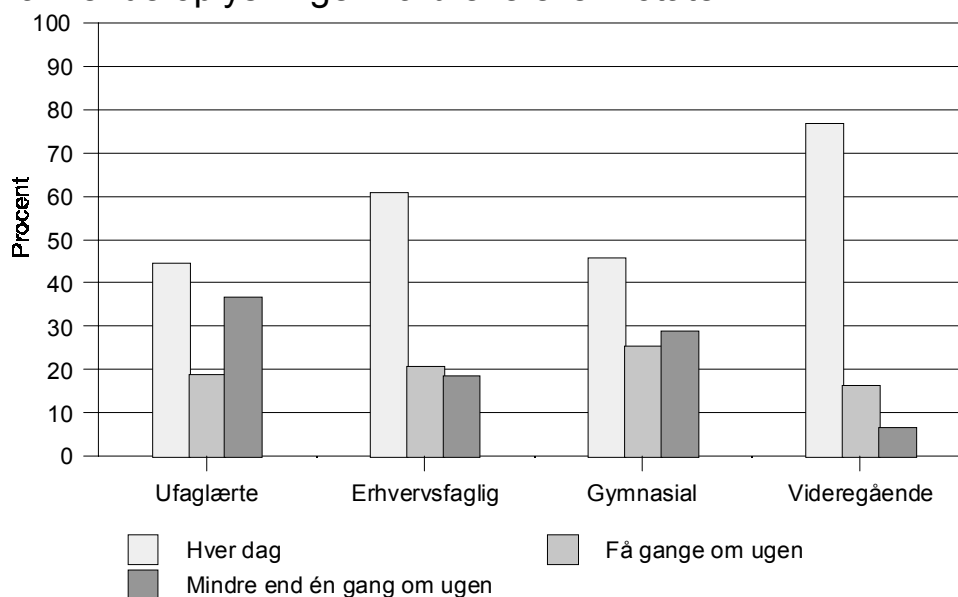
Hvem læser eller anvender oplysninger fra breve eller notater?

Af de skriftlige kilder der er undersøgt, er det mest udbredt at anvende oplysninger fra breve eller notater på arbejdet. Knap 61% af alle anvender disse hver dag, og godt 19% gør det nogle få gange om ugen. Knap 20% anvender oplysninger fra breve eller notater mindre end én gang om ugen. I gruppen der anvender breve eller notater mindre end én gang om ugen, angiver langt de fleste, svarende til knap 18%, at de sjældent/aldrig gør det – ikke vist i figur.

²De følgende spørgsmål er kun blevet stillet til beskæftigede og personer, som har haft job inden for det seneste år. Personer under uddannelse er ikke medtaget i analysen. Omregnet til hele befolkningen dækker analysen godt 2,5 millioner personer.

Figur

5.1 Hvor ofte skal/skulle De – i Deres arbejde – læse eller anvende oplysninger fra breve eller notater?

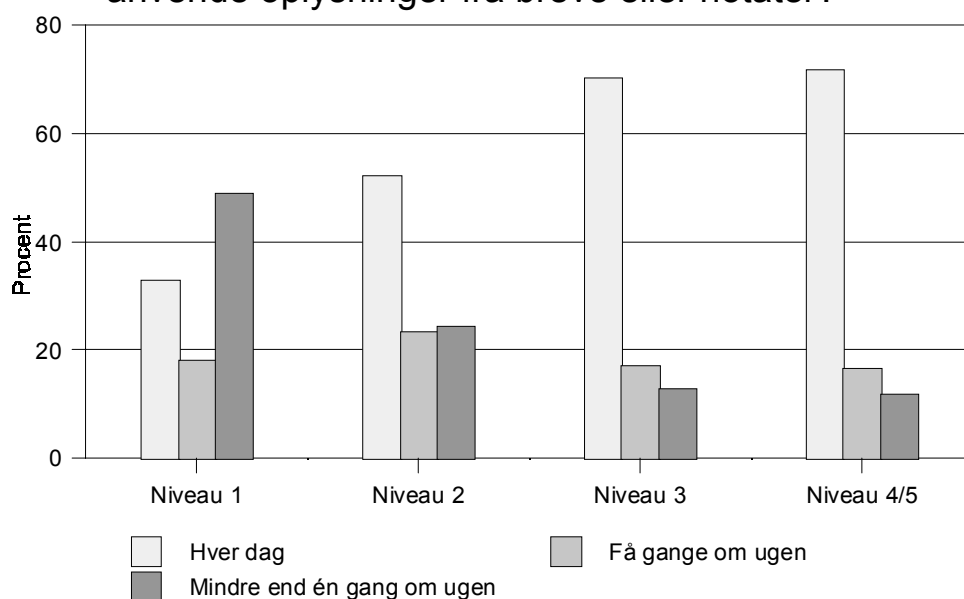

Ufaglærte og personer, der alene har en gymnasial uddannelse, er de to grupper, der i mindst udstrækning læser breve eller notater på arbejdet. Ca. 45% af de ufaglærte gør det hver dag, jf. figur 5.1. Herfra er der et stort spring op til personer med en erhvervsfaglig uddannelse, hvor 61% læser breve og notater hver dag, og igen til personer med en videregående uddannelse, hvor det er 77%. 37% af de ufaglærte læser breve eller notater på arbejdet mindre end én gang om ugen, mens dette gælder for 7% af dem, der har en videregående uddannelse.

Ser vi på sammenhængen mellem anvendelse af breve og notater og læsefærdighederne, viser figur 5.2, at personer på niveau 1 klart er den gruppe, som mindst benytter oplysninger fra breve eller notater på arbejdet.

Figur

5.2 Hvor ofte skal/skulle De – i Deres arbejde – læse eller anvende oplysninger fra breve eller notater?

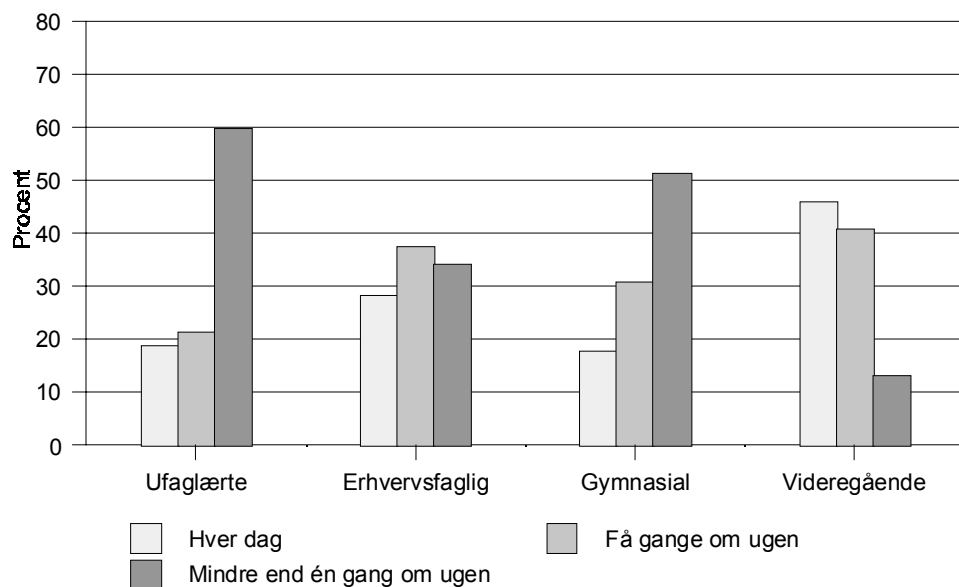
Knap 33% af de personer, der har læsefærdigheder på niveau 1, benytter oplysninger fra breve eller notater hver dag, mens gruppen, som gør det mindre end én gang om ugen, udgør knap 49%. Den gruppe, som oftest benytter oplysninger fra breve eller notater på arbejdet, er personer med færdigheder på niveau 4/5, hvor knap 72% gør det hver dag, og kun knap 12% gør det mindre end én gang om ugen. Der er stort set ikke forskel mellem personer på niveau 3 og på niveau 4/5.

Hvem læser eller anvender oplysninger fra rapporter, artikler, magasiner eller tidsskrifter?

Når der ses på alle grupper under ét, læser eller anvender knap 31% oplysninger fra ovennævnte kilder hver dag. Knap 35% læser eller anvender oplysninger fra disse kilder nogle få gange om ugen eller mindre end én gang om ugen – ikke vist i figur.

Figur

5.3 Hvor ofte skal/skulle De – på Deres arbejde – læse eller anvende oplysninger fra rapporter, artikler, magasiner eller tidsskrifter?

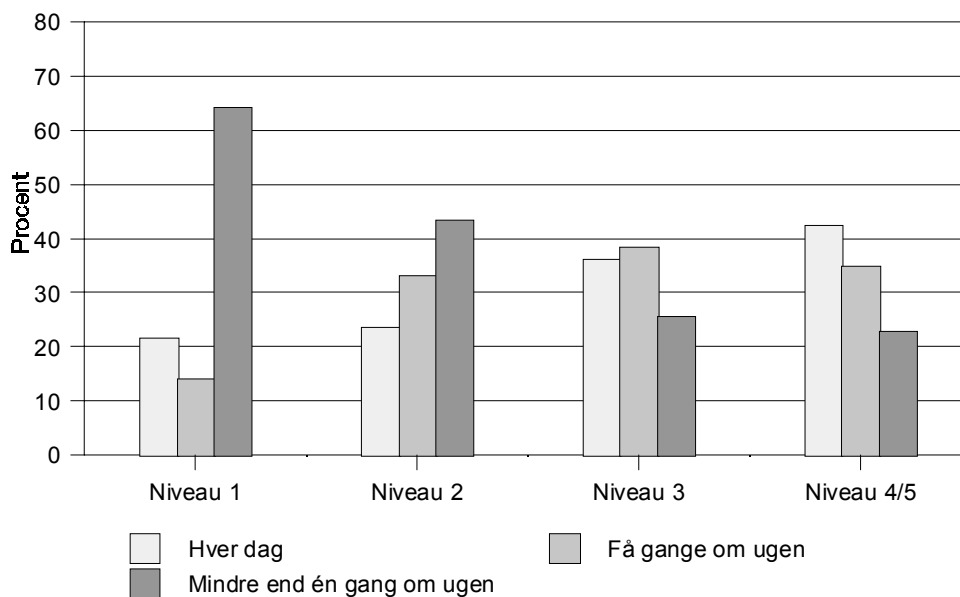

De ufaglærte og personer med en gymnasial uddannelse ser ud til at være de grupper, der i mindst udstrækning anvender oplysninger fra rapporter, artikler, magasiner eller tidsskrifter, jf. figur 5.3. Blandt ufaglærte er det knap 19%, der anvender disse kilder hver dag. Blandt de ufaglærte er der også forholdsvis få, godt 21%, som anvender disse kilder nogle få gange om ugen, mens knap 60% gør det mindre end én gang om ugen. Den eneste gruppe, der anvender rapporter, artikler, magasiner eller tidsskrifter i betydelig udstrækning, er personer med en videregående uddannelse, hvor knap 46% anvender dem hver dag, og kun godt 13% gør det mindre end én gang om ugen.

Læsefærdigheder spiller også en stor rolle for, hvor ofte man anvender oplysninger fra rapporter, artikler, magasiner eller tidsskrifter, jf. figur 5.4.

Figur

5.4 Hvor ofte skal/skulle De – i Deres arbejde – læse eller anvende oplysninger fra rapporter, artikler, magasiner eller tidsskrifter?

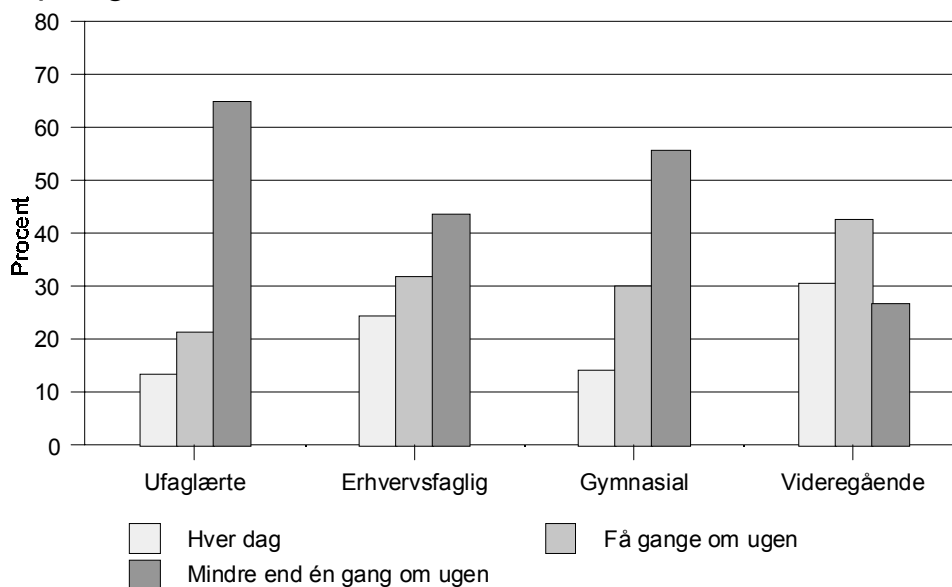
Blandt personer med færdigheder på niveau 1 benytter kun 22% oplysninger fra rapporter, artikler, magasiner eller tidsskrifter hver dag. Den tilsvarende andel er kun lidt større, 24%, blandt personer på niveau 2. Personer på niveau 1 er dog alligevel den gruppe, som i mindst udstrækning anvender ovenstående oplysninger, idet klart den største andel, 64%, gør det mindre end én gang om ugen. Den gruppe, som anvender ovenstående oplysninger oftest, er personer på niveau 4/5, hvor 42% gør det hver dag, og kun 23% gør det mindre end én gang om ugen.

Hvem læser eller anvender oplysninger fra manualer, brugerhåndbøger eller opslagsværker?

Som det fremgår af figur 5.3, er det ikke særlig udbredt at anvende oplysninger fra manualer, brugerhåndbøger eller opslagsværker. Det er kun 23% af alle, der anvender dem hver dag. 32% anvender disse kilder nogle få gange om ugen, 44% gør det mindre end én gang om ugen – ikke vist i figur.

Figur

5.5 Hvor ofte skal/skulle De – i Deres arbejde – læse eller anvende oplysninger fra manualer, brugerhåndbøger eller opslagsværker?

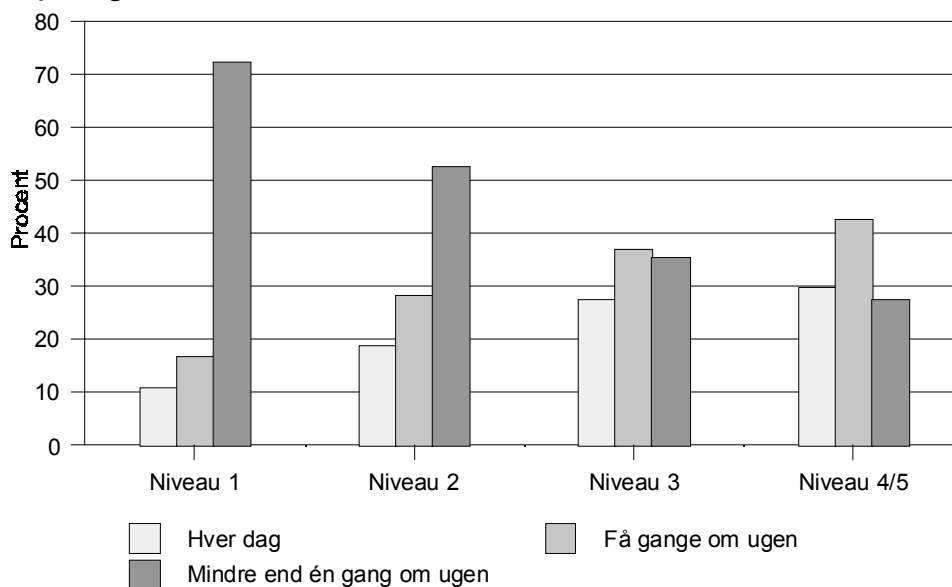

Igen er det de ufaglærte eller personer med gymnasial uddannelse, der anvender kilderne mindst. I begge grupper udgør de, der anvender manualer, brugerhåndbøger eller opslagsværker på arbejdet hver dag, ca. 14% sammenlignet med 31% blandt dem med en videregående uddannelse. 65% af de ufaglærte, anvender disse kilder mindre end én gang om ugen. For dem med en videregående uddannelse er det tilsvarende tal væsentligt mindre, nemlig 27.

Brugen af oplysninger fra manualer, brugerhåndbøger eller opslagsværker er i høj grad også afhængig af læsefærdighederne, jf. figur 5.6.

Figur

5.6 Hvor ofte skal/skulle De – i Deres arbejde – læse eller anvende oplysninger fra manualer, brugerhåndbøger eller opslagsværker?

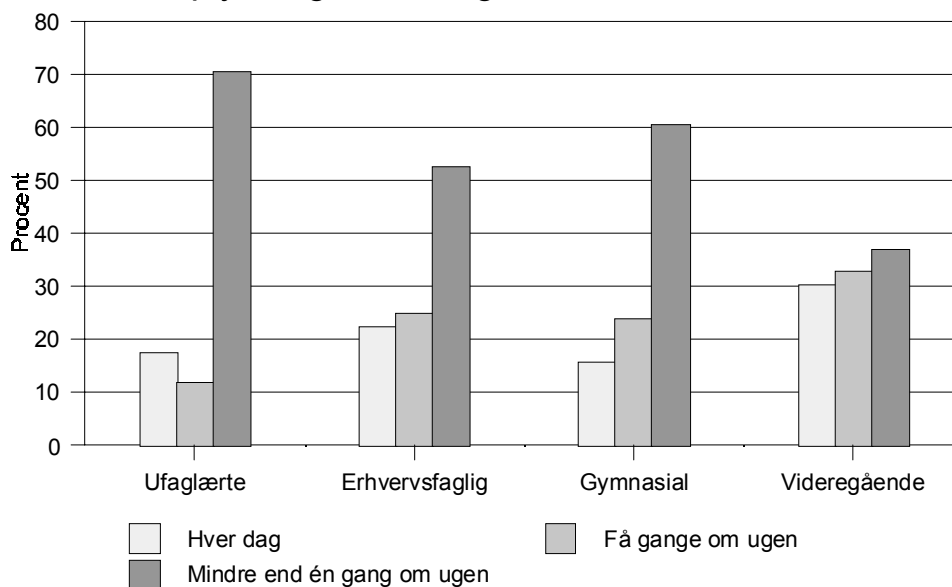
Det ses klart af figur 5.6, at personer med færdigheder på niveau 1, er den gruppe, som i mindst udstrækning benytter oplysninger fra manualer, brugerhåndbøger eller opslagsværker. Kun 11% i denne gruppe gør det hver dag, 72% gør det mindre end én gang om ugen. Blandt personer på niveau 3 og 4/5 benytter omkring 30% ovenstående oplysninger hver dag. Forskellen mellem de to niveauer ligger hovedsagelig i andelen, som benytter ovenstående oplysninger få gange om ugen eller mindre end én gang om ugen. Her ses den mindste andel, 28%, som benytter disse oplysninger mindre end én gang om ugen, blandt personer på niveau 4/5.

Hvem læser eller anvender oplysninger fra diagrammer eller skemaer?

Samlet set anvendes oplysninger fra diagrammer eller skemaer i lidt mindre grad end oplysninger fra manualer, brugerhåndbøger eller opslagsværker. Kun 23% anvender disse oplysninger hver dag, 24% gør det nogle få gange om ugen, og 53% gør det mindre end én gang om ugen – ikke vist i figur.

Figur

5.7 Hvor ofte skal/skulle De – i Deres arbejde – læse eller anvende oplysninger fra diagrammer eller skemaer?

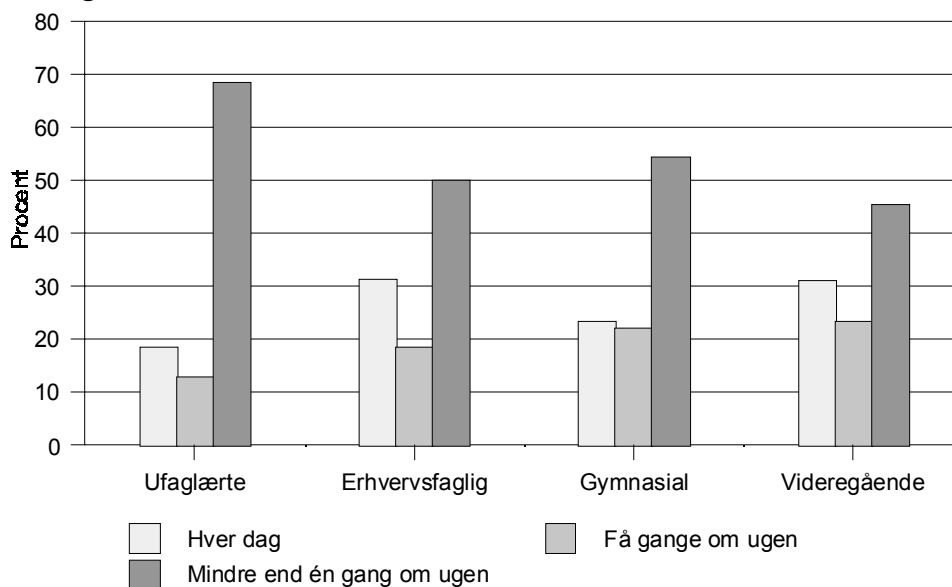
Som det fremgår af figur 5.7, anvender de ufaglærte ikke diagrammer og skemaer så tit som andre. Men mellem de ufaglærte og dem med en gymnasial uddannelse er der ikke den store forskel. Men det er dog hele 70% af de ufaglærte, der kun gør det mindre end én gang om ugen. Næsten hver tredje med en videregående uddannelse gør det hver dag.

Hvem læser eller anvender oplysninger fra regninger, fakturaer, regneark eller budgetskeemaer?

Også på dette område er det de ufaglærte, jf. figur 5.8, og dem med de ringeste færdigheder, der i mindst udstrækning anvender oplysninger fra regninger, fakturaer, regneark eller budgetskeemaer.

Figur

5.8 Hvor ofte skal/skulle De – i Deres arbejde – læse eller anvende oplysninger fra regninger, fakturaer, regneark eller budgetskemaer?

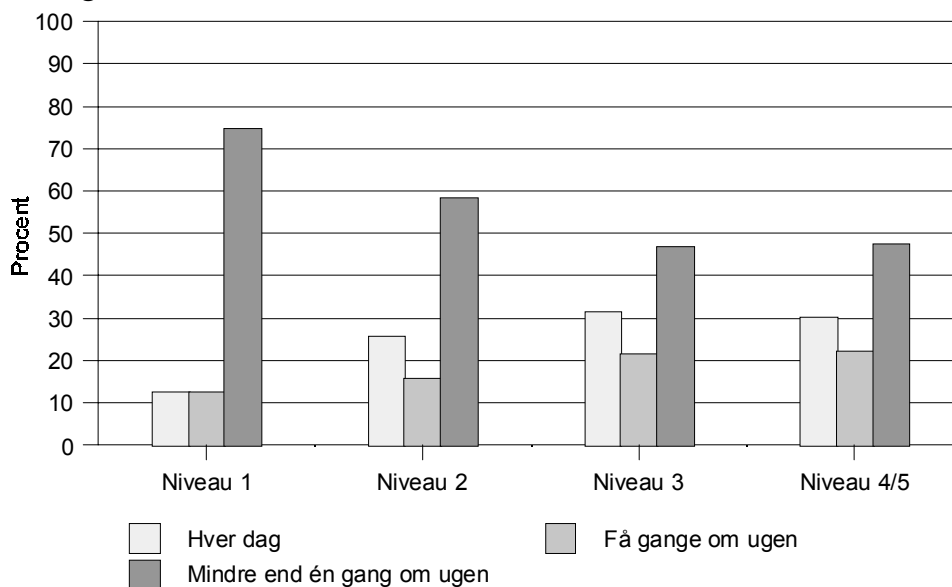

Næsten 70% af de ufaglærte anvender kun oplysninger fra regninger, fakturaer, regneark eller budgetskemaer mindre end én gang om ugen. Under hver femte gør det hver dag. Blandt dem med en erhvervsfaglig uddannelse er det næsten hver tredje, og det er lige så ofte som blandt dem med en videregående uddannelse.

Også læsefærdighederne har betydning for, hvor ofte man anvender oplysninger fra regninger, fakturaer, regneark eller budgetskemaer, jf. figur 5.9.

Figur

5.9 Hvor ofte skal/skulle De – i Deres arbejde – læse eller anvende oplysninger fra regninger, fakturaer, regneark eller budgetskemaer?

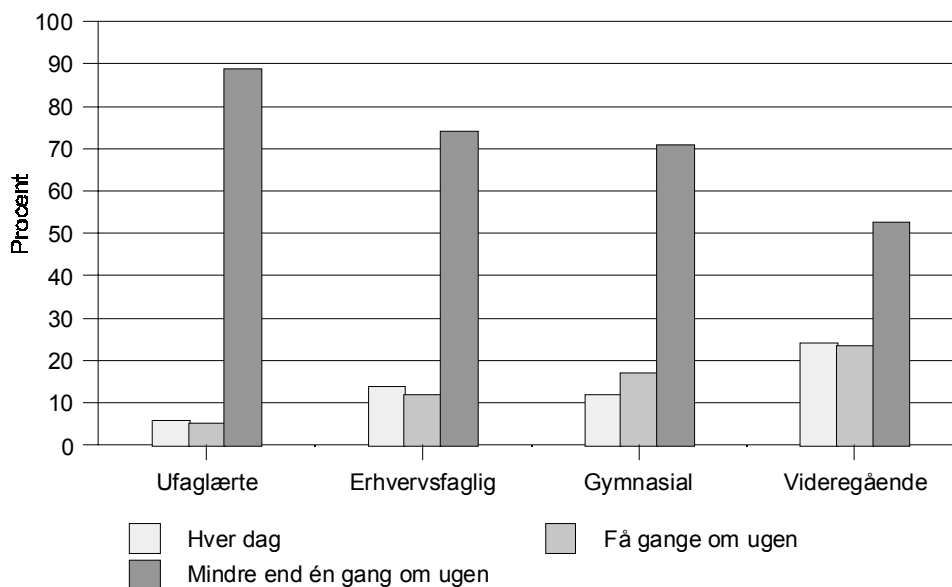
Af figur 5.9 ses igen tydeligt, at personer med færdigheder på niveau 1 benytter de pågældende oplysninger i mindre udstrækning end andre. Blandt personer på niveau 1 benytter 13% oplysninger fra regninger, fakturaer, regneark eller budgetskemaer hver dag eller få gange om ugen. Andelen som benytter disse oplysninger mindre end én gang om ugen, udgør 75%. Igen er der stort set ingen forskel på, hvor ofte personer på niveau 3 og niveau 4/5 benytter ovenstående oplysninger. I begge grupper benytter 31% oplysninger fra regninger, fakturaer, regneark eller budgetskemaer hver dag, mens 47% gør det mindre end én gang om ugen.

Hvem læser eller anvender oplysninger fra skriftligt materiale på et andet sprog end dansk?

Kun 15% af alle anvender skriftligt materiale på et andet sprog end dansk på deres arbejde hver dag. 14% anvender disse kilder nogle få gange om ugen, mens 71% gør det mindre end én gang om ugen – ikke vist i figur. Dette gør skriftligt materiale på et andet sprog end dansk til den mindst benyttede af de undersøgte informationskilder i arbejdssammenhæng.

Figur

5.10 Hvor ofte skal/skulle De – i Deres arbejde – læse eller anvende oplysninger fra skriftligt materiale på et andet sprog end dansk?

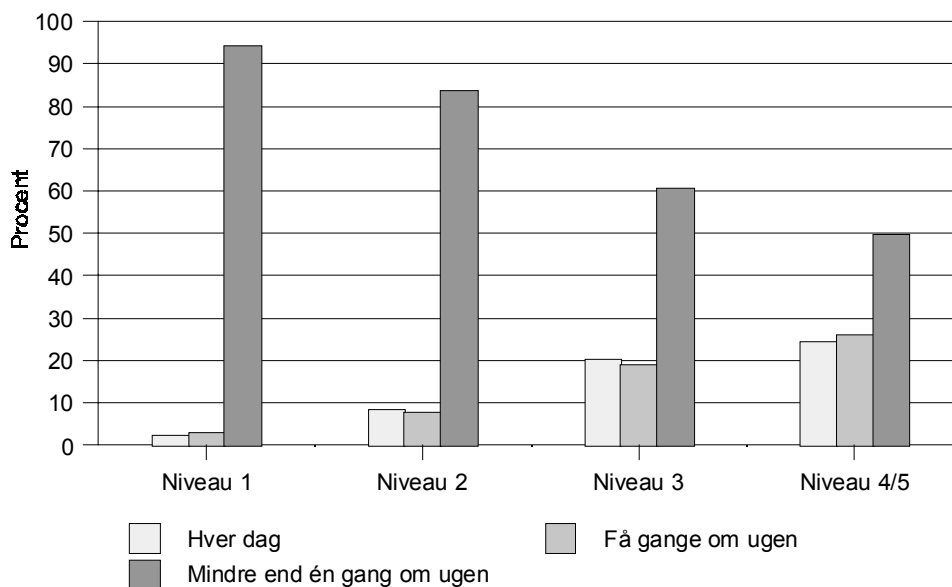

Det ses tydeligt, at de ufaglærte er den gruppe, der mindst hyppigt læser eller anvender oplysninger fra skriftligt materiale på et andet sprog end dansk, jf. figur 5.10. Kun 6% gør det hver dag, mens 5% gør det nogle få gange om ugen. Langt den største del af de ufaglærte, 89%, anvender oplysninger fra materiale på et andet sprog end dansk mindre end én gang om ugen. For dem med en videregående uddannelse er det kun godt halvdelen.

Læsefærdighederne spiller også en stor rolle for brugen af de nævnte materialer, jf. figur 5.11.

Figur

5.11 Hvor ofte skal/skulle De – i deres arbejde – læse eller anvende oplysninger fra skriftligt materiale på et andet sprog end dansk?

Kun 2,5% af personer med færdigheder på niveau 1 læser eller anvender oplysninger fra skriftligt materiale på et andet sprog end dansk hver dag. Andelen som gør det mindre end én gang om ugen, udgør 94%. Blandt personer på niveau 4/5, som benytter disse oplysninger mest, benytter 24% dem hver dag, mens andelen, som gør det mindre end én gang om ugen, udgør knap 50%.

En samlet analyse

Ufaglærte og personer med udelukkende en gymnasial uddannelse er dem, der i mindst udstrækning anvender skriftligt materiale på deres arbejde. De, der har en videregående uddannelse, er dem, der i størst omfang benytter oplysninger fra de undersøgte typer af skriftligt materiale: breve, notater, rapporter, artikler, magasiner, tidsskrifter, regninger, fakturaer, regneark eller budgetskemaer og oplysninger fra vejledninger eller instruktioner. Disse forskelle mellem de forskellige uddannelsesgrupper med hensyn til brug af skriftligt materiale kunne dog skyldes andre forhold end selve uddannelsen, fx at de uddannede læser mere, fordi de er bedre til det end de ufaglærte. En anden forklaring kunne være, at de ufaglærte er ansat i erhverv, hvor der ikke er brug for at læse så meget. Aldersforskelle mellem uddannelsesgrupperne imellem ville måske også kunne spille en rolle, fx hvis de ufaglærte i gennemsnit er ældre end dem med en videregående uddannelse. For at få styr på om sådanne forhold har betydning for de

påviste forskelle mellem uddannelsesgrupperne, er der gennemført en række analyser, hvor der tages højde for flere faktorer på samme tid. På den måde bliver det muligt at påvise, hvilke forhold der har betydning for brugen af skriftligt materiale. Fx vil det på den måde være muligt at udtale sig om, hvorvidt de ufaglærte i mindre grad end andre læser fx breve og notater, fordi de er ansat i erhverv, hvor disse typer tekster ikke læses så meget, eller om det er fordi, de ufaglærte har ringe læsefærdigheder osv. Lad os se på de vigtigste resultater.

Når de ufaglærte og de, der har en erhvervsfaglig uddannelse, læser de pågældende materialer mindre ofte end andre, er det ikke kun, fordi de har ringere læsefærdigheder end andre. Sammenligner man således med personer med en videregående uddannelse og de samme læsefærdigheder som ufaglærte og personer med en erhvervsfaglig uddannelse, viser det sig, at de ufaglærte og dem med en erhvervsfaglig uddannelse læser mindre end andre på arbejde.

Samlet er det sådan, at jo ringere læsefærdigheder, desto mindre skal man anvende skriftligt materiale på sit arbejde. Har man derudover ingen uddannelse efter grundskolen forstærkes denne tendens. En blandt flere forklaringer på dette er, at de ufaglærte er beskæftiget i erhverv, hvor brugen af skriftligt materiale er mindre almindelig end i andre erhverv.

Således har alle, der er beskæftiget inden for de primære erhverv, fx landbrug, ikke så ofte brug for at anvende skriftligt materiale som ansatte i andre erhverv, fx ansatte i finanssektoren.

Når vi ser på brugen af skriftligt materiale på arbejdet, har det en selvstændig betydning, om man er mand eller kvinde. Det gælder således for alle kilder af skriftligt materiale på arbejde, at mændene oftere end kvinderne siger, at de anvender dem. Igen kan en væsentlig forklaring være, at kvinderne er beskæftiget i erhverv, hvor brugen af skriftligt materiale er mindre end andre erhverv. Et eksempel herpå kunne være social- og sundhedssektoren

Også alderen spiller en selvstændig rolle for brugen af skriftligt materiale på arbejde, idet det ser ud til, at personer i alderen 26 til 35 år i mindre udstrækning end andre aldersgrupper på arbejde anvender forskellige typer af skriftligt materiale. Det kan undre og er vanskeligt at forklare.

5.1.2 **Hvem skriver på arbejde?**

De udfordringer, man møder på arbejde i forhold til skriftligt materiale, drejer sig ikke alene om at forstå, hvad andre meddeler, men også om selv at videregive skriftlig information til andre. Derfor skal vi i det følgende belyse, hvem der udfylder og videregiver forskellige typer af skriftligt materiale i forbindelse med deres arbejde. Uddannelsessøgende, der er

beskæftiget, indgår ikke i analysen, da de som oftest har et atypisk job i forhold til, hvad de vil have efter endt uddannelse.

Hvem udfylder breve eller notater?

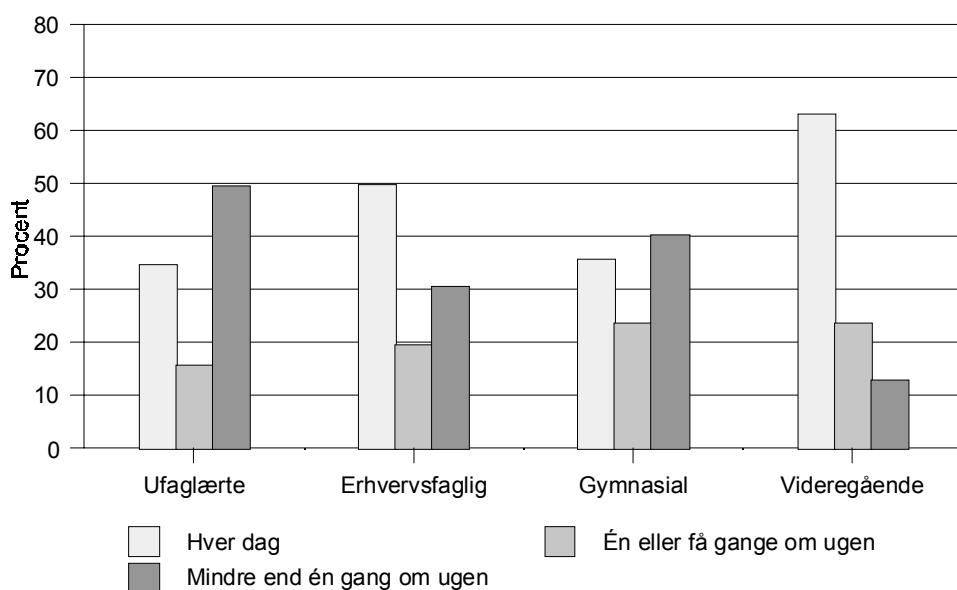
Spørgsmålet om, hvor ofte man laver breve eller notater på sit arbejde, er udvalgt blandt fire spørgsmål, der alle omhandler forskellige typer skrivning på arbejdet. De tre andre spørgsmål er:

- Hvor ofte skal/skulle De – i Deres arbejde – skrive eller udfylde formularer som fx regninger, fakturaer eller budgetter?
- Hvor ofte skal/skulle De – i Deres arbejde – skrive rapporter eller artikler?
- Hvor ofte skal/skulle De – i Deres arbejde – skrive eller udfylde budgetter eller tekniske specifikationer?

Samlet set skriver næsten halvdelen af alle, breve eller notater på deres arbejde hver dag. 20% gør det én eller nogle få gange om ugen. 30% gør det sjældnere end én gang om ugen.

Figur

5.12 Hvor ofte skal/skulle De – i Deres arbejde – skrive breve eller notater?

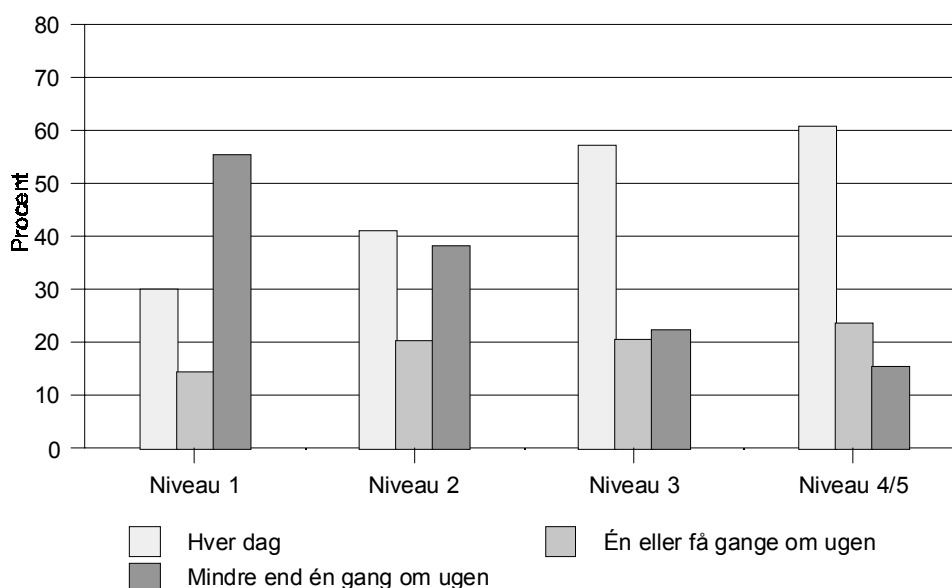

Af figur 5.12 ses det, at ufaglærte og personer med en gymnasial uddannelse skriver breve eller notater på deres arbejde, i mindre omfang end personer i de andre uddannelsesgrupper. Blandt ufaglærte skriver 35% breve eller notater på deres arbejde hver dag, mens den tilsvarende andel blandt personer med en gymnasial uddannelse er 36%. Forskellen mellem ufaglærte og personer med en gymnasial uddannelse ligger hovedsagelig i, at der er en noget større andel ufaglærte, 50%, end blandt personer med en gymnasial uddannelse, 40%, som kun skriver breve eller notater på deres arbejde sjældnere end én gang om ugen. Personer med en videregående uddannelse ses tydeligt at være den gruppe, som oftest skriver breve eller notater på deres arbejde. I denne gruppe er der 63%, som gør det hver dag, mens kun 13% gør det sjældnere end én gang om ugen.

Som det fremgår af figur 5.13, har læsefærdighederne også stor betydning for, hvor ofte man skriver breve og notater.

Figur

5.13 Hvor ofte skal/skulle De – i Deres arbejde – skrive breve eller notater?

Personer med læsefærdigheder på niveau 1 er den gruppe, som i mindst udstrækning skriver breve eller notater, mens personer på niveau 4/5 gør det mest. Blandt personer på niveau 1 skriver godt 30% breve eller notater hver dag. Blandt personer på niveau 4/5 udgør denne andel 61%. Blandt personer på niveau 1 finder vi den største andel, 55%, som skriver breve eller notater mindre end én gang om ugen.

Personer beskæftiget i landbrug o.a. skriver ikke breve eller notater så ofte som beskæftigede i transport, handel eller i den offentlige sektor og slet ikke så ofte som ansatte i finanssektoren.

Mænd skriver breve eller notater oftere end kvinder, og jo bedre læsefærdigheder man har, jo mere gør man det. Men ufaglærte med ringe færdigheder gør det ikke så tit som andre med tilsvarende færdigheder.

Desuden er tre andre former for skrivning på arbejde som nævnt blevet undersøgt ved at spørge til, hvor ofte man udfylder formularer som fx regninger, fakturaer eller budgetter, hvor ofte man skriver rapporter eller artikler, og endelig hvor ofte man skriver budgetter eller tekniske specifikationer. Forskellene i hvor ofte man benytter de fire typer skrivning, er især knyttet til den sektor, man er beskæftiget i. Personer som er beskæftiget inden for landbrug o.a. og inden for den offentlige sektor, udfylder ikke så ofte formularer som fx regninger, fakturaer eller budgetter, sammenlignet med ansatte i de andre sektorer.

Skrivning af rapporter eller artikler på arbejde varierer fra sektor til sektor på samme måde, som vi så med breve eller notater.

Budgetter eller tekniske specifikationer udfyldes lige ofte i landbrug o.a, i handel og i den offentlige sektor. Men det sker oftest i transportsektoren og i finanssektoren.

Kun inden for en af de fire typer skrivning er de ufaglærte og personer med en gymnasial uddannelse ikke dem, der gør det sjældnest: udfyldning af formularer som fx regninger, fakturaer eller budgetter. På dette område er der ingen forskelle mellem uddannelsesgrupperne.

Alder spiller også en rolle for, hvor ofte man skal skrive på arbejde, fx ved at udarbejde regninger, fakturaer eller budgetter og for at udfylde rapporter eller artikler. Således kan det fremhæves, at personer i alderen 26 til 35 år tilhører den gruppe, som ikke så tit skal gøre det. Det eneste område hvor der ikke er forskelle mellem aldersgrupperne, er udfyldning af budgetter eller tekniske specifikationer.

5.1.3 **Hvem regner på arbejde?**

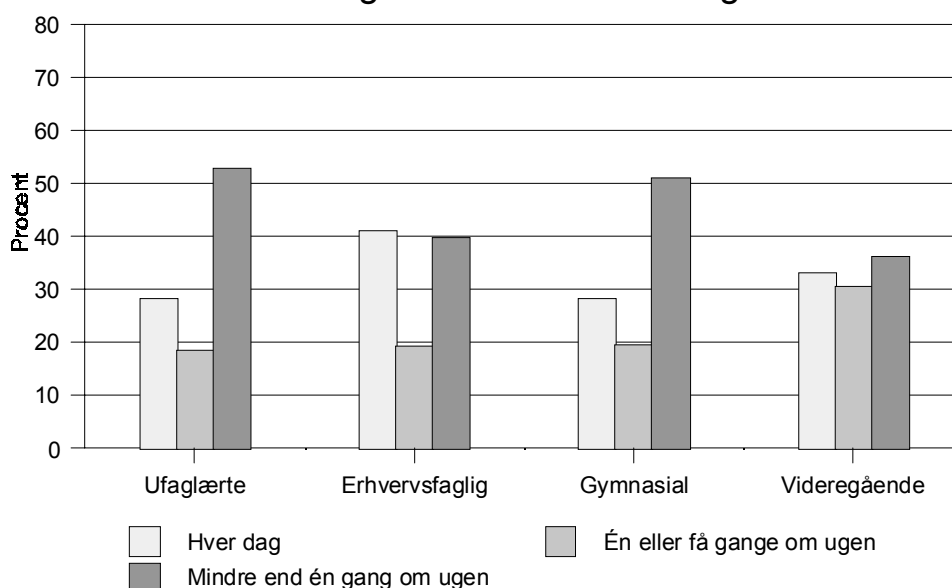
Ikke kun med hensyn til læsning og skrivning af forskellige typer af tekster er der forskelle mellem de forskellige uddannelsesgrupper mv. Det gælder således også på regneområdet, men i mindre omfang. Det skal vi kort belyse i det følgende.

Hvem laver udregninger for at måle eller beregne størrelse eller vægt?

Godt 35% af alle laver udregninger for at beregne størrelser eller vægt på deres arbejde hver dag. 22% gør det flere gange om ugen, én gang om ugen eller mindre end én gang om ugen. 42% gør det sjældent eller aldrig – ikke vist i figur.

Figur

5.14 Hvor ofte skal/skulle De – i Deres arbejde – lave udregninger for at måle eller beregne størrelse eller vægt?

Figur 5.14 viser, at ufaglærte og personer med en gymnasial uddannelse er de to grupper, som sjældnest laver udregninger for at beregne størrelse eller vægt, og de to grupper ligner hinanden meget. I begge grupper gør 28% dette hver dag. Blandt de ufaglærte udgør gruppen, som sjældent eller aldrig laver udregninger for at beregne størrelser eller vægt, 53%.

Den største andel, som laver udregninger for at bestemme størrelser eller vægt hver dag, findes blandt personer med en erhvervsfaglig uddannelse, hvor den udgør 41%, men til gengæld er der også forholdsvis mange, knap 40%, som sjældent eller aldrig gør det. De, der har en videregående uddannelse, er mindre opdelt end dem med en erhvervsfaglig uddannelse, idet de tilsvarende tal her er 33% og 36%.

Det har stor betydning, hvilken sektor man er beskæftiget i, når vi ser på, hvor ofte man laver udregninger for at bestemme størrelser eller vægt. De der er ansat i den offentlige sektor, gør det sjældnest, mens det modsatte gælder for dem, der er beskæftiget i først og fremmest landbrug o.a., herunder bygge og anlæg og i transportsektoren, som er de sektorer, hvor flest laver beregninger i det daglige.

Mænd laver oftere beregninger end kvinder. Når man ser på uddannelserne, så er det de ufaglærte og personer med en gymnasial uddannelse, der sjældnest laver beregninger, præcis som det også fremgår af figur 5.8. Der er ikke forskel mellem personer med en erhvervsfaglig uddannelse og personer med en videregående uddannelse. Personer i alderen 56 til 65 år laver ikke beregninger så tit som de yngre aldersgrupper.

Og som forventet viser det sig, at jo bedre læsefærdigheder man har, jo oftere laver man udregninger for at bestemme størrelse eller vægt. Hvis vi i stedet for læsefærdigheder benytter de testede regnefærdigheder, fås et tilsvarende resultat.

Det er også undersøgt, hvor ofte man beregner priser, udgifter eller overslag. De faktorer der her spiller en rolle, er næsten identiske med dem, der har betydning for, om man laver udregninger for at bestemme størrelse eller vægt. Men det kan nævnes, at hvis man er ansat i finanssektoren eller specielt inden for handel, da skal beregninger af priser, udgifter eller overslag laves oftere end i andre sektorer.

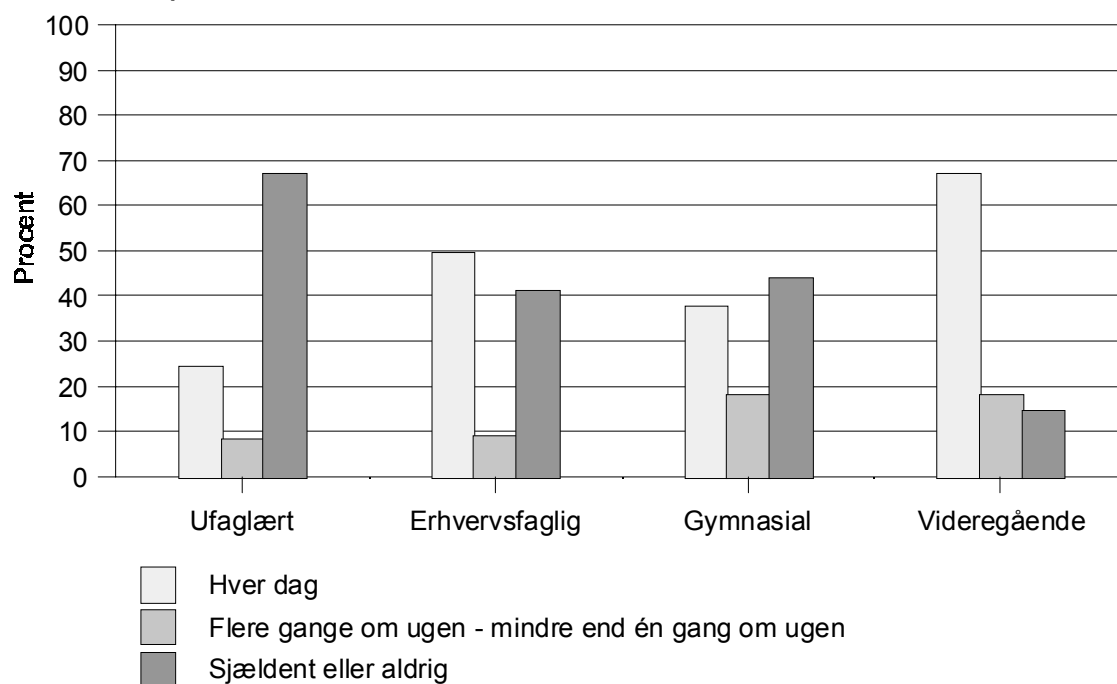
5.1.4 **Hvem bruger computer på arbejde?**

Flere og flere stilles over for at skulle benytte computer på arbejde, og med informationsteknologiens voksende betydning kan det være afgørende for ens muligheder på arbejdsmarkedet, at man har kvalifikationer, der gør det muligt at betjene en computer. I det følgende skal vi se nærmere på, hvem der bruger computer på arbejde.

For langt de flestes vedkommende, 88%, gælder, at enten bruger man en computer hver dag, eller også gør man det sjældent/aldrig. 48% benytter en computer hver dag, og 40% gør det sjældent/aldrig. 7% benytter en computer flere gange om ugen, 3% gør det en gang om ugen, og 3% gør det mindre end én gang om ugen – ikke vist i figur.

Figur

5.15 Hvor ofte skal/skulle De – i Deres arbejde – bruge en computer?

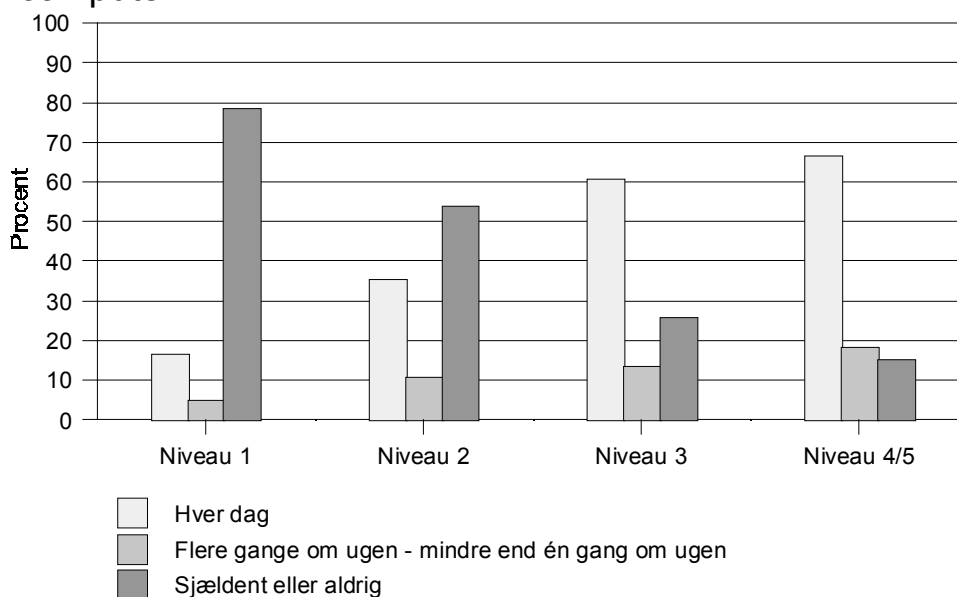

Figur 5.15 viser tydeligt, at ufaglærte er den gruppe, som bruger computer på arbejdet i mindst udstrækning. Af de ufaglærte bruger 25% en computer på arbejdet hver dag, mens 67% sjældent eller aldrig bruger den. Personer med en videregående uddannelse bruger computer mest, idet 67% bruger den hver dag, og kun 15% sjældent eller aldrig bruger den.

Læsefærdighederne har en stor betydning for, hvor ofte man anvender en computer, jf. tabel 5.16.

Figur

5.16 Hvor ofte skal/skulle De – i Deres arbejde – bruge en computer?

Af figur 5.16 ses tydeligt, at jo højere niveau man er på, jo oftere bruger man en computer på arbejdet. Blandt personer på niveau 1 benytter kun 17% en computer hver dag, mens 79% kun sjældent eller aldrig gør det. For personer på niveau 4/5 er de tilsvarende tal 67% og 15%.

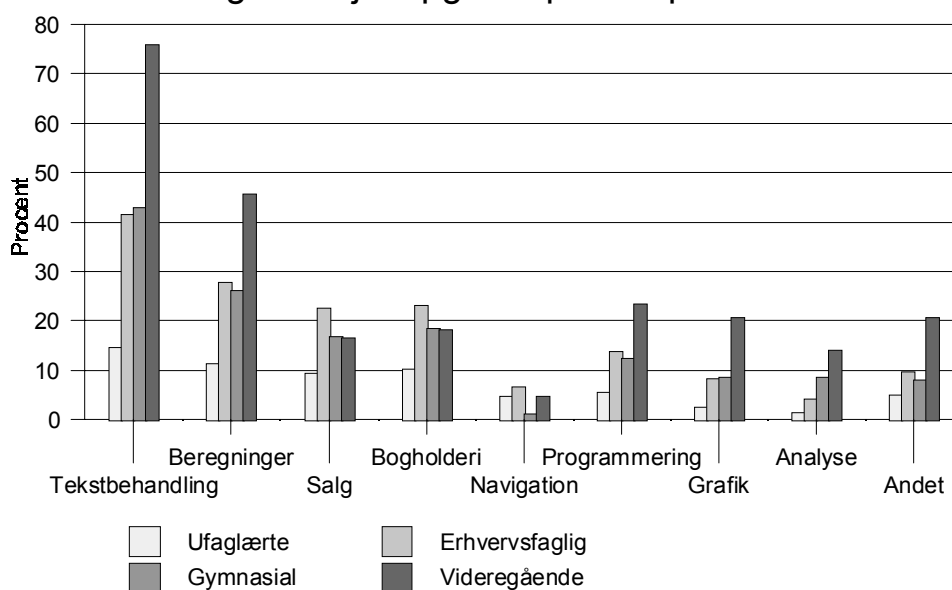
Den sektor, man er beskæftiget i, har stor betydning for sandsynligheden for ofte at benytte en computer på arbejdet. Ordnet efter sandsynlighedens størrelse, fra mindst til størst, fordeler sektorerne sig således: landbrug o.a., offentlig sektor, transport, handel og endelig finanssektoren. Mænd har højere sandsynlighed end kvinder. Når der er taget højde for de øvrige faktorer, benytter personer med en gymnasial uddannelse og ufaglærte lige ofte computer. De, der har en erhvervsfaglig uddannelse, gør det oftere, og dem med en videregående uddannelse er dem, der oftest benytter computer på arbejde. Alder ser ikke ud til at betyde noget i sig selv. Det er således ikke sådan, at de ældre alene på grund af alder bruger computer i mindre omfang end yngre. Til gengæld spiller læsefærdighederne en stor rolle: jo bedre de er, jo oftere bruges computer på arbejde.

Hvilke arbejdsopgaver arbejder/arbejdede De med på computer?

Den mest udbredte arbejdsopgave er tekstbehandling, som udføres af 46% af alle. Herefter følger beregning, fx regneark, som 29% af alle udfører. Den mindst udbredte arbejdsopgave er navigation, som også indeholder kontrol eller styring af fx maskiner, robotter eller kontrolrum. Denne type arbejdsopgaver udføres kun af 5% af alle – ikke vist i figur.

Figur

5.17 Andel inden for de fire uddannelsesgrupper, som arbejder med forskellige arbejdsopgaver på computer

Af figur 5.17 ses, at ufaglærte på alle områder, undtagen navigation, er den gruppe som i mindst udstrækning løser arbejdsopgaver på computer. Kun 15% af de ufaglærte har tekstbehandling som arbejdsopgave, ca. 42% af dem med en erhvervsfaglig eller en gymnasial uddannelse arbejder med tekstbehandling. Blandt dem, der har en videregående uddannelse, har 76% tekstbehandling som arbejdsopgave.

5.2 Brug af skriftligt materiale i fritiden

Efter at have set på, hvem der bruger hvilke typer af skriftligt materiale på arbejde, skal vi her se på, hvem der gør det i fritiden, dvs. ved siden af evt. job eller uddannelse. Folk er blevet spurgt om deres brug af bibliotek, omfanget af skrivning, avislæsning, læsning af bøger mv., brug af lommeregner og brug af computer.

5.2.1 Hvem læser hvad i fritiden?

For at belyse læsning i fritiden er der spurgt til, hvor meget man læser aviser, blade og magasiner, læser bøger, læser tekster på et andet sprog end dansk, og hvor meget man går på bibliotek.

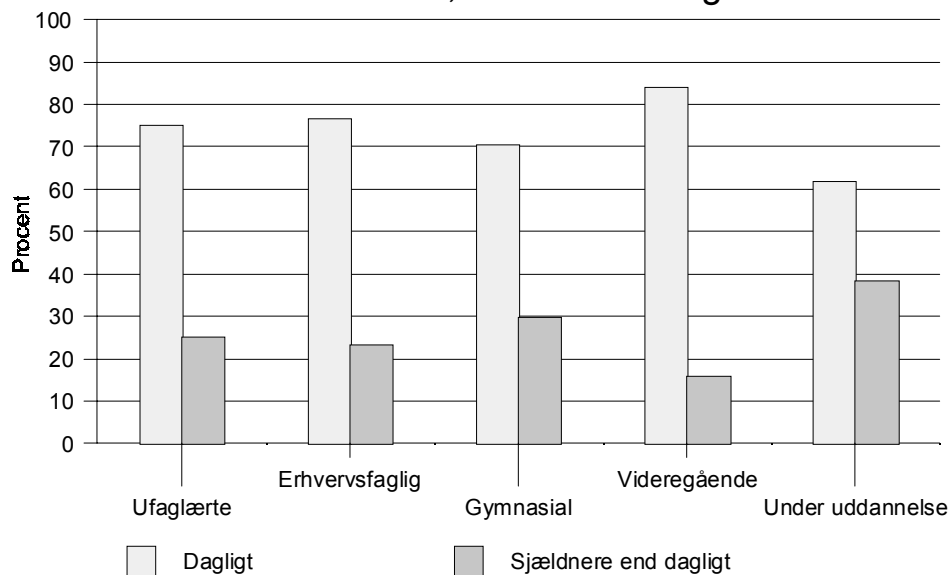
Hvem læser aviser, blade eller magasiner?

Langt de fleste læser aviser, blade eller magasiner dagligt eller ugentligt – knap 76% gør det dagligt – og der er ikke store forskelle mellem de

forskellige uddannelsesgrupper.

Figur

5.18 Hvor ofte læser De aviser, blade eller magasiner?

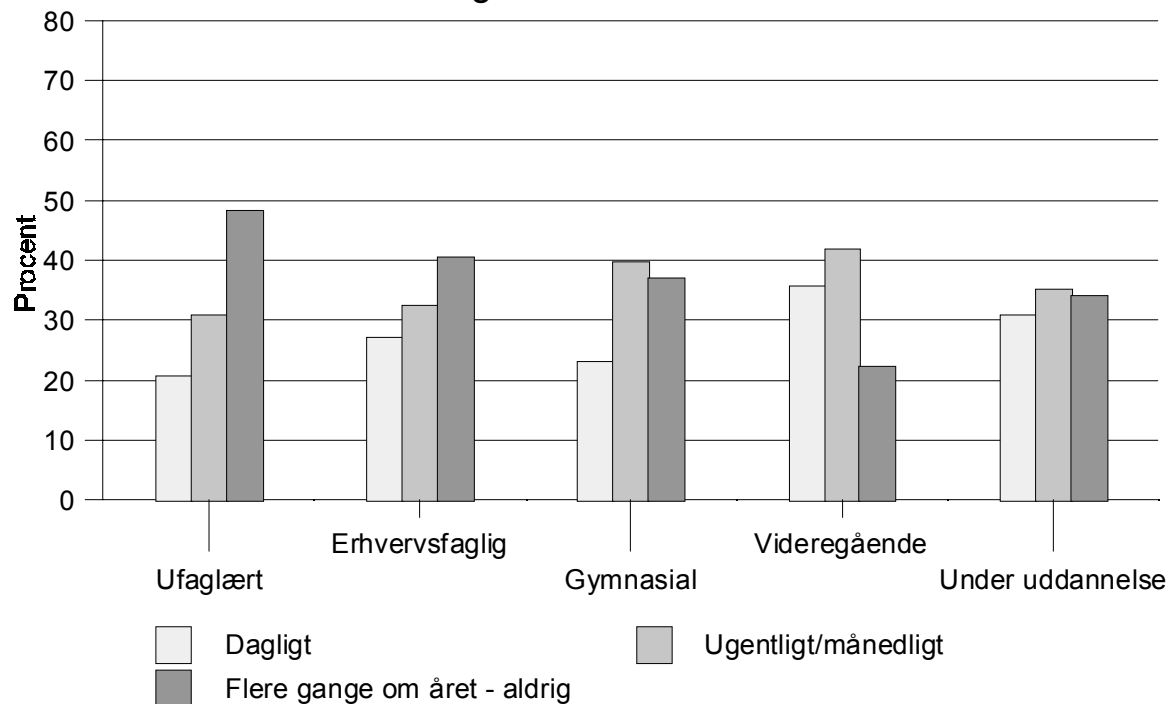

Dog læser flest med en videregående uddannelse avis dagligt, 84%, jf. figur 5.18.

Hvem læser bøger?

28% af alle læser bøger dagligt, 35% gør det ugentligt eller månedligt og godt 37% gør det flere gange om året eller sjældnere.

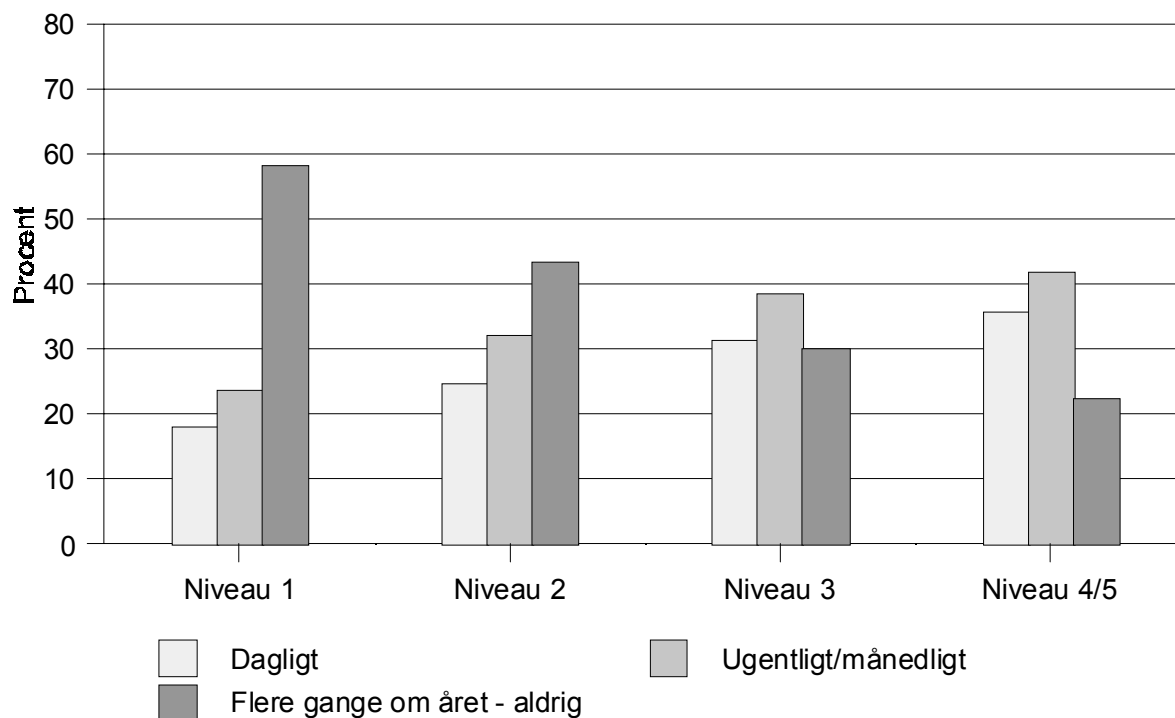
Figur 5.19 Hvor ofte læser De bøger i fritiden?

Af figur 5.19 ses, at de ufaglærte er den gruppe, som læser bøger i mindst udstrækning. 21% af de ufaglærte læser bøger hver dag, og hele 48% gør det kun flere gange om året eller sjældnere. Personer med en videregående uddannelse læser bøger oftere end de andre grupper. 36% gør det hver dag.

Læsefærdighederne spiller en større rolle for læsning af bøger end uddannelsesbaggrunden, jf. figur 5.20.

Figur
5.20 Hvor ofte læser De bøger i fritiden?

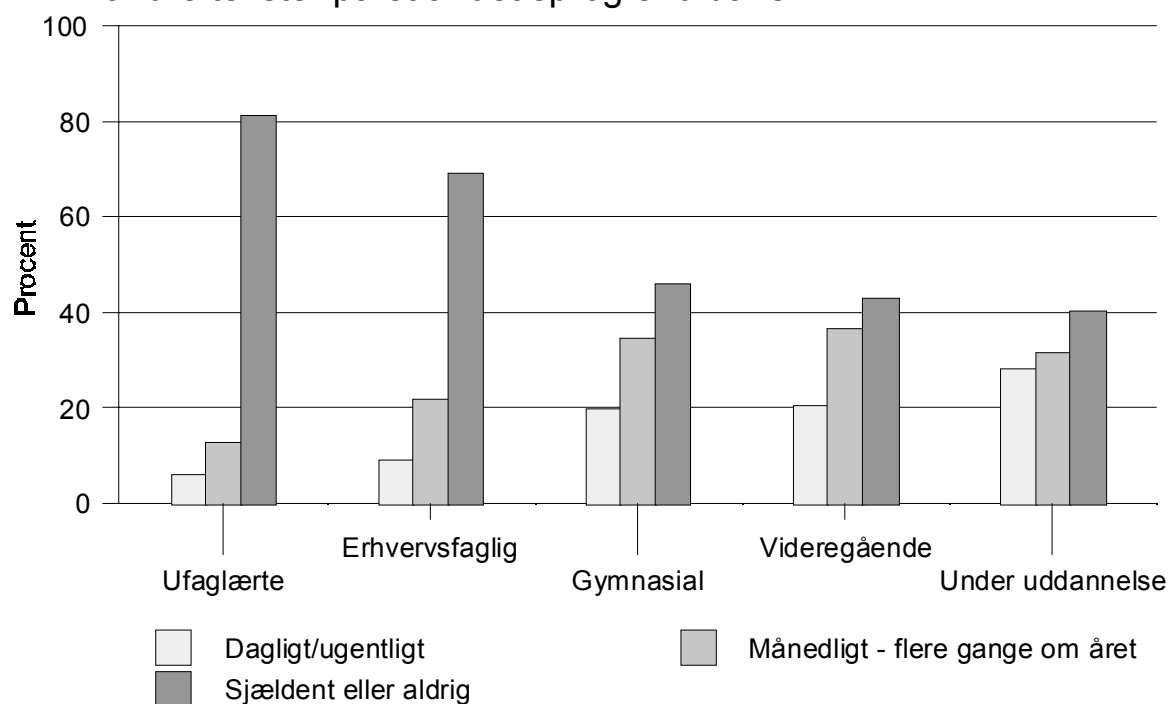
Opdelt efter læsefærdighedsniveau ses det tydeligt af figur 5.20, at andelen som læser sjældent, dvs. flere gange om året eller aldrig, falder jo højere niveau, man befinder sig på. Ligeledes stiger andelen, som læser bøger dagligt, eller som læser ugentligt/månedligt. Blandt personer på niveau 1 udgør gruppen, som læser bøger dagligt, 18%, mens gruppen, som læser flere gange om året eller aldrig, udgør 58%. Blandt personer med færdigheder på niveau 4/5 udgør andelen, som læser bøger dagligt, 36%, og andelen, som læser flere gange om året eller aldrig, udgør 22%.

Hvem læser bøger, artikler, instruktioner eller andre tekster på et andet sprog end dansk?

Dette er den mest sjældne af de undersøgte fritidsaktiviteter. Andelen af alle som dagligt læser ovenstående tekster, udgør kun 4%, mens andelen som sjældent eller aldrig gør det, udgør 61%. Ser vi på, hvem der dagligt eller ugentligt læser bøger, artikler, instruktioner eller andre tekster, på et andet sprog end dansk, er det 14%. Andelen som gør det månedligt eller flere gange om året, udgør 25%.

Figur

5.21 Hvor ofte læser De i fritiden bøger, artikler, instruktioner eller andre tekster på et andet sprog end dansk?

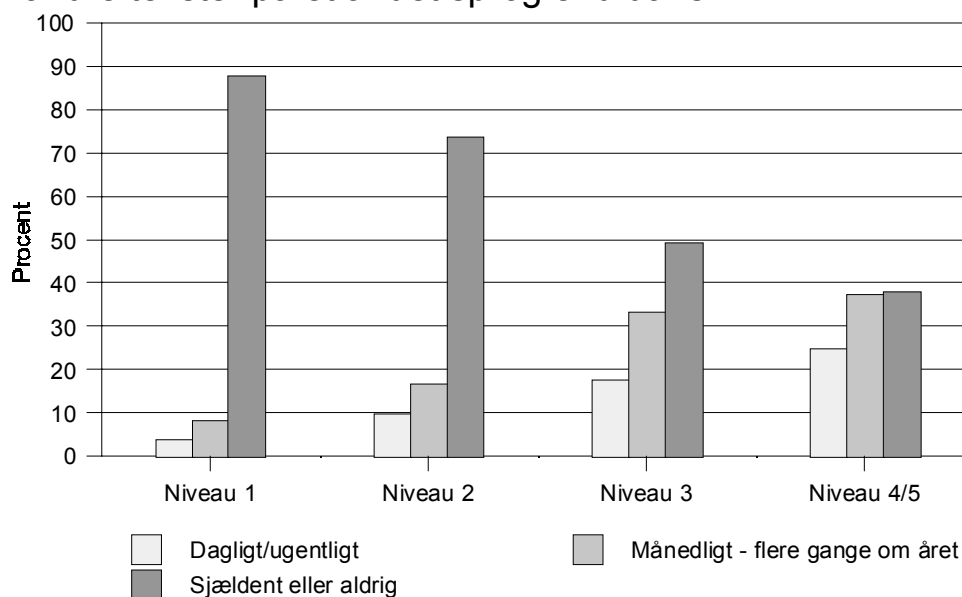

Ufaglærte og personer med en erhvervsfaglig uddannelse læser bøger, artikler, instruktioner eller andre tekster på et andet sprog end dansk, i mindre udstrækning end andre. Blandt de ufaglærte er det kun 6%, og blandt personer med en erhvervsfaglig uddannelse er det 9%, som gør dette dagligt eller ugentligt, jf. figur 5.21. Den væsentligste forskel mellem de to grupper er, at flere ufaglærte, 81%, sjældent eller aldrig læser disse tekster, mens det for personer med en erhvervsfaglig uddannelse gælder for 69%. Der er ikke de store forskelle mellem personer med en gymnasial uddannelse, en videregående uddannelse eller personer, som er under uddannelse. Personer under uddannelse er dog den gruppe, som læser ovenstående tekster oftest, idet 20% i denne gruppe læser dem dagligt eller ugentligt, og 43% sjældent eller aldrig læser dem.

Læsefærdigheden har også stor betydning for, hvor ofte man læser disse typer af skriftligt materiale, jf. figur 5.22.

Figur

5.22 Hvor ofte læser De i fritiden bøger, artikler, instruktioner eller andre tekster på et andet sprog end dansk?

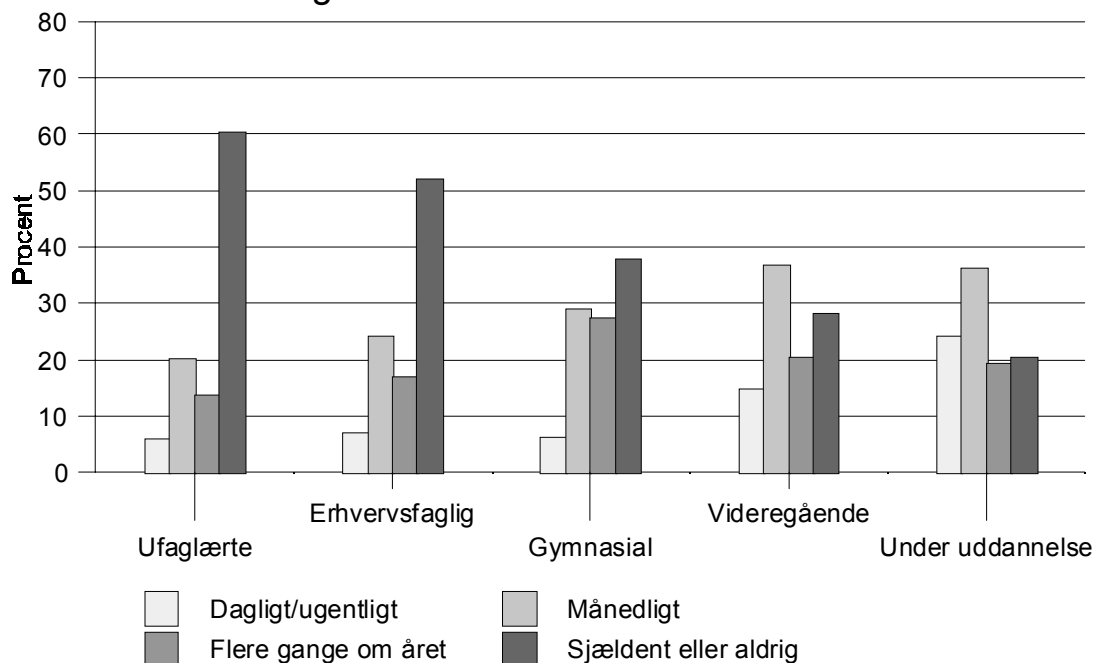

Læsning af tekster på et andet sprog end dansk er meget lidt udbredt blandt personer med læsefærdigheder på niveau 1. I denne gruppe er der kun 4% som læser fremmedsprogede tekster dagligt eller ugentligt, mens 88% sjældent eller aldrig gør det. Igen er det personer på niveau 4/5, som læser de pågældende tekster oftest, idet 25% gør det dagligt eller ugentligt, men der er dog stadig 38%, som sjældent eller aldrig gør det.

Hvem bruger biblioteket?

Meget få benytter bibliotek dagligt, men 11% gør det dagligt eller ugentligt, 28% gør det månedligt. Hele 44% gør det sjældent eller aldrig – ikke vist i figur.

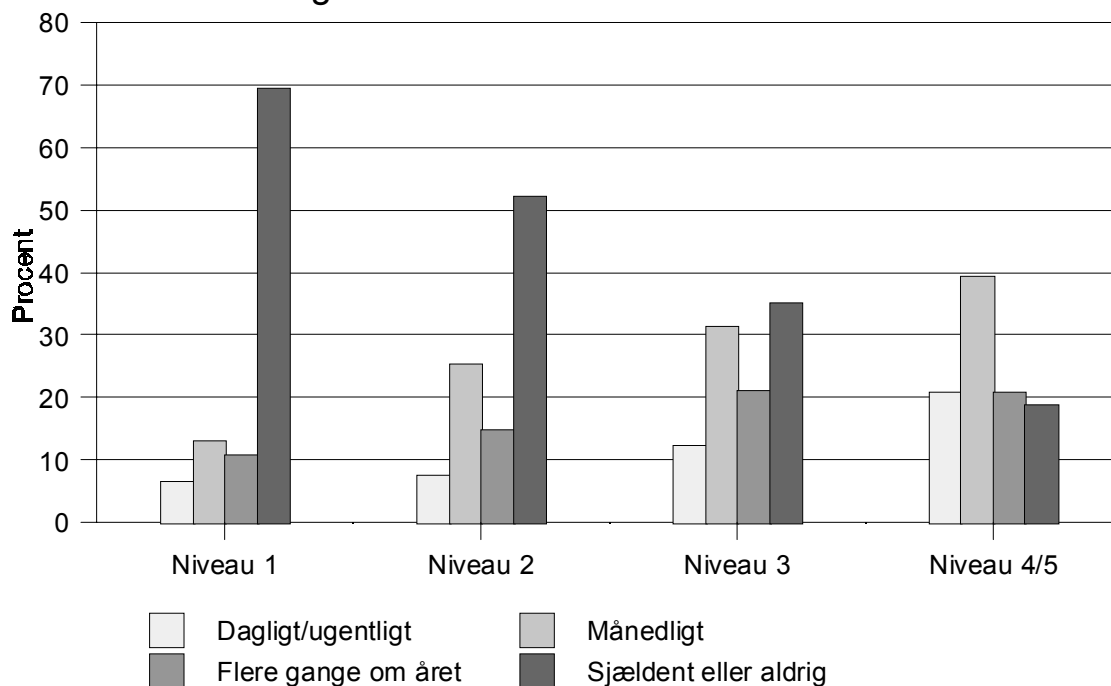
Figur 5.23 Hvor ofte bruger De et bibliotek?

Ufaglærte er den gruppe, der går mindst på bibliotek i deres fritid, jf. figur 5.23. Knap 6% benytter således et bibliotek dagligt eller ugentligt. Denne andel er dog fx ikke meget forskellig fra den tilsvarende andel – 7% – blandt personer med en erhvervsfaglig uddannelse. Men til gengæld er der en forholdsvis stor andel ufaglærte, godt 60%, som sjældent eller aldrig benytter et bibliotek i deres fritid. Blandt dem med en videregående uddannelse er det tilsvarende tal under 30%.

Brugen af bibliotek hænger også tæt sammen med læsefærdighederne, jf. figur 5.24.

Figur
5.24 Hvor ofte bruger De et bibliotek?

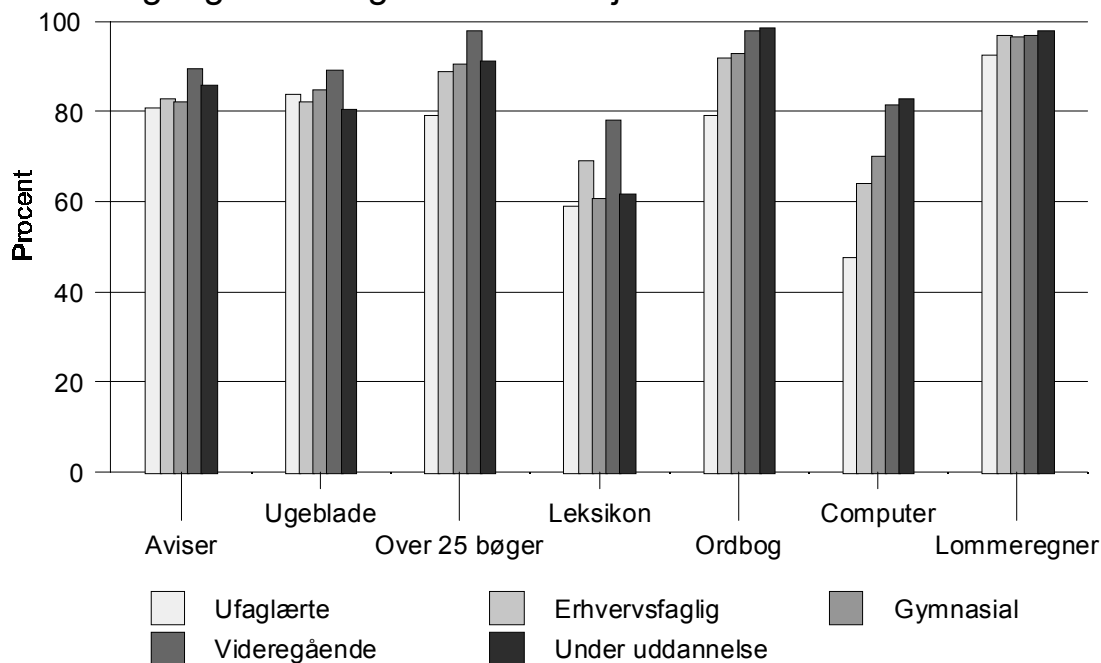

Næsten 70% af dem, der har læsefærdigheder på niveau 1, bruger sjældent eller aldrig et bibliotek. Det tilsvarende tal for dem, der har læsefærdigheder på niveau 4/5, er under 20%.

Hvem har adgang til hvilke typer skriftligt materiale i hjemmet?

Langt de fleste har adgang til de her undersøgte typer af skriftligt materiale i hjemmet. Men som det fremgår af figur 5.25, er der grund til at fremhæve, at langt færre ufaglærte har adgang til en computer sammenlignet med andre uddannelsesgrupper. Knap halvdelen af de ufaglærte har således adgang til en computer derhjemme, mens over fire femtedele af dem med en videregående uddannelse har det. Også med hensyn til ordbøger og leksika ses, at de ufaglærte i mindre omfang har disse i hjemmet, først og fremmest når der sammenlignes med dem, der har en videregående uddannelse.

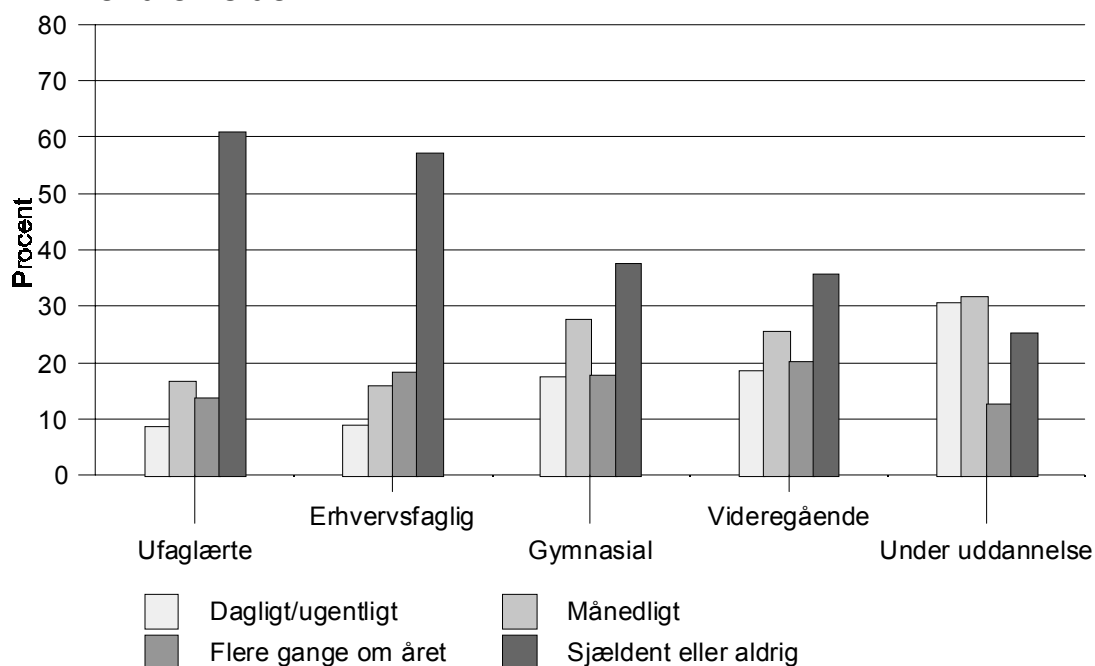
Figur
5.25 Adgang til skriftligt materiale i hjemmet

5.2.2 Hvem skriver i fritiden?

For at belyse, hvem der skriver i fritiden, er der spurgt til, hvor ofte folk skriver breve eller andet, der fylder mere end én side. Det viser sig, at meget få skriver breve eller andet, der fylder mere end én side hver dag. Men 14% gør det dagligt eller ugentligt, jf. figur 5.26. Næsten halvdelen af alle gør det sjældent eller aldrig.

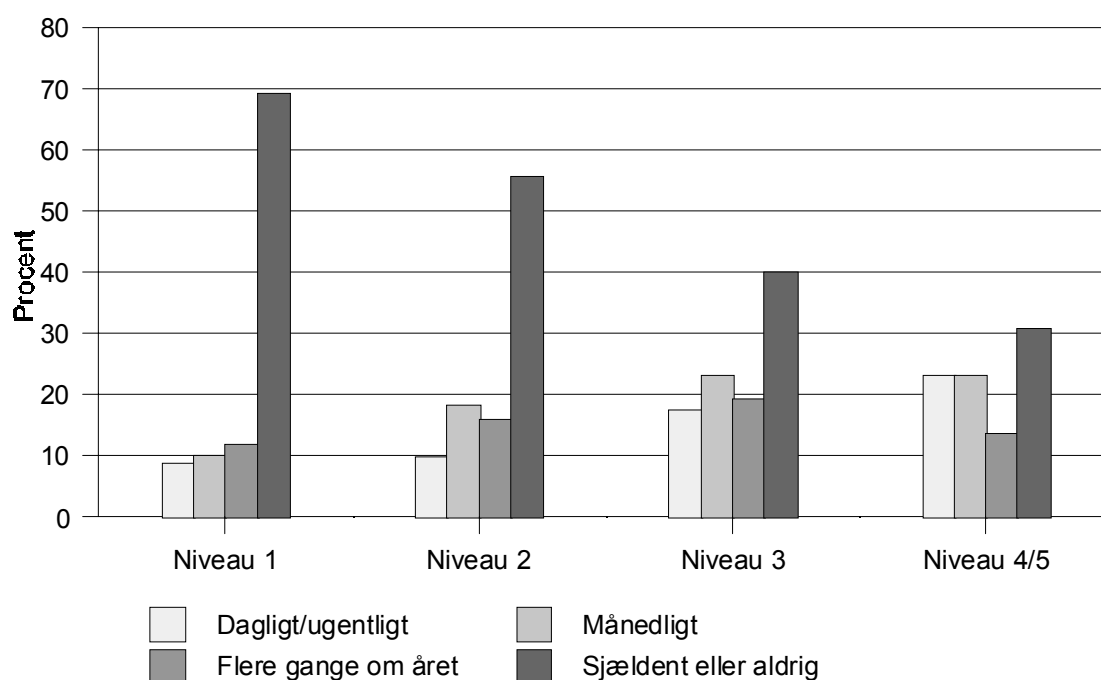
Figur 5.26 Hvor ofte skriver De i fritiden breve eller andet, der fylder mere end én side?

Ufaglærte og personer med en erhvervsfaglig uddannelse skriver i mindst udstrækning, 9%. Og i begge grupper er der forholdsvis mange – 61% ufaglærte og 57% med erhvervsfaglig uddannelse – som sjældent eller aldrig skriver breve eller andet, der fylder mere end én side. Personer med en gymnasial eller videregående uddannelse skriver lidt oftere end gennemsnittet. Blandt personer med videregående uddannelse skriver 19% dagligt eller ugentligt, mens 36% sjældent eller aldrig gør det.

Hvor ofte man skriver breve eller andet, der fylder mere end én side, er i høj grad også afhængig af læsefærdighederne, jf. figur 5.27.

Figur 5.27 Hvor ofte skriver De i fritiden breve eller andet, der fylder mere end én side?

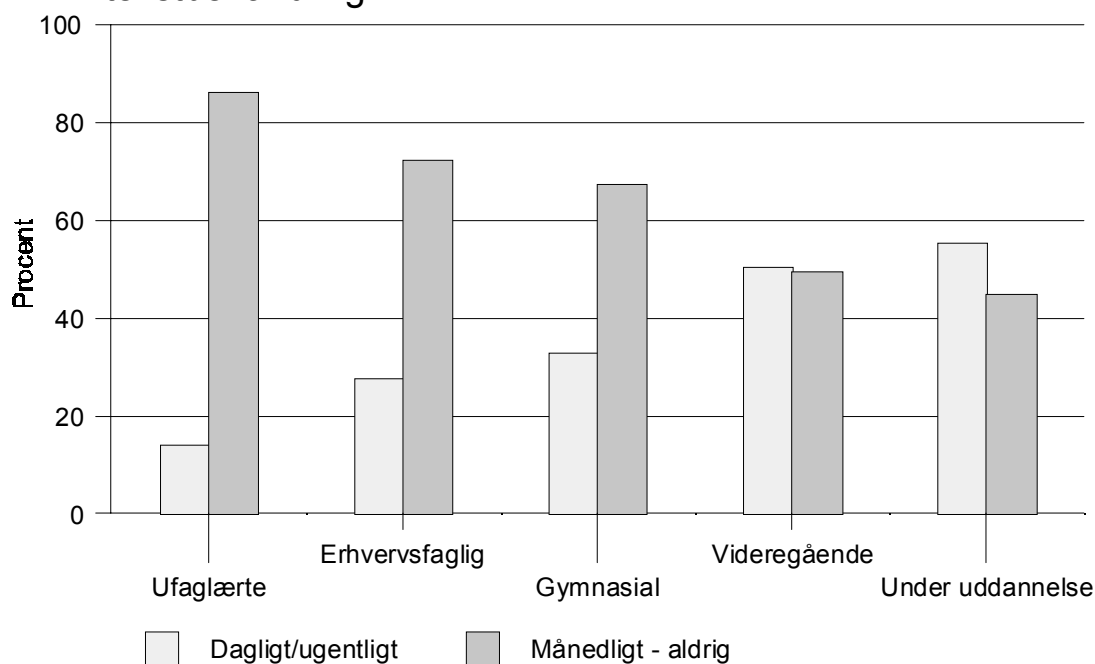
Blandt personer med læsefærdigheder på niveau 1 er det kun 9%, som dagligt eller ugentligt skriver breve eller andet, der fylder mere end én side. Andelen, som sjældent eller aldrig skriver, udgør 69%. Også blandt personer på niveau 2 er der forholdsvis få, 10%, som skriver dagligt eller ugentligt. Personer med færdigheder på niveau 4/5 skriver oftest breve eller andet, der fylder mere end én side. I denne gruppe gør 25% det dagligt eller ugentligt, mens 31% sjældent eller aldrig gør det.

5.2.3 Hvem bruger computer i fritiden?

Adgang til og forudsætninger for at bruge en computer tillægges stor betydning. For at belyse, hvem der bruger computer, er der spurgt til, om man bruger computer til tekstbehandling, og om man bruger den til andre ting.

Samlet set benytter 23% en computer til tekstbehandling dagligt, mens 52% aldrig gør det. 34% af alle gør det dagligt eller ugentligt – ikke vist i figur.

Figur 5.28 Hvor ofte benytter De i fritiden en computer til tekstbehandling?

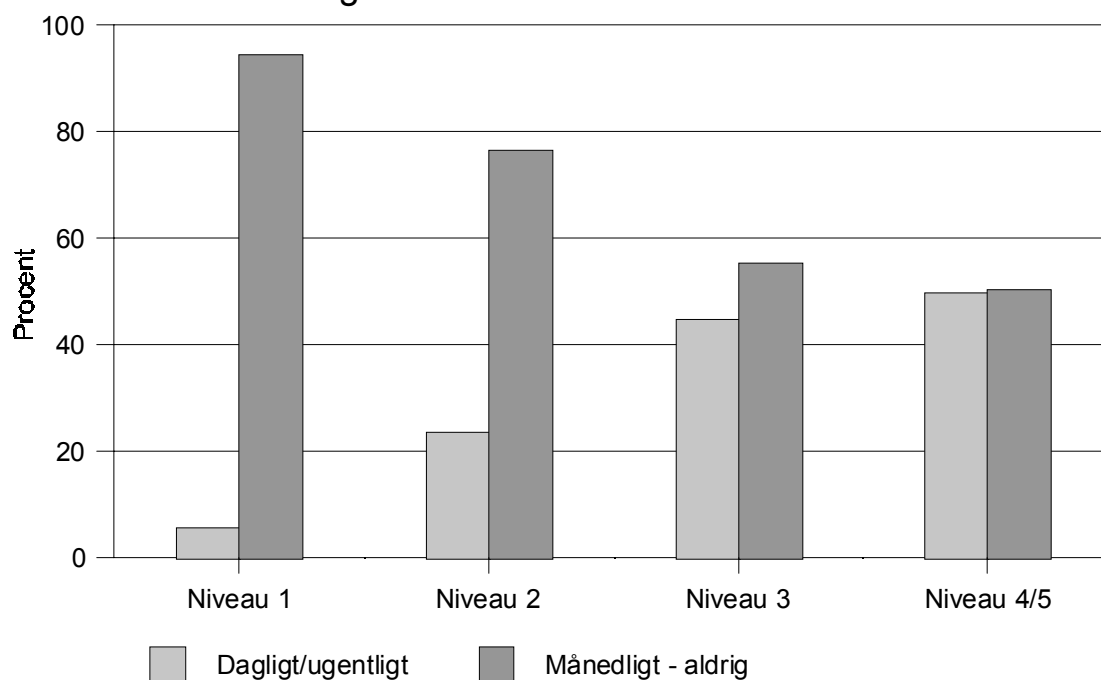

Som det fremgår af tabel 5.28, er der store forskelle i brug af computer til tekstbehandling mellem uddannelsesgrupperne. Det er tydeligt, at de ufaglærte er den gruppe, som i mindst udstrækning gør det. Kun 14% af de ufaglærte gør dette dagligt eller ugentligt, mens dem, der har en erhvervsfaglig uddannelse, gør det dobbelt så hyppigt. Blandt dem med en videregående uddannelse og personer under uddannelse er det over halvdelen, der benytter en computer til tekstbehandling dagligt eller ugentligt.

Brugen af computer hænger også tæt sammen med læsefærdighederne, jf. figur 5.29.

Figur

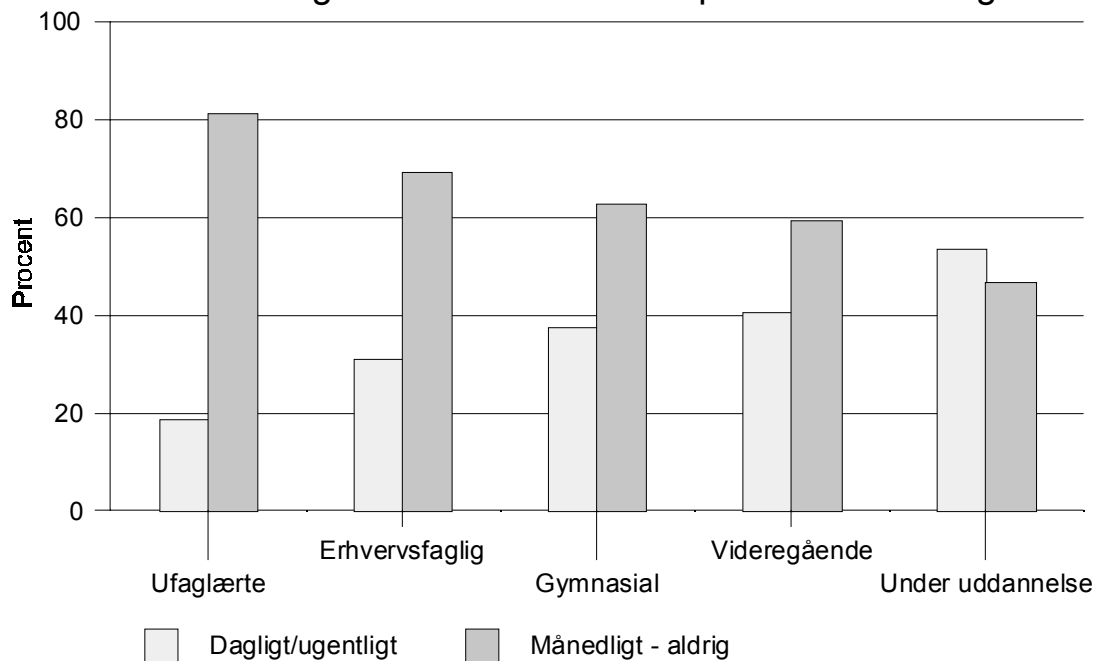
5.29 Hvor ofte benytter De i fritiden en computer til tekstbehandling?

Kun 5% af dem, der har læsefærdigheder på niveau 1, bruger en computer dagligt eller ugentligt til tekstbehandling. Det tilsvarende tal for dem, der har læsefærdigheder på niveau 4/5, er 50%, altså ti gange så stor en andel.

En computer kan også bruges til andre ting end tekstbehandling, men det gør 54% aldrig, jf. figur 5.30. Hver tredje gør det dagligt eller ugentligt, dvs. præcis den samme andel som dagligt eller ugentligt benytter en computer til tekstbehandling.

Figur
5.30 Hvor ofte bruger De i fritiden en computer til andre ting?

Mellem uddannelsesgrupperne er der store forskelle, jf. figur 5.30.

Billedet ligner meget det, der blev vist for brugen af computeren til tekstbehandling.

5.2.4 En samlet analyse

Ufaglærte er den uddannelsesgruppe, der benytter skriftligt materiale mindst i deres fritid. For alle undersøgte materialer undtagen aviser, blade eller magasiner, gælder, at ufaglærte tilhører den gruppe, som benytter dem mindst. Når man ser på, hvor ofte man benytter et bibliotek, og hvor ofte man skriver breve mv., så er det ufaglærte, og dem, der har en erhvervsfaglig uddannelse, som mindst ofte gør det. Med hensyn til hvor ofte man læser bøger, hvor ofte man benytter en computer til tekstbehandling eller til andre ting, så er det igen de ufaglærte, der gør det sjældnest. Læsning af bøger, artikler, instruktioner eller andre tekster på et andet sprog end dansk forekommer også sjældent blandt de ufaglærte. De, der er under uddannelse, er dem, der oftest benytter et bibliotek, skriver breve mv. og benytter en computer til tekstbehandling eller andre ting. Herefter er de, der har en videregående uddannelse, de næstflittigste til at anvende disse materialer.

Disse forskelle mellem uddannelsesgrupperne med hensyn til brug af skriftligt materiale mv. kunne dog skyldes andre forhold end selve uddannelsen, fx at de uddannede læser mere, fordi de er bedre til det end de

ufaglærte. Vi har derfor igen lavet en række analyser, hvor der tages højde for flere faktorer på samme tid. Som de vigtigste resultater skal følgende fremhæves.

Hvilket erhverv, man er beskæftiget i, spiller en selvstændig rolle for, hvor ofte de forskellige typer af skriftlig kommunikation anvendes. Anvendelsen af de undersøgte skriftlige materialer kan groft opdeles i to grupper, som knytter deres anvendelse til to erhverv. Den ene gruppe af materialer benyttes mest af personer ansat i den offentlige sektor, den anden benyttes mest af personer ansat i finanssektoren. De beskæftigede i den offentlige sektor benytter således oftere bibliotek, skriver oftere breve mv. og læser oftere bøger end ansatte i andre erhverv – det gør de 56-65-årige også oftere end andre. Ansatte i finanssektoren anvender derimod oftere en computer til tekstbehandling eller til andre ting – det gør de 56-65-årige til gengæld ikke så ofte som andre.

Læsning af bøger, artikler, instruktioner eller andre tekster på et andet sprog end dansk falder uden for denne opdeling og ses oftest blandt personer, som ikke har været beskæftigede inden for det seneste år. Til gengæld sker det ikke så tit som blandt andre, at disse personer læser aviser, blade eller magasiner.

For alle de undersøgte materialer undtagen læsning af aviser, blade eller magasiner viser det sig, at de, der er beskæftiget i landbrug o.a., herunder bygge og anlæg, ikke så ofte som andre benytter dem.

Brugen af de forskellige materialer hænger også sammen med, om man er mand eller kvinde. Mænd benytter således ikke bibliotek så ofte som kvinder. Det samme ses med hensyn til at skrive breve mv. og at læse bøger. Mændene læser til gengæld oftere aviser, blade eller magasiner og bøger, artikler, instruktioner eller andre tekster på et andet sprog end dansk, ligesom de oftere benytter en computer til tekstbehandling eller til andre ting.

For alle de undersøgte materialer gælder, at jo dårligere læsefærdigheder man har, jo mindre tilbøjelig er man til at benytte dem. Og for de uaglærte er det yderligere sådan, at det har en selvstændig betydning at være uaglært. De uaglærte med ringe læsefærdigheder benytter således de undersøgte materialer mindre end andre med tilsvarende færdigheder.

6 Voksen- og efteruddannelse

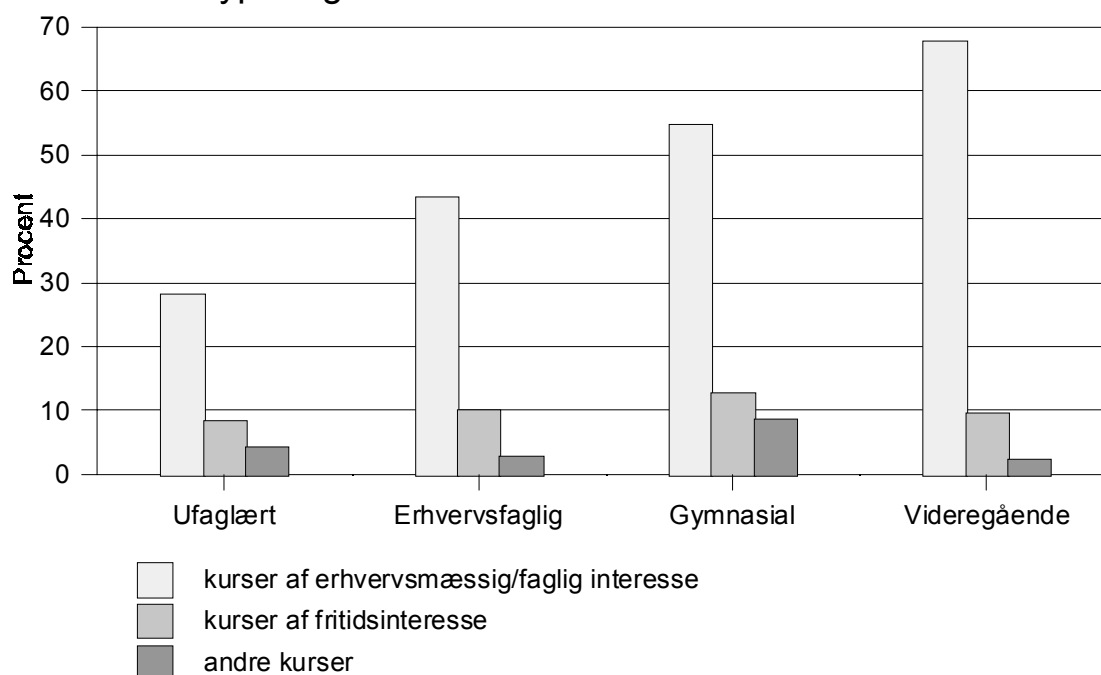
Sammenlignet med andre lande deltager mange danskere i voksen- og efteruddannelse. Men betyder det, at de ufaglærte og dem med ringe læsefærdigheder får livslang uddannelse på niveau med andre? Og hvad er de væsentligste årsager til ikke at komme på ønskede voksen- og efteruddannelseskurser? Hvilket udbytte har deltagerne i voksen- og efteruddannelse af kurset? Det er nogle af de spørgsmål, vi skal belyse i dette kapitel.

6.1 Hvem deltager i voksen- og efteruddannelse?

Det betyder meget for deltagelsen i voksen- og efteruddannelse, hvilken uddannelse man har, jf. figur 6.1. Ufaglærte deltager væsentligt mindre i voksen- og efteruddannelse end dem, der har fået en uddannelse efter grundskolen. De, der som unge har modtaget mindst uddannelse, er således også dem, der i deres voksenliv modtager mindst uddannelse. Kun 28% af de ufaglærte har således inden for de sidste 12 måneder deltaget i kurser ud fra en erhvervmæssig/faglig interesse, mod 43% af dem der har en erhvervsfaglig uddannelse og 68% af dem med en videregående uddannelse.

Figur

6.1 Deltagelse i kurser inden for de sidste 12 måneder fordelt på kursustyper og uddannelsesniveau

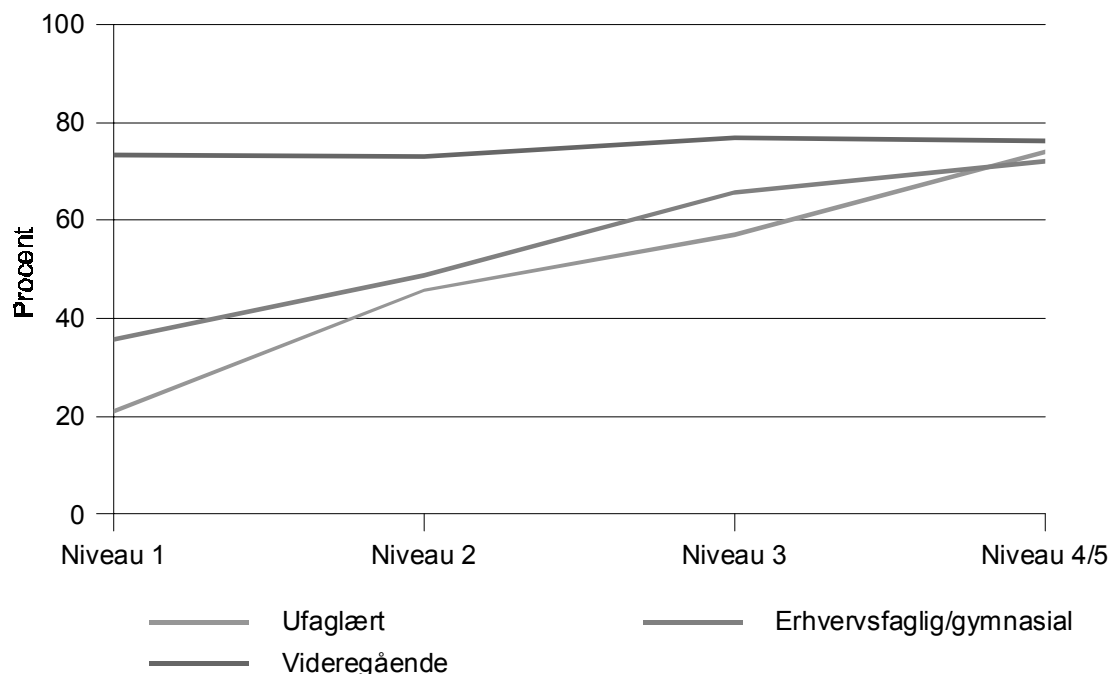
Ufaglærte er også dem, der i mindst omfang deltager i kurser ud fra en fritidsinteresse, men her er forskellene mindre markante. 8% af de ufaglærte har deltaget i denne type kurser mod henholdsvis 10% af dem, der enten har en erhvervsfaglig eller en videregående uddannelse. Kun ganske få har deltaget i kurser, som hverken kan kategoriseres som erhvervsfaglige eller fritidsrettede.

For deltagelsen i kurser af fritidsinteresse har kun læsefærdigheder og køn betydning. Dårlige læsefærdigheder betyder, at chancen for at deltage er mindre sammenlignet med dem, der har gode færdigheder, ligesom kvinder oftere deltager end mænd.

Ses de forskellige kursustyper under ét, er der markant færre ufaglærte, der har deltaget i kurser inden for de sidste 12 måneder. Det gælder således kun 38% af de ufaglærte mod 52% af de erhvervsfagligt uddannede, 66% af de gymnasialt uddannede og 74% af personer med videregående uddannelse. Derudover spiller læsefærdighederne en stor rolle for deltagelsen i voksen- og efteruddannelse. Men ikke lige meget for alle uddannelsesgrupper. For de ufaglærte er der en tæt sammenhæng mellem deltagelsen og færdighederne, mens det for dem, der har en uddannelse efter grundskolen, ikke er tilfældet i samme omfang, jf. figur 6.2.

Figur

6.2 Andel som har deltaget i voksen- og efteruddannelse, fordelt på læsefærdighedsniveau og uddannelsesgrupper. Personer som er beskæftigede, eller som har været det inden for det seneste år

Bem: Da der kun er meget få personer, der har videregående uddannelse og færdigheder på niveau 1, er andelen der har deltaget i efteruddannelse, i denne gruppe (73,6%), udregnet på baggrund af data fra både Danmark, Norge, Sverige og Finland.

De, der har en videregående uddannelse, deltager således i voksen- og efteruddannelse mere eller mindre uafhængigt af læsefærdighederne. Blandt de ufaglærte med ringe færdigheder er det kun få, der kommer på voksen- og efteruddannelse. Dem med en erhvervsfaglig uddannelse og med ringe færdigheder deltager i væsentligt større omfang i voksen- og efteruddannelse. Til gengæld deltager alle med de bedste læsefærdigheder tilnærmelsesvis i samme omfang i voksen- og efteruddannelse.

Denne sammenhæng mellem uddannelse, læsefærdigheder og deltagelse i voksen- og efteruddannelse kan der være flere forklaringer på.

En kan være den signalværdi, der ligger i at have gennemført en uddannelse. Med en gennemført uddannelse bag sig antager arbejdsgiveren muligvis, at der kan forventes et udbytte af deltagelsen: vedkommende har vist, at han eller hun kan gennemføre en uddannelse. Modsat for den ufaglærte.

En anden forklaring er, at de ufaglærte med ringe læsefærdigheder

primært er beskæftiget i erhverv eller typer af job, hvor der ikke anvendes voksen- og efteruddannelse i samme omfang som i andre erhverv eller jobtyper, der er mere videnintensive.

Det viser sig da også, at det spiller en stor rolle for deltagelsen i voksen- og efteruddannelse, hvilket erhverv man er beskæftiget i. De beskæftigede i finanssektoren (76%), i den offentlige sektor (70%) og i engros- og detailhandel (61%), deltager oftere i kurser end de beskæftigede i andre sektorer. Mindst voksen- og efteruddannelse finder vi i bygge- og anlægsbranchen (46%) og i de primære erhverv (49%), herunder landbrug, jf. tabel 6.1.

Tabel 6.1

Andel af personer i et givet erhverv med læsefærdigheder på et givet niveau, der har deltaget i voksen- og efteruddannelse. Procent

Læsning	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Procent	I alt, 1000 personer
Primært erhverv	16,9*	46,5	65,8	0,0*	48,8	51096
Fremstillingsvirksomhed	32,6	52,8	64,7	85,6	58,6	265025
Bygge og anlæg	21,4	45,2	59,6	100,0*	46,1	93263
Engros/detail	27,6*	51,8	67,1	87,7	60,6	251359
Transport/kommunikation	0,0*	45,7	59,0	82,5	53,9	107364
Finans/forsikring	82,4*	61,4	77,1	89,8	76,0	204090
Offentligt ansat	35,3	61,3	80,9	74,2	70,1	825938
Procent	43,1	54,7	72,8	79,9	64,0	1798135

Bem.: I nogle erhverv er der forholdsvis få observationer, og tallene er derfor behæftet med en vis usikkerhed, angivet ved *. Tabellen omfatter alene personer, som på undersøgelsestidspunktet var i beskæftigelse.

Der er også store forskelle mellem erhvervene, når vi ser på, om de beskæftigede med ringe læsefærdigheder deltager i voksen- og efteruddannelse. I finanssektoren deltager alle mere eller mindre uafhængigt af deres færdigheder. Det modsatte gælder for beskæftigede i de primære erhverv, i bygge- og anlæg og i fremstillingsvirksomhed. Beskæftigede i fx fremstillingsvirksomhed med læse-regne-færdigheder på de laveste niveauer, specielt niveau 1, må således anses for at være en central målgruppe for voksen- og efteruddannelsesindsatsen.

Bemærkelsesværdigt er det dog, at kun 35% af offentligt ansatte, der befinder sig på niveau 1 med hensyn til læsefærdigheder, har været på

voksen- og efteruddannelse inden for de sidste 12 måneder.

Alderen spiller også en rolle for deltagelsen i voksen- og efteruddannelse, idet yngre mennesker deltager oftere i kurser end ældre. Op til 45 år er kursusaktiviteten den samme, men herefter falder den, og især blandt de ældste, over 55 år, er der markant færre, der har deltaget i kurser end i de øvrige aldersgrupper.

6.2 **Baggrund for deltagelse**

Hvem der har foreslået, at man deltager i efteruddannelse, fremgår af tabel 6.2. Langt den vigtigste grund til, at man deltager, er eget initiativ. Mere end halvdelen (50,1%) af de begrundelser, der gives til, at man har deltaget i voksen- og efteruddannelse findes i denne kategori. Herefter følger arbejdsgiver (24,1%), mens de resterende baggrunde for deltagelse kun nævnes i mindre omfang. Specielt i forhold til de ufaglærte kan det undre, at fagforeninger og overenskomster/kollektiv aftale ikke spiller en større rolle set i lyset af de ufaglærtes ringe deltagelse i voksen- og efteruddannelse.

Tabel 6.2

Læsefærdigheder fordelt efter, hvem der har taget initiativet til deltagelsen i voksen- og efteruddannelse. Personer der har været beskæftiget inden for de seneste 12 måneder. Procent

Initiativtager	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4/5	Antal, 1000	Procent af alle
Eget initiativ	38,1	43,1	51,4	63,8	1029	49,1
Venner eller familie	2,3*	3,7	4,2	2,2*	80	3,8
Arbejdsgiver	33,9	32,2	32,4	28,5	674	32,1
Andre ansatte	3,8*	4,2	3,8	3,3	82	3,9
Del af overenskomst/kollektiv aftale	3,8*	2,0	1,0	0,7*	28	1,4
Fagforening eller brancheorganisation	6,4	4,3	2,6	1,4*	67	3,2
Lovmæssigt eller fagligt krav	5,1*	5,5	2,9	0,0*	76	3,6
Socialkontor eller arbejdsformidling	2,3*	2,5	0,3*	0,0*	22	1,0
Andre	4,4*	2,5	1,5	0,0*	39	1,8
I alt	100,1	100,0	100,1	99,9	2097	99,9

Bem: Der er i alt beregnet 2.096.406 forslagsstillere til 1.510.044 kurser. Dette er muligt, da der kan angives flere forslagsstillere til det samme efteruddannelseskursus. Tal, der er behæftet med usikkerhed, er markeret med *.

Der er forholdsvis få personer på niveau 1 og niveau 2 (38,1% hhv. 43,1%), der angiver eget initiativ som årsag til deltagelse i voksen- og efteruddannelse, mens denne årsag angives af relativt flere på niveau 4/5. Der er en svag tendens til, at personer på niveau 1 oftere angiver arbejdsgiver som årsag (33,9%). Ligeledes angiver personer på niveau 1 i højere grad overenskomst/kollektiv aftale og fagforening/brancheorganisation som årsag til, at de har deltaget. Men disse årsager udgør en forholdsvis lille del af samtlige årsager.

Ser vi på, hvem der har taget initiativet til kursUSDeltagelsen og deltagernes uddannelsesbaggrund, tegner der sig et tilnærmelsesvis tilsvarende billede på den måde, at initiativet til deltagelsen for de mindst uddannede svarer til, hvem der tog initiativet for dem med de ringeste færdigheder, jf. tabel 6.3.

Tabel 6.3

Uddannelse fordelt efter, hvem der har taget initiativet til deltagelsen i voksen- og efteruddannelse. Personer der har været beskæftiget inden for de seneste 12 måneder. Procent

Initiativtager	Ufaglærte	Erhvervsfaglig	Gymnasial	Videregående	Antal, 1000	Procent af alle
Eget initiativ	40,5	47,3	48,9	54,9	1029	49,1
Venner eller familie	5,5	2,7	9,9	3,2	80	3,8
Arbejdsgiver	31,4	35,6	27,0	29,7	672	32,1
Andre ansatte	1,4*	3,5	2,4*	5,7	82	3,9
Del af overenskomst/kollektiv aftale	1,7	1,2	1,7*	1,4	29	1,4
Fagforening eller brancheorganisation	5,9	3,4	2,2*	2,0	68	3,2
Lovmæssigt eller fagligt krav	7,9	3,3	4,0	2,0	76	3,6
Socialkontor eller arbejdsformidling	2,3	1,1	0,8*	0,3*	20	1,0
Andre	3,6	1,9	2,9*	0,8	39	1,8
I alt	100,2	100,0	99,8	100,0	2095	99,9

Bem: Der er i alt beregnet 2.094.010 forslagsstillere til 1.510.044 kurser. Dette er muligt, da der kan angives flere forslagsstillere til det samme efteruddannelseskursus. Tal, der er behæftet med usikkerhed, er markeret med *.

Godt 40% af de ufaglærte mod godt 54% af dem med en videregående uddannelse har selv taget initiativet til kursusdeltagelsen. Mellem uddannelsesgrupperne er der ikke store forskelle med hensyn til, hvor mange der er opfordret af arbejdsgiveren til at deltage. Selv om det ikke drejer sig om mange, har flere ufaglærte end andre deltaget på grund af lovmæssige/faglige krav.

Ud over uddannelse og læsefærdigheder er det også undersøgt, om køn, alder og det erhverv, man er beskæftiget i, spiller en rolle for, hvem der tager initiativet til kursusdeltagelsen.

Overordnet set har uddannelse og køn ingen betydning for, om man har deltaget i efteruddannelse på eget initiativ, på initiativ af faglig organisation mv. (fagforening eller brancheorganisation, overenskomst/kollektiv aftale og lovmæssigt eller fagligt krav), på initiativ af arbejdsgiver eller på baggrund af andet, når der tages højde for alle forhold samtidig.

Derimod viser det sig, at ansatte i de primære erhverv, fx landbrug og bygge- og anlægsbranchen oftere end andre deltager i efteruddannelse på

initiativ fra faglig organisation mv. Ansatte i finanssektoren deltager ikke så ofte som andre på eget initiativ. Og jo ældre man er, desto sjældnere deltager man på eget initiativ.

Samtidig bekræftes tendensen til, at dem med gode læsefærdigheder, i større omfang selv tager initiativet til deltagelsen, sammenlignet med dem, der har ringere færdigheder.

Samlet må det konkluderes, at selv om færre ufaglærte deltager i voksen- og efteruddannelse ud fra eget initiativ, er det begrænset, hvor store forskelle der er mellem personer med forskellige læsefærdigheder og uddannelsesbaggrund med hensyn til baggrunden for deltagelsen. I forhold til dem, der har ringe færdigheder og ikke er uddannede, er det helt centrale problem, at de i langt mindre omfang end andre grupper overhovedet deltager i voksen- og efteruddannelse.

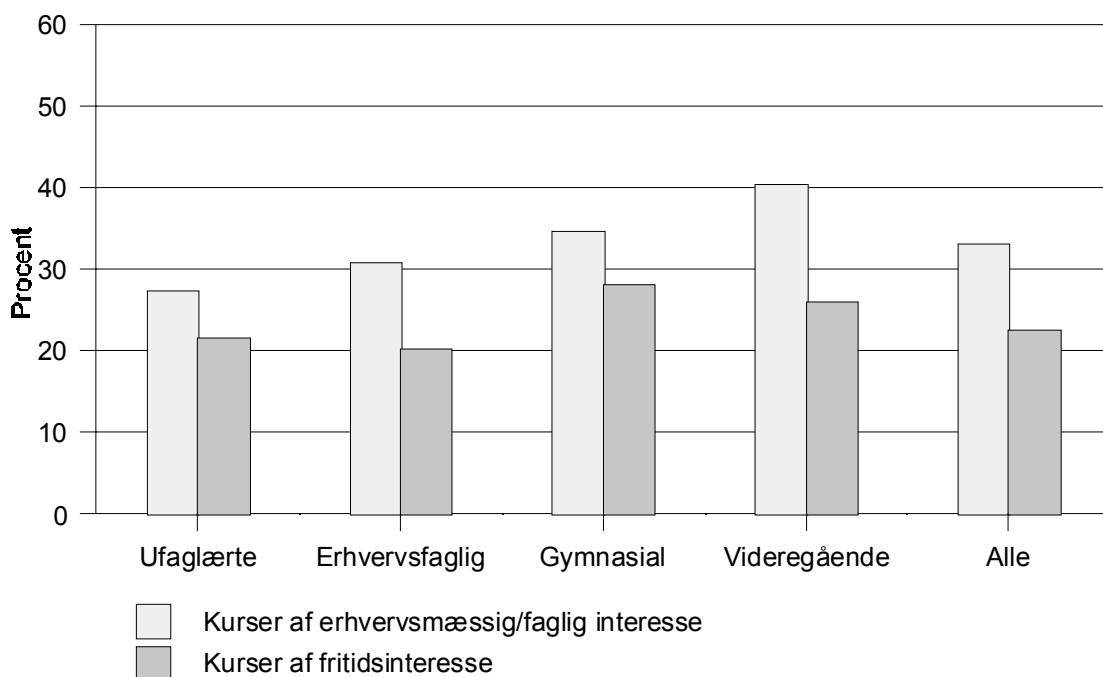
Bl.a. for de læsesvage ufaglærte ser der således ud til at være behov for, at de motiveres til at deltage gennem initiativer fra fx deres faglige organisationer eller via kollektive aftaler.

6.3 **Uopfyldte ønsker om deltagelse i voksen- og efteruddannelse i forbindelse med arbejde og fritid**

Ikke alle ønsker om deltagelse i voksen- og efteruddannelse bliver virkeliggjort. Af alle er det ca. 33%, der ikke kommer på kurser ønsket ud fra en erhvervsmæssig/faglig interesse, jf. figur 6.3. Det tilsvarende tal for kurser ønsket ud fra fritidsinteresser er 23.

Figur

6.3 Uopfyldte ønsker om deltagelse i de forskellige kursustyper inden for de sidste 12 måneder

Bem.: Tallene for kurser af erhvervmæssig/faglig interesse dækker kun personer, som er beskæftigede, eller som har været det inden for det seneste år. Tallene for kurser af fritidsinteresse dækker alle bortset fra personer under uddannelse.

Ligesom de ufaglærte deltager mindre i kurser med et erhvervmæssigt/fagligt formål end andre, oplever de ufaglærte også sjældnere end andre, at de gerne ville følge et kursus, som de af den ene eller anden grund ikke kunne deltage i. 27% af de ufaglærte har således inden for de sidste 12 måneder forud for undersøgelsestidspunktet oplevet, at et ønsket kursus motiveret ud fra erhvervmæssige/faglige interesser ikke er blevet fulgt. Det samme gælder for henholdsvis 31% og 40% af dem, der har henholdsvis en erhvervsfaglig eller en videregående uddannelse, jf. figur 6.3.

Ufaglærte hører også til blandt dem, der i mindst omfang har uopfyldte ønsker om at deltage i kurser i forbindelse med fritidsinteresser. Men her er forskellene mindre markante. Blandt ufaglærte og dem med en erhvervsfaglig uddannelse, gælder det henholdsvis 22% og 21%. Blandt personer med gymnasial og videregående uddannelse er det derimod henholdsvis 28% og 26%, jf. figur 6.3.

Årsager til ikke at deltage i arbejdsrelaterede kurser

Foruden uddannelsesniveaue, som også har en selvstændig betydning, når andre faktorer tages i betragtning, spiller tilhørsforholdet til arbejdsmarkedet

og alderen en rolle for, om man har været forhindret i at deltage i et arbejdsrelateret kursus. Personer på arbejdsmarkedet har naturligt nok oftere været forhindret i at deltage i denne type kurser end personer uden for arbejdsmarkedet. Personer over 55 år har desuden i mindre grad end andre været forhindret i arbejdsrelaterede kurser. Læsefærdighederne har ingen betydning i denne sammenhæng.

Personer, som har været forhindret i at deltage i et arbejdsrelateret kursus, de gerne ville have været på, er blevet spurgt om årsagen til dette. Den mest udbredte årsag, som angives i alle uddannelsesgrupper, er travlhed eller på anden vis mangel på tid til at deltage. Dette er begrundelsen for omkring hver fjerde.

Forholdsvis mange ufaglærte har derudover været forhindret i at deltage på grund af manglende kursusplads eller overtegnet kursus. Det er årsagen for 15% af de ufaglærte og for 12% af dem med en erhvervsfaglig uddannelse og for 10% af dem, der har en videregående uddannelse. Kun få ufaglærte har været forhindret af økonomiske grunde eller på grund af manglende støtte fra arbejdsgiveren.

Årsager til ikke at deltage i kurser i forbindelse med fritidsinteresser

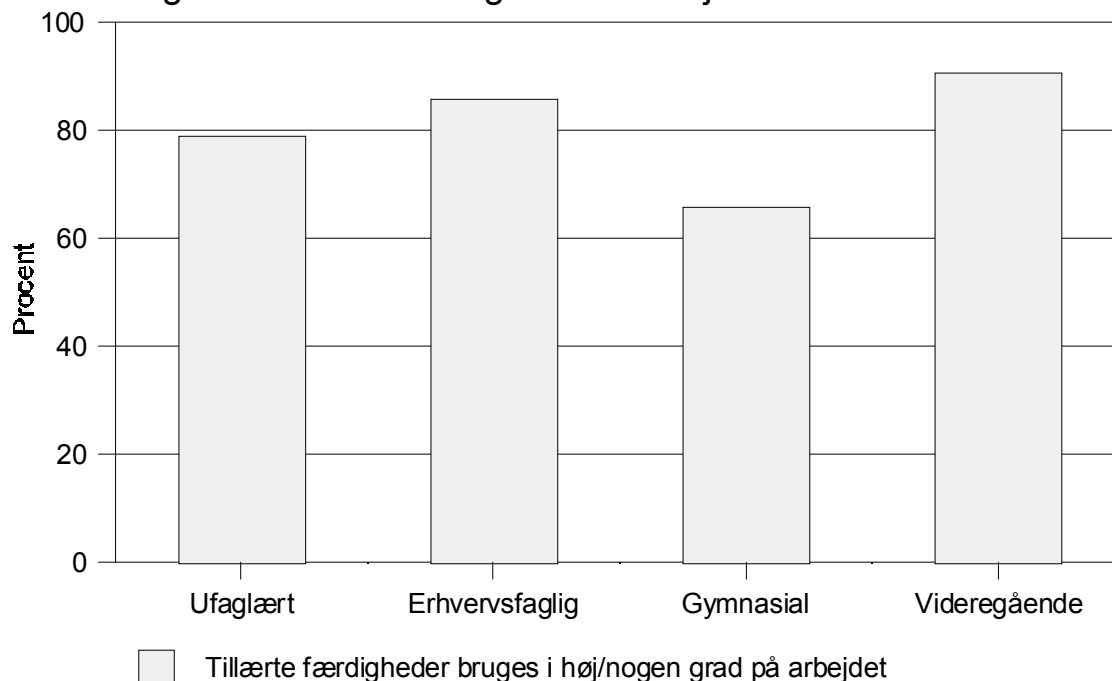
Blandt dem, der bliver forhindret i at deltage i kurser i forbindelse med fritidsinteresser, er der ingen uddannelsesmæssige forskelle. Derimod spiller læsefærdighederne en rolle, idet dem med gode færdigheder i højere grad end andre mener, de er blevet forhindret i at deltage. Og kvinderne oftere end mænd. De personer der i størst omfang vurderer at have været forhindret i at deltage i ønskede kurser ud fra fritidsinteresser, er således de samme, som i størst udstrækning deltager i sådanne kurser, jf. ovenfor.

Den mest almindelige grund til ikke at have deltaget i fritidskurser er igen travlhed eller på anden måde mangel på tid. Det gælder for 34% af de ufaglærte, 52% af dem med en erhvervsfaglig uddannelse og for 68% af dem med en videregående uddannelse. Derudover kan det nævnes, at 12% af de ufaglærte har været forhindret i at deltage af helbredsårsager. Det er flere end i de andre uddannelsesgrupper. Endelig gælder det, at ingen har begrundet den manglende deltagelse med sprogproblemer.

6.4 Udbytte af kursusdeltagelsen

Ikke alle får lige meget ud af at deltage i voksen- og efteruddannelse. Det skal derfor her belyses, om dem, der har været på et kursus ud fra erhvervmæssige/faglige interesser, mener, at de har lært noget, som siden hen er blevet brugt på deres arbejde.

Figur
6.4 Brugen af tillærte færdigheder i arbejdet

Inden for alle uddannelsesgrupper svarer de fleste, at de tillærte færdigheder bliver brugt i enten høj grad eller nogen grad, jf. figur 6.4. Det er dog små forskelle mellem uddannelsesgrupperne.

Alderen spiller en overraskende rolle for, om man anvender de tillærte færdigheder i arbejdet. Det viser sig således, at jo ældre, jo flere mener, at de tillærte færdigheder anvendes. Kun 67% af personer i alderen 16-25 har gjort brug af kurset i arbejdet, men herefter stiger andelen med alderen, og 95% i aldersgruppen 56-65 år udtrykker, at de har gjort brug af de tillærte færdigheder. Kun få ældre kommer på kursus, men det ser altså ud til, at det er dem, der har det største udbytte. Det kan skyldes, at de i højere grad er motiverede for deltagelsen end andre. Men resultatet peger alligevel på, at flere ældre ville kunne drage nytte af at komme på voksen- og efteruddannelse og på den måde opnå kvalifikationer, som kan være afgørende for deres fortsatte tilknytning til arbejdsmarkedet.

Som nævnt dækker de kurser, som vi her har set på, et meget bredt spektrum af kurser. Nogle af dem kan være kurser, som direkte har til formål at forbedre deltagernes læsefærdigheder. I forhold til de mange, der har og selv oplever, at de har svage læsefærdigheder og for udbyderne af disse kurser, er det naturligvis et centralt spørgsmål, om det i nævneværdigt

omfang er muligt at forbedre læsefærdighederne. I den forbindelse har man i en undersøgelse af læsekurser for voksne³ konkluderet, at ca. halvdelen af kursisterne forbedrer deres funktionelle læsefærdigheder målbart under kursusforløbet. Det er altså muligt at opnå en forbedring af læsefærdighederne på kurser, som har haft en varighed på omkring 35 timer, og hvor kriteriet for at have gennemført var et fremmøde på over 25%.

De kursister, der typisk har en målbar fremgang, er dem med ringe funktionelle læsefærdigheder og med uddannelse efter grundskolen. Det betyder, at personer med ringe færdigheder, men med fx en erhvervsfaglig uddannelse har en større fremgang, end personer med de samme færdigheder uden uddannelse. Noget tyder således på, at det at være uddannelsesvant, fremmer udbyttet af undervisningen. De, der har gode færdigheder og uddannelse efter grundskolen, har ikke fremgang. Spørgsmålet er derfor, hvordan det kan sikres, at dem uden uddannelse efter grundskolen og med ringe færdigheder, og dem med gode færdigheder og uddannelse får tilbud, der i højere grad kan styrke deres funktionelle læsefærdigheder.

Om dem, der forbedrer deres funktionelle læsefærdigheder under kursusforløbet, kan tilføjes, at de ofte er over 35 år. Samlet betyder det, at meget få unge deltagere med ringe færdigheder og uden uddannelse, har et målbart udbytte af deltagelsen.

Mange oplever også et udbytte på det personlige plan: større erkendelse af egne vanskeligheder, større mod til at melde ud til omgivelserne, at man har et læseproblem, større lyst til læsning i hverdagen eller til videre uddannelse.

Dem uden uddannelse efter grundskolen og de ringeste funktionelle læsefærdigheder, er dem, der har størst risiko for at falde fra.

Set i lyset af, hvem der forbedrer deres læsefærdigheder, og hvem der falder fra, ser der ud til at være behov for en betydelig målretning af de kurser, som udbydes med henblik på at forbedre de læsesvages færdigheder. En forudsætning kan her være, at der opnås et så højt aktivitetsniveau på området, at det bliver muligt i større udstrækning at danne hold, hvor deltagernes forudsætninger er mere ens, og hvor der kan anvendes undervisningsmateriale, som i større udstrækning end i dag, knytter sig til deltagernes dagligdags udfordringer i eller uden for arbejdet.

³Se Torben Pilegaard Jensen og Anders Holm: Læsekurser for voksne, udbytte og tilrettelæggelse. AKF Forlaget, 2000.

7 Deltagelse i fritidsaktiviteter

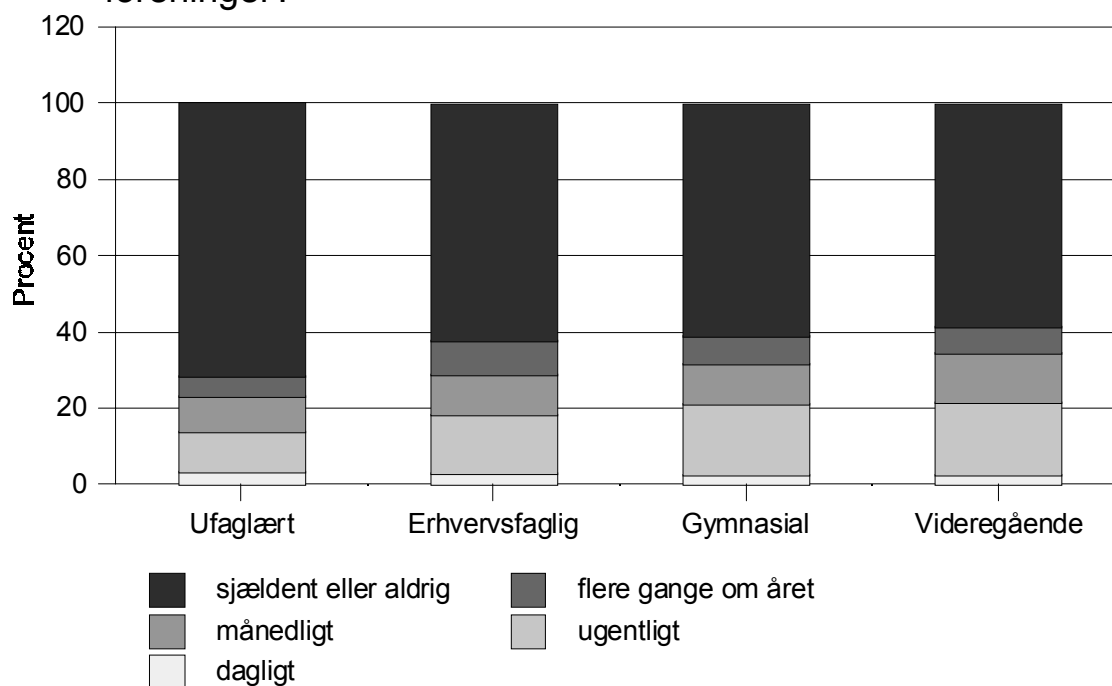
Ikke alle deltager lige meget i forskellige typer af fritidsaktiviteter som fx foreningsarbejde, biograf- og teatergang og fjernsynsforbrug. I dette kapitel skal vi belyse, hvem der er aktive i forhold til disse typer af fritidsaktiviteter.

7.1 Foreningsarbejde

Ufaglærte er sjældnere aktive i frivillige organisationer og lokale foreninger end personer fra andre uddannelsesgrupper, jf. figur 7.1. 72% af de ufaglærte deltager sjældent eller aldrig i disse aktiviteter. 62% af dem, der har en erhvervsfaglig og 58% af dem, der har en videregående uddannelse, gør det heller ikke. Og hvor 19% af personer med videregående uddannelse deltager ugentligt i foreningsarbejde, gælder det samme kun for 11% af de ufaglærte. Blandt de få helt aktive, som deltager i foreningsarbejde dagligt, er de ufaglærte dog med helt fremme. 4% af de ufaglærte er dagligt aktive, mod 3% af dem der har en videregående uddannelse.

Figur

7.1 Hvor ofte er De aktiv i frivillige organisationer eller lokale foreninger?

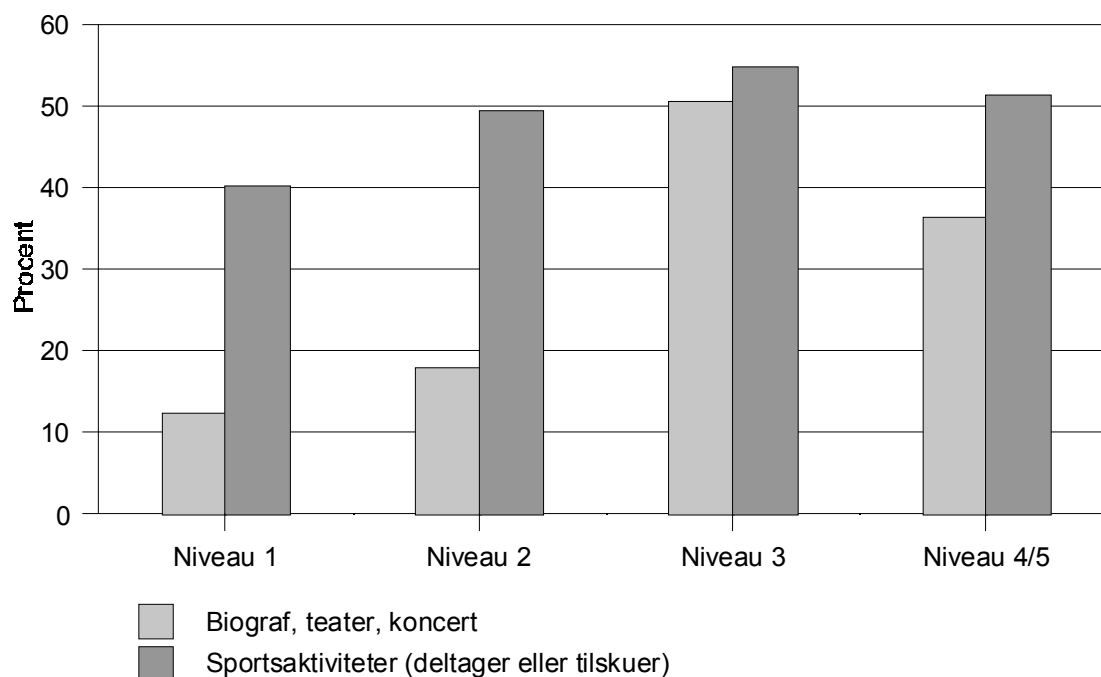
Når der tages hensyn til øvrige faktorer, har uddannelsesniveaueu stadig en betydning for deltagelsen i foreningsarbejde. Samtidig har andre faktorer også en selvstændig betydning. Gode læsere tager oftere del i foreningsarbejde end dårligere læsere uafhængigt af uddannelsesbaggrund. Men de ufaglærte gør det i mindre grad end andre. Ansatte i den offentlige sektor og primære erhverv deltager oftere end ansatte i transport-, handel- og finanssektorerne. Personer i aldersgruppen 36-45 år deltager oftere end andre, idet både de yngste og de ældste deltager forholdsvis lidt. Endelig deltager mænd mere i foreningsarbejde end kvinder.

7.2 Kulturelle aktiviteter

Ufaglærte er både den gruppe, som går mindst i biografen, til teater og koncerter og deltager mindst i sportsaktiviteter som enten udøver eller tilskuer, jf. figur 7.2. De mest aktive biograf-, teater- og koncertgængere er personer med gymnasial uddannelse. Det samme gælder med hensyn til sportsaktiviteter.

Figur

7.2 Daglig, ugentlig eller månedlig deltagelse i de nævnte aktiviteter

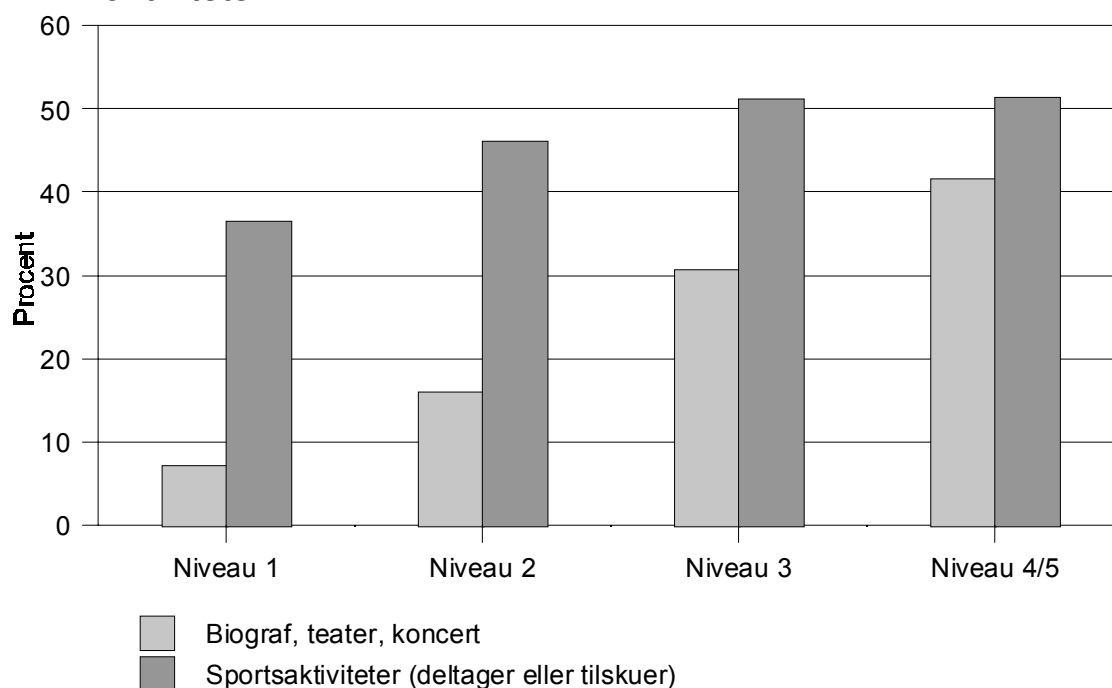

Forskellene kan langt hen ad vejen forklares med alderssammensætningen i de forskellige uddannelsesgrupper, idet yngre mennesker deltager mere i de forskellige aktiviteter end ældre. Ufaglærte er generelt ældre end de andre grupper, og personer med gymnasial uddannelse er gennemsnitligt de yngste. Halvdelen er under 30 år. Derfor er forskellene mellem uddannelsesgrupper i figur 7.2 så markante.

Trods aldersforskelle har uddannelsesniveaueet dog også en selvstændig betydning for de nævnte aktiviteter, idet ufaglærte benytter disse mindre end andre på samme alderstrin. Med hensyn til teater, koncert og biograf har læsefærdighederne også en selvstændig betydning, idet personer med gode læsefærdigheder benytter disse mere end andre. Her har erhvervssektoren også en betydning. Personer ansat i de primære erhverv, transport og fremstilling benytter teater, koncert og biograf mindre end personer i handels-, finans- og offentlig sektor.

Figur

7.3 Daglig, ugentlig eller månedlig deltagelse i de nævnte aktiviteter

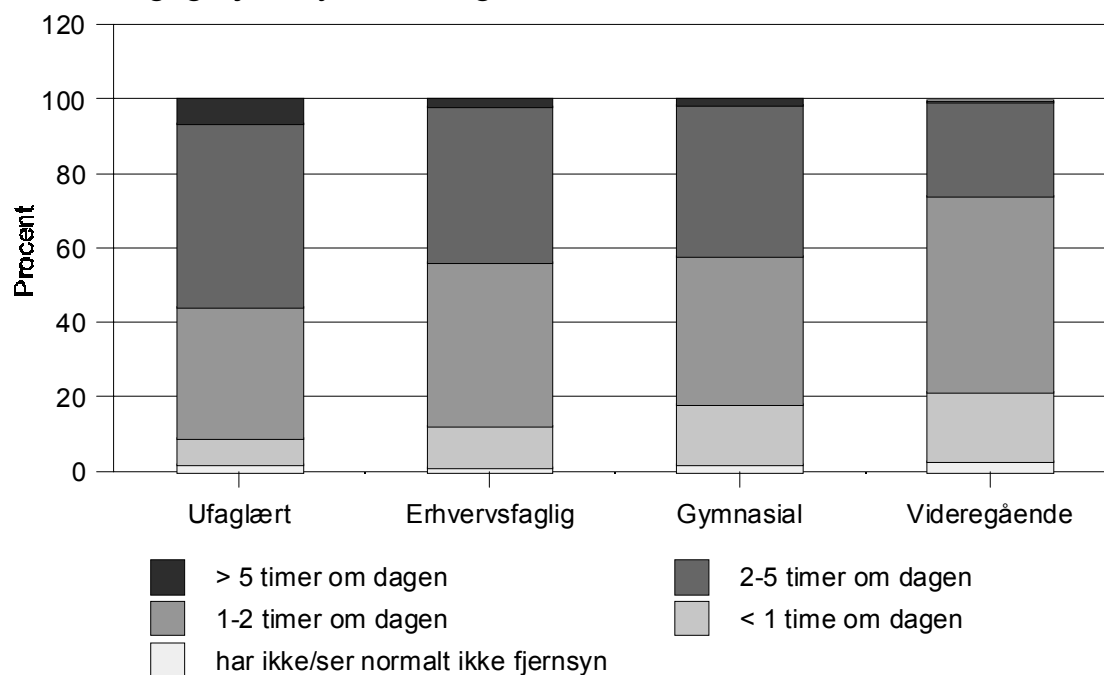

Jo højere færdighedsniveau man befinder sig på, jo mere benytter man biografer, teatre og koncerter, og jo mere deltager man i sportsaktiviteter, jf. figur 7.3. Effekten af færdighedsniveauet er mest tydelig med hensyn til benyttelse af biografer, teatre og koncerter. Blandt personer på niveau 1 er det kun godt 7%, som benytter disse tilbud dagligt, ugentligt eller månedligt, mens det blandt personer på niveau 4/5 er knap 42%. Godt 36% af de personer, som har færdigheder på niveau 1, deltager dagligt, ugentligt eller månedligt i sportsaktiviteter. Der er stort set ingen forskel i deltagelse i sportsaktiviteter blandt personer på niveau 3 og på niveau 4/5, idet andelen, som dagligt, ugentligt eller månedligt deltager i sportsaktiviteter, udgør godt 51% i begge grupper.

Mellem 90% og 93% i alle uddannelsesgrupper lytter til radio eller musik dagligt, og kun godt 1% gør det sjældent eller aldrig. Radio- og musiklytning er derfor ikke vist på figuren.

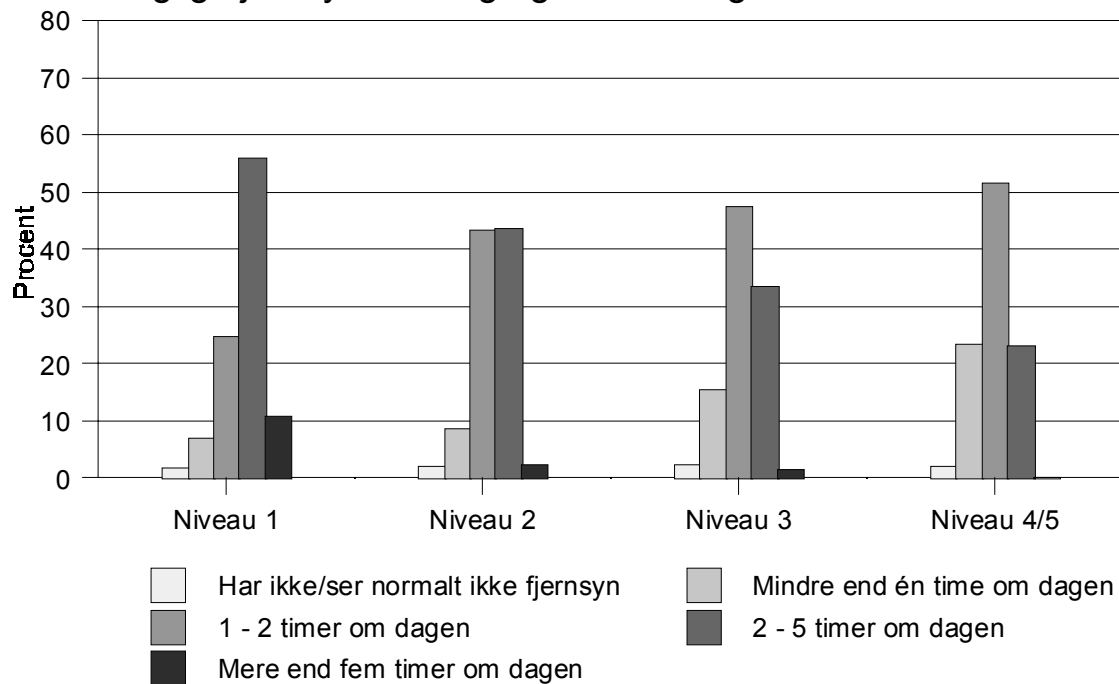
Hvor ufaglærte benytter teater, biograf og koncert mindre end personer i andre uddannelsesgrupper, ser de til gengæld mere fjernsyn. 56% af de ufaglærte ser fjernsyn mere end to timer om dagen, det samme gælder kun 44% af personer med erhvervsfaglig uddannelse og 26% af personer med videregående uddannelse. Flertallet af personer med videregående uddannelse ser fjernsyn 1-2 timer om dagen, jf. figur 7.4.

Figur
7.4 Dagligt fjernsynsforbrug

Uddannelsesniveaut har også en selvstændig betydning, når øvrige faktorer tages i betragtning. Derudover spiller læsefærdigheder, jf. figur 7.5, alder og arbejdssituation en rolle. De, der er mellem 36 og 55 år, ser mindre fjernsyn end andre. Det modsatte gælder for personer uden for arbejdsstyrken.

Figur
7.5 Dagligt fjernsynsforbrug og læsefærdigheder

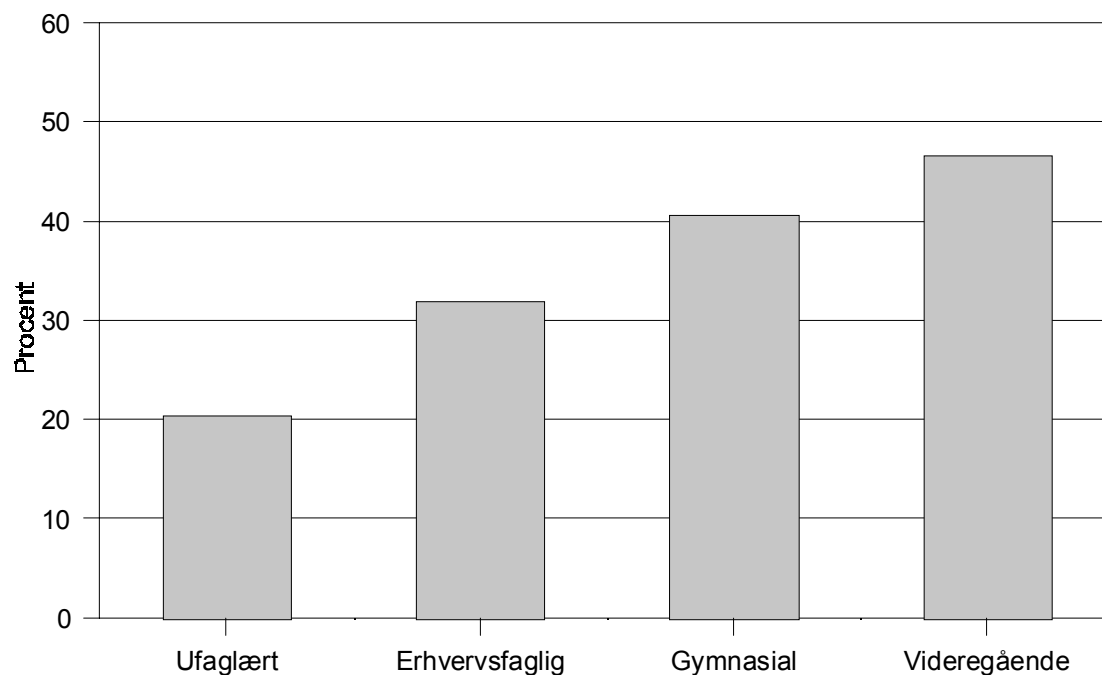

7.3 Fremmedsprogede fritidsaktiviteter

Kun 20% af de ufaglærte taler andre sprog end dansk i forbindelse med deres fritidsaktiviteter. Det tilsvarende tal for personer med erhvervsfaglig uddannelse er 32, og for dem, der har en videregående uddannelse, er det 47, jf. figur 7.6.

Figur

7.6 Taler andre sprog end dansk i forbindelse med fritidsaktiviteter

Uddannelsesniveauet har en stor selvstændig betydning, men også køn, alder og læsefærdigheder er afgørende for, hvor ofte man taler andre sprog end dansk i fritiden. Jo bedre, man læser, desto større er sandsynligheden. Mænd taler oftere end kvinder et andet sprog end dansk i fritiden. Og endelig er det især de midaldrende mellem 46 og 55 år, der har fremmedsprogede fritidsaktiviteter.

Litteratur

Jensen, Torben Pilegaard og Anders Holm (2000a): *Danskernes læse-regne-færdigheder*. AKF Forlaget.

Jensen, Torben Pilegaard og Anders Holm (2000b): *Læsekurser for voksne udbytte og tilrettelæggelse*. AKF Forlaget.

OECD (2000): *Literacy in the Information Age*. OECD, Paris.

OECD (1997): *Literacy Skills for the Knowledge Society*. OECD, Paris.

Summary

Literacy Skills and Taking Part in the Community

*by Torben Pilegaard Jensen, Angelo Andersen, Tue Halgren
August 2001*

In current years there is a growing interest in the ability of the populace to read and utilise written information. The background to this is that in Denmark and many other countries a rapid change is taking place both in and outside working life, as a result of which the ability to process written information is becoming more and more important. Those who do not have or acquire this ability will be in a weak position in the job market and have difficulty with information and participation in ordinary life in our society.

Internationally, a number of studies have been conducted of populations' ability to make use of written information. Denmark has also participated in a large international study of populations' reading and arithmetical skills. On this background, SiD (the General Workers' Union in Denmark) concluded that there was reason to look more closely at the reading skills of unskilled workers and the problems that poor reading skills may lead to in relation to living in our society.

The conclusion of the study is that unskilled workers are the group in the job market which on average has the weakest reading skills. However, it emerges that the use of written material etc. by the unskilled and the problems they experience because of their reading difficulties are distinctly different in comparison with qualified workers with similar reading difficulties. One reason for this is the different content of jobs held by unskilled workers and the majority of qualified workers. The question of the consequences of poor reading skills must therefore be answered in relation to the individual's qualifications and job, as the problems that follow from poor reading skills appear to be very different depending on whether one is qualified or not.

Thus, it emerges that:

- unskilled workers with reading difficulties feel to a greater extent than others that their reading skills (in relation to both working and private life) are not as good as those of qualified workers with the same difficulties. The unskilled workers have this critical view of their own skills despite the fact that they have jobs in which written information etc. is not used to the same extent as in the jobs that qualified workers occupy. The unskilled seem to be very aware themselves that jobs of

this type will be dwindling in the longer term. Thus, many more unskilled workers than qualified workers with equivalent reading difficulties feel that these difficulties are a limitation on their prospects in the job market. The existence of this self-critical attitude amongst a relatively large number of unskilled workers suggests that a reasonable number of them might be motivated to do something about the problem.

- whilst qualified workers participate to a greater or lesser extent in adult and continuing education irrespective of the level of their reading skills, the participation of unskilled workers is very dependent on their reading skills: those with poor reading skills have very little chance of receiving adult or continuing education. Thus, it appears that to have a basic qualification additional to secondary school education leads one into jobs where the use of written material is required and where employees – including those with poor reading skills – receive continuing education. The reverse applies to unskilled workers with poor reading skills. In this way, the unskilled workers are kept in a weak position in the job market, where it is a steadily increasing demand that employees have the ability to process written information. Also in relation to life in our society, which is similarly characterised by an increasing flow of information, e.g. via computers, the unskilled workers with poor reading skills are in a vulnerable position.